

Universitetet
i Stavanger

**HANDELSHØGSKOLEN VED UIS
MASTEROPPGAVE**

STUDIEPROGRAM:

MRRMAS Masteroppgave i regnskap og revisjon.

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL?

(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Regnskapsmessig behandling av leieavtaler etter internasjonale regnskapsregler.

ENGELSK TITTEL:

Accounting treatment of leases in accordance with international accounting rules.

FORFATTER(E)

Kandidatnummer:

6025

.....

.....

Navn:

Erik Paust-Andersen

.....

.....

VEILEDER:

Kathrine Hagalid Wold

Sammendrag

Denne masteroppgaven omhandler regnskapsmessig behandling av leieavtaler for leietakere. Formålet med oppgaven har vært å undersøke hvorvidt ny regnskapsstandard for leieavtaler leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. Den eksisterende regnskapsstandard for leieavtaler, IAS 17 *Leieavtaler*, har fått en del kritikk for å ikke være i tråd med det konseptuelle rammeverket som International Accounting Standards Board utarbeider regnskapsstandarder fra. Kritikken underbygges av at IAS 17 medvirker til at regnskapet ikke gjenspeiler de økonomiske realiteter i leietakers regnskap, og at det foreligger store tilpasningsmuligheter slik at regnskapsprodusenten kan oppnå et ønsket regnskapsmessig utfall. Ny regnskapsstandard, IFRS 16 *Leieavtaler*, skal derimot være mer i overenstemmelse med det konseptuelle rammeverket.

Hovedforskjellen mellom IAS 17 og IFRS 16 er skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler. Etter IAS 17 er det kun finansielle leieavtaler som skal balanseføres i leietakers regnskap. Operasjonelle leieavtaler skal kostnadsføres løpende. Etter IFRS 16 skal imidlertid alle leieavtaler innregnes i balansen, med noen unntak. Dette vil gi effekter i leietakers regnskap, blant annet en betydelig endring i finansielle nøkkeltall.

Oppgaven er strukturert slik at det regnskapsmessige teorigrunnlaget, IASB sitt rammeverk, presenteres, sammen med IAS 17 og IFRS 16. Videre blir det gitt en oversikt over ulike effekter en overgang til IFRS 16 vil medføre.

IFRS 16 introduserer nye kriterier for at en kontrakt skal kunne defineres som en leieavtale, og deretter innregnes i balansen. En eiendel må først og fremst være ”fysisk distinkt”. Leietaker skal videre balanseføre *bruksretten* til eiendelen, samt kunne bestemme *hvordan og til hvilket formål* eiendelen skal benyttes. Disse kriteriene kan medføre en del utfordringer i ulike bransjer. Oppgaven vil undersøke hvordan utfordringene blir løst i energibransjen, med utgangspunkt i eiendeler benyttet til å transportere olje og gass, samt eiendeler benyttet i felleskontrollerte ordninger. Statoil ASA skal implementere IFRS 16 fra og med 1. januar 2019, og oppgaven vil derfor undersøke hvordan utfordringer ved slike transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger er løst hos dem. Statoil ASA benevnes heretter Statoil.

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på det siste året av masterstudiet i regnskap og revisjon ved Handelshøyskolen Universitetet i Stavanger. Med utgangspunktet i teori tilegnet så langt fra studietiden, og spesielt fra faget *Finansregnskap 1*, har jeg i denne oppgaven anvendt teori på en reell problemstilling. Problemstillingen er av teoretisk art, og vurderer utvalgte regnskapsstandarder opp mot et underliggende konseptuelt rammeverk.

Hovedformålet med oppgaven er å redegjøre hvorvidt IFRS 16 leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. Jeg mener oppgaven og problemstillingen har aktualitet siden IFRS 16 er påbudt å implementeres fra 1. januar 2019, og fordi det har vært stor interesse fra regnskapsprodusenter, -brukere og revisorer i forbindelse med implementeringsprosjektet.

Jeg har valgt å utføre en studie som ser på virkningen av en ny regnskapsstandard fordi jeg kommer til å jobbe som revisor, og er interessert i den faglige utviklingen på dette området. Prosessen har vært krevende, men samtidig svært lærerik. All kunnskapen jeg har tilegnet underveis vil komme til stor nytte videre i yrkeslivet.

Jeg ønsker å takke alle som har bidratt til utforming av oppgaven. Jeg vil spesielt takke min veileder Kathrine Hagalid Wold for å være svært behjelpelig med mange konstruktive og verdfulle tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Til slutt ønsker jeg å takke Lars Atle Kjøde som ordnet møte med Statoil, og Morten Haukaas som tok seg tid til å besvare alle mine spørsmål.

Stavanger, våren 2018

Erik Paust-Andersen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	II
Forord.....	III
Forkortelser	VIII
Figurregister	IX
Tabelloversikt	IX
1 Introduksjon	1
1.1 Innledning	1
1.2 Problemstilling og avgrensning	3
1.3 Valg av bransje og selskap.....	5
2 Metode	6
2.1 Kapittelintroduksjon	6
2.2 Terminologi.....	6
2.2.1 Primærdata	7
2.2.2 Sekundærdata	7
2.2.3 Reliabilitet	7
2.2.4 Validitet.....	7
2.2.5 Kvalitativ og kvantitativ metode	8
2.3 Forskningsprosessen	8
2.4 Valg av forskningsdesign.....	10
2.4.1 Eksplorativt design.....	11
2.4.2 Deskriptivt design	11
2.4.3 Kausalt design	11
2.5 Juridisk tolkning.....	12
2.6 Datainnsamling	12
2.7 Reliabilitet og validitet.....	12
2.7.1 Reliabilitet	12
2.7.2 Validitet.....	13
2.8 Mulige feilkilder	13
3 IFRS og leieavtaler	15
3.1 Kapittelintroduksjon	15
3.2 Leieavtaler.....	15
3.3 Internasjonale regnskapsregler.....	16
3.4 Det konseptuelle rammeverket	17
3.4.1 Kvalitetskrav	18
3.4.2 Balanseorientert rammeverk	19
3.5 Regnskapsføring av leieavtaler etter IFRS	20

3.6 IAS 17	21
3.7 Hvorfor ny regnskapsstandard for leieavtaler?	25
3.8 IFRS 16	26
3.9 Hva endres med IFRS 16?	31
3.10 Kritikk av IFRS 16	32
4 Effekter ved implementering av IFRS 16	34
4.1 Kapittelintroduksjon	34
4.2 Endringer for leietaker	34
4.3 Undervurdering av informasjon utenfor balansen	34
4.4 Kvalitet på regnskapsføring	35
4.5 Sammenlignbarhet	36
4.6 Soliditetsmål	37
4.6.1 Egenkapitalprosent	37
4.6.2 Gjeldsgrad	38
4.7 Lønnsomhetsmål	38
4.7.1 EBITDA	38
4.7.2 EBIT	39
4.7.3 Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	39
4.7.4 ROCE	40
4.8 Rentedekningsgrad	41
4.9 Eksempel på effekter ved implementering av IFRS 16	42
4.9.1 Beregning av minsteleie for fartøyet	42
4.9.2 Regnskapsmessig behandling av leieavtalen	42
4.9.3 Oversikt over endringer	44
4.10 Kostnad vs. nytte	44
5 IFRS 16 og energibransjen	46
5.1 Kapittelintroduksjon	46
5.2 Energibransjen	46
5.3 Transportkontrakter	47
5.3.1 Rørledninger	47
5.3.2 Fartøy	48
5.3.2.1 Frakt av olje	48
5.3.2.2 Frakt av gass	48
5.3.2.3 Transportkontrakter	49
5.4 IFRS 16 og transportkontrakter	49
5.4.1 Balanseføring av ”bruksrett”	50
5.4.2 ”Hvordan og til hvilket formål”	51

5.4.3 Dekomponering.....	52
5.5 Felleskontrollerte ordninger.....	53
5.6 IFRS 16 og felleskontrollerte ordninger	55
6 Statoil.....	57
6.1 Kapittelintroduksjon	57
6.2 Statoil	57
6.3 Forretningsområder.....	58
6.3.1 Utvikling og produksjon Norge (UPN).....	58
6.3.2 Utvikling og produksjon USA (DPUSA).....	58
6.3.3 Utvikling og produksjon internasjonalt (DPI).....	58
6.3.4 Markedsføring, midtstrøm og prosessering (MMP).....	58
6.3.5 Teknologi, prosjekter og boring (TPD).....	59
6.3.6 Leting (EXP).....	59
6.3.7 Nye energiløsninger (NES).....	59
6.3.8 Global strategi og forretningsutvikling (GSB).....	59
6.4 Leieavtaler i Statoil.....	60
6.4.1 Finansielle leieavtaler.....	60
6.4.2 Operasjonelle leieavtaler	61
6.5 Felleskontrollerte ordninger i Statoil	62
6.6 Kvantitativ presentasjon.....	62
6.6.1 Finansielle nøkkeltall	62
6.6.2 Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter.....	64
7 Implementering av IFRS 16 i Statoil	65
7.1 Kapittelintroduksjon	65
7.2 utfordringer med IFRS 16.....	65
7.2.1 IT-system.....	66
7.2.2 Leie av land.....	66
7.2.3 Valuta	67
7.3 Transportkontrakter.....	68
7.3.1 Rørledninger.....	68
7.3.2 Fartøy	69
7.4 Felleskontrollerte ordninger.....	70
7.5 Kvantitative endringer	70
7.5.1 Finansielle nøkkeltall	70
7.5.2 Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter.....	72
8 IFRS 16 mot det konseptuelle rammeverket.....	73
8.1 Kapittelintroduksjon	73

8.2 Kvalitetskrav	73
8.2.1 Relevans	73
8.2.2 Tro gjengivelse	74
8.3 Sammenlignbarhet	75
8.3.1 Grandfathering	75
8.3.2 Valgmuligheter ved dekomponering	76
8.3.3 Felleskontrollerte ordninger	77
8.3.4 Leieperioden	77
8.4 Noteopplysninger	78
8.5 Kapittelavslutning	78
9 Konklusjon	79
10 Videre forskning	80
Litteraturliste	81
Vedlegg 1: Formeloversikt	88
Vedlegg 2: Intervjuguide	91

Forkortelser

AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
AVS	Avksrivninger
DM	Driftsmidler
Eiend.	Eiendel
FASB	Financial Accounting Standards Board (nasjonal standardsetter i USA)
Forpl.	Forpliktelse
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee (forløper til IASB)
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
Leiebet.	Leiebetaling
Lev. gjeld	Leverandørgjeld
OM	Omløpsmidler
SEC	U.S. Securities and Exchange Commission
SIC	Standards Interpretations Committee
Rentekostn.	Rentekostnad

Figurregister

Figur 2.3.1	Forskningsprosessen	s. 9
Figur 2.3.2	Overordnet sammendrag av forskningsprosessen	s. 10
Figur 3.6.1	Behandling av finansielle- og operasjonelle leieavtaler i balansen	s. 23
Figur 3.6.2	Behandling av finansielle- og operasjonelle leieavtaler i resultatregnskapet	s. 24
Figur 3.8.1	Behandling av operasjonelle leieavtaler etter IFRS 16	s. 27
Figur 3.8.2	Illustrasjon av hvorvidt en kontrakt inneholder en leieavtale	s. 28
Figur 4.7.1	Oversikt over netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	s. 39

Tabelloversikt

Tabell 3.7.1	Oversikt over ikke-balanseførte leieavtaler	s. 26
Tabell 4.9.1	Beregning av minsteleie for fartøyet	s. 42
Tabell 4.9.2	Regnskapsmessig behandling av leieavtalen	s. 42
Tabell 4.9.3	Resultatregnskap under IAS 17 og IFRS 16	s. 43
Tabell 4.9.4	Balanse under IAS 17	s. 43
Tabell 4.9.5	Balanse under IFRS 16	s. 44
Tabell 4.9.6	Oversikt over endringer i mål- og nøkkeltall	s. 44
Tabell 6.4.1	Oversikt over minsteleie under uoppsigelige leieavtaler per 31.12.2017	s. 61
Tabell 6.6.1	Oversikt over utvalgte nøkkeltall som vil kunne endres med IFRS 16	s. 62
Tabell 6.6.2	Oversikt over netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	s. 64
Tabell 7.5.1	Indikasjon på endring i egenkapitalprosent og gjeldsgrad	s. 71
Tabell 7.5.2	Indikasjon på effekt ved balanseføring av 8.101 millioner USD	s. 71

1 Introduksjon

1.1 Innledning

Leieavtaler har utviklet seg til å bli en viktig finansieringskilde for selskap på verdensbasis. I *World Leasing Book* fra 2017, fremkommer det at leieavtaler som ble inngått i 2016 utgjorde totalt rundt 1100 milliarder USD (White, 2018). Det nåværende regelverket for regnskapsføring av leieavtaler, IAS 17, skiller mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler. Operasjonelle leieavtaler skal ikke innregnes i balansen, men kostnadsføres løpende. Finansielle leieavtaler skal derimot innregnes som en eiendel i balansen, med tilhørende leieforpliktelse. Leieforpliktelsen beregnes ved å kapitalisere fremtidige leiebetalinger.

Det internasjonale regnskapspråket er tuftet på et konseptuelt rammeverk. International Accounting Standards Board, som er det standardsettende organet, benytter det konseptuelle rammeverket som en plattform ved utvikling av nye regnskapsstandarder. International Accounting Standards Board benevnes heretter IASB.

Regnskapsstandardene skal være veiledninger for hvordan regnskapsprodusenter skal løse ulike regnskapsmessige problemstillinger. I det konseptuelle rammeverket uttrykkes formålet med regnskapet, i tillegg til en rekke kvalitetskrav og kriterier for innregning. Kvalitetskrav og kriterier skal sikre at regnskapet tilfredsstiller formålet. Formålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon.

Flere har kritisert IAS 17 på grunn av den ulike regnskapsmessige behandlingen av finansielle og operasjonelle leieavtaler. Kritikerne hevder at et slikt skille er i strid med det konseptuelle rammeverket. Det ble blant annet påpekt i McGregor-rapporten fra Financial Accounting Standards Boards at dersom alle leieavtaler skulle blitt regnskapsført i tråd med det konseptuelle rammeverket, så ville alle de finansielle og mesteparten av de operasjonelle leieavtalene ha kvalifisert for innregning av eiendel og forpliktelse (Johnsen, Kvifte, Kvaal, & Gjesdal, 2006). Financial Accounting Standards Boards er det amerikanske standardsettende organet og benevnes heretter FASB.

Skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler kan videre gi regnskapsprodusenter en mulighet for regnskapsmessige tilpasninger. Regnskapsmessige tilpasninger vil si at ulike

variabler i leieavtalen kan tilpasses slik at det i regnskapet vil reflekteres enten som en finansiell eller operasjonell leieavtale.

Standardsetterne ønsket å sikre at eiendeler og gjeld som oppstår fra en leieavtale skulle reflekteres i et selskaps balanse, uavhengig om det er en finansiell eller operasjonell leieavtale (IASB & FASB, 2009). Som svar på kritikken mot IAS 17 startet IASB et prosjekt for å utvikle en ny regnskapsstandard for leieavtaler.

Ny standard for leieavtaler er IFRS 16. IFRS 16 er allerede utgitt og EU-godkjent, og innføres fra og med 1. januar 2019 med anledning for tidligere anvendelse. Her vil skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler forsvinne i leietakers regnskap, og selskap vil måtte innregne samtlige leieavtaler i balansen. Leieavtaler som løper over en kortere periode enn 12 måneder, samt leieavtaler til en verdi som er lavere enn 5 000 USD trengs imidlertid ikke å innregnes i balansen.

En analyse utført av IASB viser at operasjonelle leieavtaler utgjør i underkant av 3 trillioner USD blant børsnoterte selskap internasjonalt (IASB, 2016a). Det er altså et stort antall selskap som har operasjonelle leieavtaler som en del av driften. En ny standard for leieavtaler vil derfor få store konsekvenser for regnskapsprodusenter, i tillegg til at det for enkelte kan tenkes at det vil gi store effekter i balansen. Leietakere som har en relativt lav balansesum, men som leier eiendeler hvor forholdsvis store verdier er involvert kan få betydelige endringer. Dette kan for eksempel være et flyselskap som leier fly, et shippingselskap som leier skip eller et oljeselskap som leier borerigger. Balanseføring av leieavtaler som før har vært klassifisert som operasjonelle kan påvirke både resultatregnskap, balanse og nøkkeltall.

Siden 2005 har alle børsnoterte foretak innen EU avlagt konsernregnskap etter IFRS. Som følger av EØS-avtalen, inkluderer dette også selskaper som er børsnotert i Norge (Johnsen et al., 2006). Regnskapsloven §3-9 angir at alle norske selskap med offentlig omsatte verdipapirer skal avlegge regnskap etter internasjonale regnskapsregler. Øvrige norske selskap har valgadgang til å bruke de internasjonale standardene. I tillegg går de norske regnskapsstandardene mot å implementere løsninger etter IFRS. En ny regnskapsstandard for leieavtaler vil derfor være interessant for de fleste som involveres i regnskapsrapportering, og slik sett virker temaet både aktuelt og interessant.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Leieavtaler har utviklet seg til å bli en viktig finansieringskilde for selskaper på verdensbasis (se kapittel 3.2), og det vil være interessant å se på hvilke effekter en ny regnskapsstandard for leieavtaler vil gi. Dette vil inkludere endringer i resultatregnskap, balanse og nøkkeltall. Videre er nåværende regnskapsstandard for leieavtaler, IAS 17, kritisert fordi standarden ikke tilfredsstillende kriteriene i det konseptuelle rammeverket, og den kan følgelig ikke forenes med regnskapets formål. Regnskapets hovedformål er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon til regnskapsbrukeren, både i forhold til investerings- og kontrollformål.

Dette leder opp til følgende problemstilling:

”Leder IFRS 16 til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren?”

IAS 17 definerer en leieavtale som *en avtale der utleier mot én eller en serie betalinger overfører til leietaker retten til å bruke en eiendel i en nærmere avtalt periode* (IAS 17.4). Dette innebærer at leietaker inngår en avtale med en utleier om å leie en eiendel. Leietaker får videre muligheten til å benytte seg av eiendelen i en avtalt periode, på lik linje som om eiendelen var kjøpt.

Etter IFRS 16 defineres en leieavtale som *en kontrakt som formidler retten til å kontrollere bruken av en identifiserbar eiendel for en tidsperiode i bytte mot et vederlag* (fritt oversatt). Standarden introduserer altså en del nye innregningskriterier, og vurderingen av om en kontrakt inneholder en leieavtale må nå ses i forhold til om leietaker har *kontroll over bruken av en identifiserbar eiendel* for en gitt tidsperiode. Kontroll innebærer at leietaker både har rett til å bestemme *hvordan og til hvilket formål* den identifiserte eiendelen skal benyttes, samt å motta det vesentligste av økonomiske fordeler. *Identifiserbar* vil si at eiendelen må kunne skilles ut og være ”fysisk distinkt”.

Det er videre viktig å påpeke at dersom disse kriteriene er tilfredsstillende skal leietaker innregne både en rett-til-bruk-eiendel for bruk av den underliggende eiendel, og forpliktelsen til å betale leie. Rett-til-bruk-eiendel tilsier at det er *bruksretten* til eiendelen som skal balanseføres, ikke ”hele eiendelen”. Etter IAS 17 behandles leieavtalene slik ved innregning av finansielle leieavtaler. Ved implementering av IFRS 16 skal denne regnskapsmessige behandlingen derimot benyttes på samtlige leieavtaler, med noen unntak. Unntakene presenteres under kapittel 3.8.

Hvis disse kriteriene ikke tilfredsstilles, vil kontrakten ikke kunne defineres som en leieavtale, og leietaker kan følgelig ikke innregne bruksretten til en underliggende eiendel. Det er flere som tidligere har antatt hva standarden vil medføre for regnskapsprodusentene. Nå som flere selskap har startet sine implementeringsprosjekter, søker oppgaven å se hva ny standard faktisk vil medføre.

De nye innregningskriteriene introduserer en del utfordringer for ulike bransjer. Med utgangspunkt i utfordringene som introduseres, vil oppgaven fokusere på transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger i energibransjen. I oppgaven omfatter transportkontrakter leie av eiendeler som brukes til transport av olje og gass, herunder rørledninger og fartøy. Felleskontrollerte ordninger defineres som en ordning der to eller flere parter har felles kontroll. Noe som er karakteristisk ved transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger er at leietaker gjerne bare leier en spesifisert prosentdel, ikke hele eiendelen. Ved slike kontrakter kan det da oppstå utfordringer rundt dette med fysisk distinkt eiendel, balanseføring av bruksretten, samt hvilken part som egentlig fastsetter hvordan og til hvilket formål. Noe som også er typisk for energibransjen er at leieavtaler som inngås gjerne inneholder en leieavtalekomponent og en servicekomponent. Etter IFRS 16 skal servicekomponenter i utgangspunktet ikke innregnes i balansen.

Dette leder opp til følgende underproblemstilling:

”Balanseføring av ”bruksrett”, vurdering rundt hvem som egentlig bestemmer ”hvordan og til hvilket formål” og dekomponering; hvordan kan utfordringene ved disse nye innregningskriteriene bli løst i forhold til transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger?”

Når det gjelder felleskontrollerte ordninger er dette et meget komplekst område. Oppgaven vil derfor være svært avgrenset på rundt dette emnet, men det anses nødvendig å kommentere med tanke på utfordringene som oppstår ved implementering av IFRS 16.

1.3 Valg av bransje og selskap

Valg av bransje og selskap er først og fremst preget av interesse for det som gjerne anses som Norges viktigste selskap i en bransje som har vært svært viktig for det norske næringslivet. Inntekter fra energibransjen har vært med på å forme Norge slik vi kjenner det i dag. Dette underbygges av Oslo børs som anses å være en "oljebørs" fordi den i stor grad er avhengig av oljeselskaper, med oljeprisen som underliggende lønnsomhetsdriver. Statoil er blant verdens største leverandør av råolje og kondensat, og den nest største av naturgass til det europeiske markedet. Selskapet er med andre ord en gigant på norsk sokkel, og kontrollerer det meste av den norske energibransjen.

Statoil skal implementere IFRS 16 fra 1. januar 2019 (Statoil, 2018a). Slik sett blir det både interessant og aktuelt å inkludere Statoil for å besvare problemstillingen i oppgaven.

I løpet av perioden oppgaven er skrevet har Statoil skiftet navn til Equinor. Navnebytte inkluderes ikke som en del av oppgaven, og det er Statoil som benyttes.

2 Metode

2.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapittelet er å gi en beskrivelse av hvilke metoder som er benyttet for å besvare problemstillingen i oppgaven. Kapittelet starter med en gjennomgang av metodisk terminologi, etterfulgt av en presentasjon av ulike forskningsmetoder. Videre forklares forskningsmetoden som er benyttet i oppgaven. Avslutningsvis i kapittelet vurderes sterke og svake sider ved oppgaven i et metodisk perspektiv.

2.2 Terminologi

Forskning er et verktøy man kan bruke for å komme frem til kunnskap. For å utføre forskningsarbeid må man gå metodisk til verks. Metode betyr planmessig fremgangsmåte. Hvilken metode som er best å anvende i en gitt situasjon avhenger blant annet av vårt mål, hvordan "verden" ser ut og hvilke ressurser som er tilgjengelige (Gripsrud, Silkoset, & Olsson, 2010). Det krever god planlegging for å kartlegge den beste metodiske fremgangsmåten i en bestemt situasjon. I metodelæren finner vi en oversikt over alternative framgangsmåter, inkludert ulike konsekvenser av disse. Metodelæren kan da hjelpe oss å ta hensiktsmessige valg (Hellevik, 2002).

Man benytter teori og data for å støtte opp mot konklusjoner som fremkommer av undersøkelser som utføres. I empirisk forskning benytter man seg av både teori og data, og kombinerer disse. Hvis man ser på teori og data hver for seg, vil ikke disse gi like god kunnskap som når de kombineres. Teorier som ikke er støttet opp av data, vil for eksempel raskt kunne utløse spekulasjoner. En analyse av data, som ikke er støttet opp av teori, vil på samme måte kun redegjør for enkeltstående hendelser, uten at det egentlig gir noe mer tydelig kunnskap om de forhold som faktisk ønskes redegjort. For å få best mulig resultat vil det derfor være gunstig å kombinere teori og data. En kombinasjon kan gjøres ved bruk av den induktive eller den deduktive metoden. Ved den induktive metoden ønsker man å observere en problemstilling for å komme til en teori. Her vil man samle inn data, og ut i fra disse utledes påstander og teorier. Motsatt, har vi ved den deduktive metoden en teori man ønsker teste holdbarheten til. Man har for eksempel en påstand eller antakelse, også kalt hypotese, som testes ved hjelp av data (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2011).

Det er to ulike former for data, *primær-* og *sekundærdata*. Det er videre viktig å sikre dataens *reliabilitet og validitet*. Reliabilitet og validitet benyttes når man skal ta stilling til hvor godt man måler ett eller flere fenomener (Gripsrud et al., 2010).

2.2.1 Primærdata

Primærdata er data man selv henter inn. Dette er data som ikke er blitt innhentet før, og regnes derfor som førstegangsinformasjon. Primærdataen innhentes da med det formål å belyse et bestemt problem. Det er vanlig å skille mellom to typer primærdata. Dette er *observasjon og kommunikasjon* (Gripsrud et al., 2010).

2.2.2 Sekundærdata

Sekundærdata er data som er samlet inn av andre og med andre formål. Dette er data som en gang i tiden har vært primærdata, og er dermed til sekundær anvendelse. Sekundærdata er en meget effektiv måte å samle inn data på, og vil ofte være hensiktsmessig når det er vanskelig å få tak i primærdata. Det er viktig å påpeke at sekundærdata kan inneholde utvalgsfeil, og det er følgelig viktig å være kritisk til informasjonens opphav (Gripsrud et al., 2010).

2.2.3 Reliabilitet

Reliabilitet innebærer at man må kunne stole på at resultatene fra undersøkelser er pålitelige. Dette vil si at man skal kunne få samme resultater hvis man gjentar en undersøkelse, uavhengig av hvilken metode man benytter. Ulike personer skal for eksempel kunne hente inn informasjon fra et selskaps regnskap, og samtidig finne det samme tallet hver gang. Selv om målingen er reliable, betyr ikke dette at informasjonen som hentes inn er feilfri, men at feilene ved innhenting må være minst mulige for at selve undersøkelsen skal være reliabel. Feil ved innhenting betegnes som tilfeldige feil. De tilfeldige feilene som oppstår må altså være minst mulige for at undersøkelsen skal være reliabel (Gripsrud et al., 2010).

2.2.4 Validitet

Validitet dreier seg om hvor godt man måler det man har til hensikt å måle. Formålet er å vurdere sammenhengen mellom det som ønskes undersøkt og det som faktisk undersøkes. Selv om man har høy reliabilitet, er det ikke sikkert at validiteten er høy. Hvis reliabiliteten er høy, mens validiteten er lav, ender vi opp med det som kalles systematisk målefeil (Gripsrud et al., 2010). Validitet handler følgelig om tolkning av dataen man innhenter, og sier noe om et fenomens gyldighet. Hvis man ikke måler det man faktisk har til hensikt å måle,

risikerer man å trekke feilaktige konklusjoner basert på innsamlet data. Tolkningen kan ha høy grad av validitet for et formål, men lavere validitet for et annet formål.

2.2.5 Kvalitativ og kvantitativ metode

Innen samfunnsvitenskapelig forskning skilles det mellom to hovedkategorier for metode. Dette er kvalitative og kvantitative metoder. Det er i utgangspunktet problemstillingen som avgjør hvilken metode som bør benyttes i et gitt tilfelle. Ofte vil man ha utbytte av å benytte begge de to hovedtypene av metoder. En kvalitativ metode blir brukt til å studere kvaliteten til ulike fenomen, eventuelt særegne kjennetegn eller egenskaper ved et fenomen. En slik angrepsvinkel er god å bruke når vi skal besvare spørsmål som “*hva*”, “*hvorfor*” og “*hvordan*”. Ved bruk av kvalitative metoder handler det altså mer om å *forstå* enn å *måle*. Den kvantitative metoden, på den annen side, dreier seg mer om å *måle* data (Gripsrud et al., 2010).

Den overordnede problemstillingen i denne oppgaven er å vurdere hvorvidt IFRS 16 gir et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. Oppgaven vil også forsøke å gi en oversikt over ulike utfordringer som oppstår ved implementering av IFRS 16 i Statoil. Det benyttes derfor en kvalitativ metode. Til slutt vil oppgaven forsøke å redegjøre for effekten en implementering av IFRS 16 kan gi på utvalgte nøkkeltall i Statoil, og det tas derfor også i bruk kvantitativ metode.

2.3 Forskningsprosessen

Man kan gjerne oppfatte forskning som en prosess fordi det som regel inngår visse elementer, og at disse elementene henger sammen på bestemte måter (Grønnhaug, 1993). Den økonomiske forskningsprosessen inngår som en underkategori av den samfunnsvitenskapelige forskningsprosessen. Den samfunnsvitenskapelige forskningsprosessen innebærer studiet av mennesker og ulike samfunnsfenomen (Johannessen et al., 2011).

Elementene i en økonomisk forskningsprosess kan normalt illustreres slik:

Forskningsprosessen
1. Identifiser tema
2. Velg emne
3. Fastsett fremgangsmåte
4. Formuler plan
5. Innhent informasjon
6. Analyser data
7. Presenter funn

Figur 2.3.1: Illustrasjon av elementene i en forskningsprosess (Smith, 2003).

Identifiser tema: Man begrenser fokuset fra regnskapsføring generelt til å heller fokusere på regnskapsføring, ledelsesprosesser knyttet til regnskap, revisjon eller andre temaer som er aktuelle.

Velg emne: Spesifikasjon av emne for å få et bedre fokus og for å muliggjøre veiledning. Det bør være anledning til modifikasjon ved etterfølgende handlinger.

Fastsett fremgangsmåte: De første tanker rundt fremgangsmåte kan utvikles underveis. Dette er blant annet som følge av tilgjengelige ressurser der og da. Detaljert spesifikasjon av hvilken metode man skal anvende utvikles når man har fastsatt et teoretisk fundament og hypoteser.

Formuler plan: Man må etablere delmål. Det er videre viktig å fastsette et tidsskjema for ferdigstillelse av de enkelte delmål slik at man sikrer framgang.

Innhent informasjon: Data innhentes når man vet hva man trenger å innhente og til hvilket formål.

Analyser data: Hvilke metoder man skal benytte for å analysere innsamlet data bør fastsettes tidlig.

Presenter funn: Vanligvis vil funn presenteres fortløpende i arbeidsgrupper og seminar. Ferdig forskningsarbeid presenteres i publikasjoner eller lignende (Smith, 2003).

Selve forskningsprosessen kan illustreres på flere måter. Som et overordnet sammendrag kan forskningsprosessen presenteres til å gå over fire faser:

Forskningsprosessen
1. Forberedelse
2. Datainnsamling
3. Analyse
4. Rapportering

Figur 2.3.2: Overordnet sammendrag av forskningsprosessen over fire faser (Johannessen et al., 2011).

2.4 Valg av forskningsdesign

Forskningsdesign innebærer en overordnet gjennomføringsplan for å besvare en problemstilling. Den skal gi en beskrivelse av hvordan man skal legge opp en analyseprosess for å besvare den aktuelle oppgaven. Hvordan man skal velge design avhenger av hvor mye vi vet om et område og hvilke ambisjoner vi har med hensyn til å analysere og forklare sammenhenger. Man skiller vanligvis mellom tre hovedtyper av forskningsdesign. Dette er *eksplorativt*, *deskriptivt* og *kausalt* design. Hvilket design man bør velge blir vurdert ut i fra undersøkelsens reliabilitet og validitet (Gripsrud et al., 2010).

2.4.1 Eksplorativt design

Eksplorativt design er også kjent som *utforskende* design. Denne typen design brukes gjerne hvis man vet lite om et saksområde. Dette innebærer at man verken kjenner til de relevante teoretiske begreper på området eller har en teoretisk modell som utgangspunkt. I et eksplorativt design er en naturlig start å lese om tidligere forskning på området og å undersøke om det finnes data samlet inn av andre. Det vil ofte også være aktuelt med egen datainnsamling (Gripsrud et al., 2010).

Denne oppgaven skal blant annet se nærmere på utfordringer som oppstår ved implementering av IFRS 16 i Statoil. For å besvare dette vil eksplorativt design være et godt utgangspunkt ved å gjennomføre dybdeintervju. Dybdeintervju gjennomføres når et individs personlige erfaringer, meninger eller lignende er av interesse (Gripsrud et al., 2010). Data som hentes fra dybdeintervjuet er primærdata. Intervjuet gjennomføres med Morten Haukaas, Chief Accountant i Statoil.

2.4.2 Deskriptivt design

Når man benytter deskriptivt design har man som regel grunnleggende forståelse av problemområdet. Formålet er å beskrive situasjonen på et bestemt område. Det kan for eksempel være nivået på en enkelt variabel, eller sammenhengen mellom to eller flere variabler man ønsker å kartlegge (Gripsrud et al., 2010). Et eksempel på deskriptivt design er spørreundersøkelsesskjema.

Oppgaven søker å avdekke hvorvidt IFRS 16 leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. For å avdekke dette, bør man både vurdere ny og gammel standard opp mot rammeverket, samt kartlegge regnskapsmessige effekter som følge av overgangen fra IAS 17 til IFRS 16. Det benyttes derfor ikke deskriptivt design i denne oppgaven, men heller kausalt design.

2.4.3 Kausalt design

Et kausalt design vil være hensiktsmessig å benytte når vi ønsker å undersøke mulige årsak-virkningsforhold. Her vil det foreligge en klar problemstilling, og man må ha en hypotese knyttet til om et forhold er årsak til et annet. Denne typen design innebærer altså at vi benytter en form for eksperiment ved å sjekke om det er korrelasjon mellom to variabler. Man har

uavhengig og avhengig variabel. Uavhengig variabel er variabelen som kan påvirke den avhengige variabelen (Gripsrud et al., 2010).

Avslutningsvis skal denne oppgaven gi en oversikt av hvilken effekt en implementering av IFRS 16 kan gi på utvalgte nøkkeltall i Statoil. IFRS 16 blir i dette tilfelle den uavhengige variabelen, mens de utvalgte nøkkeltallene blir de avhengige variablene.

2.5 Juridisk tolkning

Tolkningen av rettskilder som er benyttet i oppgaven er utført etter juridisk metode. Juridisk metode benyttes når man skal fastslå om det finnes en rettsregel på et område, og i så fall hva denne går ut på (Fleischer, 1998). Rettskilder som er benyttet i oppgaven for å besvare problemstillingen er selve rammeverket, regnskapsstandarder og fortolkningsuttalelser. Disse regnes som primærdata i oppgaven. Der primærdata virker uklar, er sekundærdata benyttet. Sekundære kilder er hovedsakelig bestående av faglitteratur som inneholder vurderinger av den gjennomgåtte primærdokumentasjonen.

2.6 Datainnsamling

Det er benyttet både primær- og sekundærdata i oppgaven. Primær- og sekundærdataen er også kombinert slik at de kan støtte opp mot hverandre, og styrke resultatene som presenteres.

Oppgaven skal avdekke hvorvidt IFRS 16 leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. For å kartlegge dette blir det tatt en gjennomgang av det konseptuelle rammeverket, IAS 17 og IFRS 16. Det blir også foretatt en gjennomgang av utvalgte nøkkeltall som skal gi en indikasjon på effekten av implementering av ny standard. Data som er benyttet i analysen er hentet fra års- og kvartalsrapporter. Dette regnes som sekundærdata fordi det allerede er innhentet av Statoil med et annet formål.

2.7 Reliabilitet og validitet

2.7.1 Reliabilitet

Rammeverket, standardene og fortolkningsuttalelsene benyttet i oppgaven er skriftlige publikasjoner av IASB. Disse er offisielle, og skal derfor være pålitelige, stabile og reproducerbare. Faglitteraturen som inneholder vurderinger og tolkninger er også basert på skriftlig dokumentasjon, og vil slik sett være reproducerbar.

Data som er benyttet til å gi en fremstilling av utvalgte nøkkeltall er hentet fra offentlig års- og kvartalsrapporter. Disse rapportene er både underlagt regelverk for regnskapsførsel og revidert. Dette øker reliabiliteten.

2.7.2 Validitet

Oppgaven søker å finne svar på hvorvidt IFRS 16 leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. Dermed blir en vurdering av IAS 17 og IFRS 16 opp mot det konseptuelle rammeverket viktig for denne oppgaven. Rammeverket benyttes som et verktøy når standardsettende organer skal utarbeide regnskapsstandarder. I tillegg skal rammeverket benyttes som veiledning for regnskapsprodusenter når det ikke er mulig å finne veiledning for regnskapsmessig behandling av ulike poster etter aktuelle standarder. Rammeverket har visse kvalitetskrav og innregningskriterier som må tilfredsstilles for at en post skal kunne balanseføres. Dette for å sikre at posten blir mest mulig beslutningsnyttig for regnskapsbrukeren. Det er gjort en grundig behandling i det norske og internasjonale regnskapsmiljøet for å opparbeide en forståelse av hva som faktisk ligger i kvalitetskravene og innregningskriteriene. Tolkninger av disse er presentert i avhandlinger, regnskapsteori, IASB sine egne utgivelser og fagtidsskrifter. Validiteten i oppgaven styrkes ved at det i stor grad er enighet i regnskapsmiljøet for hvilken betydning kvalitetskravene og innregningskriteriene har, og at det er samsvar i forståelse av dem (Kvifte & Jonhsen, 2008 og Beyersdorff, 2016a & 2016b). Rammeverket, kvalitetskrav, innregningskriterier og regnskapsstandardene blir gjennomgått senere i oppgaven, og defineres derfor ikke noe videre her.

En oversikt av utvalgte nøkkeltall gis for å se om en innføring av IFRS 16 faktisk gir et bedre bilde av selskapet, og følgelig om den finansielle informasjonen i regnskapet blir mer nyttig i forhold til regnskapsbrukernes beslutninger. Dataen er hentet fra offisielle års- og kvartalsrapporter. Siden disse er revidert og regnskapsført i samsvar med regelverk, øker validiteten.

2.8 Mulige feilkilder

Noe av faglitteraturen som benyttes i denne oppgaven vil være basert på tolkninger og forståelse av rammeverket, IAS 17 og IFRS 16. Dette involverer mennesker, og mennesker har ulike meninger og oppfatninger som kan endres over tid. For å sikre mest mulig pålitelig informasjon, søker oppgaven å kontrollere om det er lik oppfatning i regnskapsmiljøet ved å

gjennomgå flere publikasjoner av samme tema, som er publisert av ulike forfattere. Dette innebærer blant annet gjennomgang av de store revisjonsselskaperes publikasjoner rundt temaet, samt IASB sine egne kommentarer.

Oppgaven søker blant annet å kartlegge utfordringer som oppstår ved implementering av IFRS 16 i energibransjen, og videre hvordan utfordringene løses. Utfordringene som presenteres er basert på de store revisjonsselskaperes publikasjoner, og kan følgelig gjelde generelt i energibransjen. Hvordan utfordringene løses vil bli besvart basert på et intervju med en ansatt i Statoil. Slik sett får man kun et inntrykk av hvordan utfordringene kan løses i Statoil, og ikke i bransjen generelt. Det må derfor tas høyde for at de ulike aktørene i bransjen har sine egne metoder for å løse de enkelte utfordringene.

I forhold til presentasjon av nøkkeltall hentes tallene manuelt fra regnskapet, og risikoen for tilfeldige feil er derfor til stede. Dette er et moment som må tas høyde for, og kan true reliabiliteten. I tillegg er det viktig å være oppmerksom på at regnskapstallene kan inneholde målefeil. Dette kan svekke oppgavens validitet. For å sikre at oppgavens reliabilitet og validitet ikke svekkes, blir tallene gjennomgått både under dybdeintervju med Morten Haukaas fra Statoil og sammen med veileder.

3 IFRS og leieavtaler

3.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapittelet er å skape en generell forståelse av hvordan utviklingen av det internasjonale regnskapsspråket har vært, med fokus på regnskapsføring av leieavtaler. Kapittelet starter med å gi en beskrivelse av hva leieavtaler er, etterfulgt av en vurdering av fordeler og ulemper ved leieavtaler. Deretter gis en redegjørelse for det internasjonale regnskapsspråket, før det blir en presentasjon av nåværende og ny regnskapsstandard for leieavtaler etter IFRS, henholdsvis IAS 17 og IFRS 16.

3.2 Leieavtaler

Et selskap trenger eiendeler for å generere inntekter. Eiendeler kan anskaffes ved opptak av gjeld eller ved kontant betaling. Et alternativ til å kjøpe en eiendel er inngåelse av en leieavtale. En leieavtale innebærer at et selskap får disponere en eiendel i en avtalt periode, mot et vederlag. Man kan også inngå en avtale hvor man leier deler av en eiendel, for eksempel en etasje i et bygg. Leieavtalen inngås mellom to parter; utleier og leietaker.

Det er flere fordeler med å inngå en leieavtale kontra kjøp. En fordel kan være at man får lavere risiko knyttet til eiendelen. Man kan for eksempel få lavere økonomisk risiko ved at man ikke trenger å ta hensyn til blant annet slitasje, og/eller lavere juridisk risiko ved at man slipper å ordne med ulike juridiske forhold. Videre kan man også inngå kontrakter som fordeler risikoen mellom utleier og leietaker. Slik blir det mulig at begge parter sitter med mindre risiko ved å leie fremfor å eie.

En annen fordel kan være at man blir mer fleksibel i forhold til å bytte ut eiendeler etter hvert som det skjer tekniske endringer. Ved å for eksempel inngå leieavtaler over kortere perioder, unngår man å sitte med risikoen for å ha eldre og mindre effektive eiendeler.

Det er i tillegg rimelig å anta at de fleste utleieselskapene er profesjonelle. Leietaker kan følgelig dra fordeler ved at utleieselskapene har stordriftsfordeler, og kan tilby rabatter leietaker ellers ikke ville hatt tilgang på. Det kan også tenkes at utleieselskapene som regel har bedre kunnskap, og kan skaffe til veie flere forskjellige typer eiendeler. Dette kan bli mer effektivt for leietaker fordi man slipper å bruke tid på å lete i markedet.

Leieavtaler kan anses å være en viktig finansieringskilde for mindre selskaper som gjerne ikke har økonomi til å finansiere eiendeler ved kjøp. Et eksempel kan være et selskap som er i oppstartsfasen og ikke har etablert tilstrekkelig egenkapital til å pådra seg større gjeldsposter. For større selskaper kan det være andre grunner som tas til vurdering, for eksempel skatteincentiver.

Selv om det er en rekke fordeler ved å inngå leieavtaler, vil det også foreligge ulemper. En ulempe kan for eksempel være høye gebyrer ved terminering av en leiekontrakt før avtalt termineringsdato. Det er videre rimelig å anta at utleier tar høyde for alle nevnte fordeler når det beregnes pris på leieavtalene. Et annet eksempel på en ulempe kan følgelig være at utleier priser inn risikoen for verdifall.

3.3 Internasjonale regnskapsregler

I etterkant av andre verdenskrig vokste det frem flere multinasjonale selskaper. Dette økte behovet for å kunne sammenligne regnskap på tvers av landegrenser og kapitalmarkeder. I 1973 ble International Accounting Standards Committee satt sammen som en reaksjon på den økende internasjonaliseringen (Camfferman & Zeff, 2007). International Accounting Standards Committee benevnes heretter IASC. IASC ble etablert med det formål å skape internasjonale regnskapsstandarder for å få et mer globalt regnskapsspråk.

Etter stadig økende globalisering på 1980- og 1990-tallet ble behovet for internasjonale regnskapsstandarder enda større. Som følge av dette begynte arbeidet til IASC å bli mer anerkjent. For at arbeidet skulle bli utført mest mulig effektivt, så IASC et behov for å endre strukturen slik at det ble skapt konvergens mellom nasjonale regnskapsstandarder, globale regnskapsstandarder og regnskapsproduksjon i praksis. Følgelig endret IASC navnet til IASB i år 1999-2000 (Camfferman & Zeff, 2007). IASB fastsetter nå International Financial Reporting Standards. International Financial Reporting Standards benevnes heretter IFRS.

Det er blitt en stadig økende implementering av IFRS blant privateide selskaper på verdensbasis de senere år. Dette er spesielt etter at EU-kommisjonen vedtok at alle børsnoterte selskaper i EU måtte rapportere etter IFRS innen 2005 (Beyersdorff, 2016a).

Da IASC først begynte å fastsette regnskapsstandarder, hadde de formelt sett ikke definert et underliggende rammeverk. Underliggende rammeverk er tenkt å fungere som en rettesnor for

utvikling av både eksisterende og nye regnskapsstandarder. Rammeverket er altså selve grunnlaget de standardsettende organene benytter når de utarbeider regnskapsstandarder (Kvifte & Johnsen, 2008).

USA har lenge vært ledende innenfor regnskapsforskning (Kvifte & Johnsen, 2008). De første anbefalingene for regnskapsføring under amerikanske regnskapsregler, US GAAP, ble publisert på 1930-tallet som følge av et samarbeid mellom US Securities and Exchange Commission (SEC) og American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (Zeff, 2005). SEC ble grunnlagt etter den store depresjonen på 1920-tallet, og har som ansvar å sette regler for handel med finansielle instrumenter som omsettes på registrerte børser. AICPA ble grunnlagt på slutten av 1800-tallet, og er en amerikansk forening for autoriserte regnskapsførere.

De første anbefalingene for regnskapsføring under US GAAP ble kritisert. Kritikken gikk ut på at anbefalingene hadde for lite brukerfokus, de manglet et enhetlig teorigrunnlag og det var for stor adgang til å benytte skjønsmessige vurderinger ved utarbeidelse av regnskapet (Zeff, 2005). Som et svar på kritikken introduserte FASB benevnelsen ”konseptuelt rammeverk” tidlig på 1970-tallet. FASB definerte det konseptuelle rammeverket som ”*Et enhetlig system av sammenhengende målsetninger og underliggende forutsetninger som kan lede til konsistente regnskapsstandarder og som avgrensner og beskriver regnskapsføring og årsregnskap*” (Kvifte & Johnsen, 2008). Det var først etter den amerikanske introduksjonen at IASC også så behovet for et slikt internasjonalt rammeverk (Camfferman & Zeff, 2007). Det opprinnelige rammeverket til IASC ble utgitt i 1989, mens nåværende gjeldende rammeverket ble utgitt i 2010 (Beyersdorff, 2016a).

3.4 Det konseptuelle rammeverket

Hovedformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon, både i forhold til investerings- og kontrollformål (CF, 2010, OB2). De primære regnskapsbrukerne skal da kunne bruke regnskapet som informasjonsgrunnlag i sine investeringsbeslutninger og i sin styring og kontroll av ledelsen. I henhold til IASB sitt rammeverk er det långivere, investorer og andre kreditorer som defineres som den primære regnskapsbrukeren (CF, 2010, OB5).

Hovedbegrunnelsen til at det er denne brukergruppen som er satt til å være primærgruppen, er fordi disse brukerne har det mest kritiske informasjonsbehovet. Långivere, investorer og andre kreditorer kan ikke kreve at selskap gir informasjon til dem direkte, og for å få den

informasjonen disse brukerne trenger, må de kunne stole på tilgjengelige finansielle rapporter. Siden regnskapsprodusenten ofte sitter med mer informasjon enn regnskapsbrukeren har man behov for et regelverk som veier opp for informasjonsasymmetrien, og som sikrer at informasjonen i regnskapet er pålitelig (Kvifte & Johnsen, 2008).

For at informasjonen som står i regnskapet skal være pålitelig, må den oppfylle bestemte kvalitetskrav. I henhold til rammeverket er de primære kvalitetskravene ”relevans” og ”tro gjengivelse” (faithful representation) (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017). I tillegg må informasjonen være sammenlignbar, verifiserbar, tidsriktig og forståelig (CF, 2010, QC).

3.4.1 Kvalitetskrav

Informasjonen i regnskapet er relevant når den kan påvirke brukernes valg (CF, 2010, QC6). Relevant informasjon kan deles i tre deler: prediksjonsverdi, tilbakemeldingsverdi og selskaps spesifikk vesentlighet. Dette vil si at informasjonen er relevant hvis den har prediksjons- og/eller tilbakemeldingsverdi, samt at den er vesentlig for det rapporterende selskapet. Prediksjonsverdi foreligger når informasjonen kan benyttes til å danne forventninger om fremtiden, mens tilbakemeldingsverdi innebærer at man kan bruke informasjonen til å evaluere tidligere resultater. Vesentlighet er et uttrykk som benyttes for å avgjøre betydning av feilinformasjon i regnskapet. Formålet med vesentlighet er å kunne identifisere feilinformasjon som har betydning for de økonomiske beslutningene regnskapsbrukerne tar basert på regnskapet (Beyersdorff, 2016a).

Tro gjengivelse betyr at finansiell informasjon skal gjengi den informasjon som det faktisk har til hensikt å gjengi. For å oppnå kravet om tro gjengivelse må informasjonen være fullstendig, nøytral og feilfri (CF, 2010, QC12). Fullstendighet oppnås ved at all informasjon som trengs for å forstå det som rapporteres er til stede. Nøytralitet innebærer at man er objektiv og ikke legger vekt på enkelte ting man ønsker å fremheve. Ved at informasjonen skal være feilfri, må informasjonen som oppgis ikke inneholde feil eller utelukkelse (Beyersdorff, 2016a).

Andre kvalitetskrav for at den finansielle informasjonen skal være nyttig for regnskapsbrukeren er at informasjonen må være sammenlignbar, verifiserbar, tidsriktig og forståelig. Finansiell informasjon er mest nyttig når den kan sammenlignes med lignende informasjon fra andre enheter, eller fra samme enhet på tvers av ulike perioder (CF, 2010,

QC20). Det er viktig å påpeke at sammenligning skiller seg litt fra de andre kvalitetskravene. Sammenlignbarhet defineres nemlig ikke som ensartet fordi sammenligning krever minst to enheter eller to forskjellige perioder (Beyersdorff, 2016a).

Verifiserbarhet er til hjelp for å forsikre brukerne at den finansielle informasjonen faktisk gjengir den informasjonen som er hensikten. Dette gjør at brukerne kan stole på informasjonen som rapporteres (CF, 2010, QC26). Ofte er det slik at den finansielle informasjonen er basert på prediksjoner. Prediksjoner kan ikke verifiseres, men det er samtidig relevant for brukerne. Dette er årsaken til at verifiserbarhet ikke er en del av de grunnleggende kvalitetskravene i rammeverket.

Tidsriktighet betyr å ha informasjon tilgjengelig for brukerne i tide for å påvirke deres beslutninger (CF, 2010, QC29). Videre er det helt essensielt at brukerne forstår den finansielle informasjonen som rapporteres. Det er viktig å påpeke at forståelighet ikke betyr at man skal unngå å rapportere om kompliserte forhold. Da ville den finansielle informasjonen i tilfelle være ufullstendig. Rammeverket forutsetter at brukerne har en viss regnskapsforståelse, og kan derfor gjennomgå og analysere informasjonen i regnskapet uavhengig av om det gjelder kompliserte forhold eller ikke (Beyersdorff, 2016a).

3.4.2 Balanseorientert rammeverk

Det internasjonale arbeidet til IASC var først tenkt å resultere i klare definisjoner av fire byggesteiner for regnskapsførsel. Dette var gjeld, egenkapital, eiendeler og kostnader (Beyersdorff, 2016a). Men siden disse var avhengig av hverandre, gikk arbeidet over til å bli mer helhetlig ved å først definere eiendeler og gjeld som et overstyrende kriterium for regnskapsføring. Deretter ble inntekter og kostnader definert som endringer i eiendeler og gjeld. Med denne tilnærmingen gikk man over fra en resultatorientering til en balanseorientering (Kvifte & Johnsen, 2008).

Eiendel defineres som *”en ressurs som er kontrollert av foretaket som et resultat av en tidligere hendelse, og som vil føre til at fremtidige økonomiske fordeler forventes å tilflyte foretaket”* (CF, 2010, 4.4 (a)) (fritt oversatt). Gjeld defineres som *”en forpliktelse som foretaket har som er oppstått av en tidligere hendelse, og som ved oppgjør vil føre til at fremtidige økonomiske fordeler flyter fra foretaket”* (CF, 2010, 4.4 (b)).

For at foretaket skal kunne innregne en eiendel i balansen, må foretaket først og fremst *kontrollere* den aktuelle ressursen. I tillegg må ressursen være *et resultat av en tidligere hendelse* som vil føre til at fremtidige økonomiske fordeler forventes å tilflyte foretaket. Senere i oppgaven vil det vises at et av de mest sentrale vilkårene ved innføring av ny leieavtalestandard er kravet om *kontroll*.

3.5 Regnskapsføring av leieavtaler etter IFRS

Dagens regelverk for regnskapsføring av leieavtaler etter IFRS er IAS 17. Ny standard, IFRS 16, er påbudt å anvende fra og med 1. januar 2019. Det er lov med tidlig anvendelse av standarden. I tillegg til IAS 17 inkluderes IFRIC 4 og SIC 27. IFRIC 4 og SIC 27 er fortolkningsuttalelser, og innebærer henholdsvis *fastsettelse av hvorvidt en avtale inneholder en leieavtale* og *vurdering av innholdet i transaksjoner som har juridisk form av en leieavtale* (Beyersdorff, 2016b).

IFRIC 4 gir veiledning til hvordan man kan fastslå hvorvidt en avtale inneholder en leieavtale som skal regnskapsføres i samsvar med IAS 17. For å fastsette hvorvidt en avtale inneholder en leieavtale må to kriterier være oppfylt. For det første er oppfyllelsen avhengig av bruken av en særskilt eiendel eller flere særskilte eiendeler. For det andre må avtalen overdra en rettighet til å bruke den særskilte eller de særskilte eiendeler (IFRIC 4.6). Ettersom kravet er særskilt eiendel, kreves det at eiendelen identifiseres. Identifikasjon av en eiendel innebærer at eiendelen spesifiseres i leiekontrakten, og at det både er økonomisk ulønnsomt og ikke praktisk mulig å benytte en annen eiendel (IFRIC 4.7).

Videre må leietaker ha en rettighet til å bruke en særskilt eiendel. Retten til å benytte en eiendel overdras dersom avtalen overdrar retten til å kontrollere bruken av den underliggende eiendelen. Det foreligger tre vilkår for retten til å bruke en underliggende eiendel. Det første vilkåret er at leietaker har evne eller rett til å drifte eiendelen, og at leietaker oppnår eller kontrollerer mer enn en ubetydelig del av produksjonen eller annen nytte av eiendelen. Det andre vilkåret er at leietaker har evne eller rett til å kontrollere den fysiske tilgangen til den underliggende eiendelen. Det tredje vilkåret er at det er usannsynlig at andre parter enn leietaker vil overta mer enn en ubetydelig del av den produksjon eller annen nytte som eiendelen produserer i avtalens løpetid. Merk at kun ett av disse vilkårene trenger å være oppfylt for at en rettighet til å bruke en eiendel skal foreligge (IFRIC 4.9).

SIC 27 gir en veiledning til hvordan man skal evaluere innholdet i en transaksjon eller en serie med transaksjoner som juridisk fremstår som en leieavtale. Denne fortolkningsuttalelsen tar utgangspunkt i ”substans over form”. Dette vil si at transaksjoner skal overføre bruksrett eller risiko knyttet til eiendelen, og ikke kun anses å være proforma. Hvis transaksjonen for eksempel er skattemotivert, vil den ikke anses som en leieavtale (Beyersdorff, 2016b).

3.6 IAS 17

Fra 1973 til 1987, publiserte IASC totalt 26 ulike regnskapsstandarder. IAS 17 var en av disse, og ble utgitt i september 1982, med implementering fra 1. januar 1984. I forhold til tidligere standarder fra IASC, var IAS 17 mer kompleks, og inneholdt mange definisjoner. Tidligere standarder hadde gjerne 2-3 ulike definisjoner, mens IAS 17 hadde totalt 17 definisjoner (Camfferman & Zeff, 2007). Et av hovedformålene med standarden var å innføre innregning av leieavtaler i balansen. Dette gjorde at standarden ble mye omdiskutert, ettersom vanlig praksis før IAS 17 var å regnskapsføre de løpende utbetalingene i forbindelse med leieavtaler i resultatregnskapet (Beattie, Edwards, & Goodacre, 1998).

IAS 17 skal anvendes på alle leieavtaler, med noen få unntak. Unntakene er leieavtaler som omfatter utvinning eller bruk av mineraler, olje, naturgass og lignende ikke-fornybare ressurser, samt lisensavtaler. Standarden skal heller ikke anvendes som grunnlag for måling av investeringseiendom og biologiske eiendeler. På disse områder overstyres IAS 17 av andre standarder (IAS 17.2).

Leieavtaler blir definert som *en avtale der utleier mot én- eller en serie betalinger overfører til leietaker retten til å bruke en eiendel i en nærmere avtalt periode* (IAS 17.4). Dette innebærer at leietaker inngår en avtale med en utleier om å leie en eiendel. Leietaker får videre muligheten til å benytte seg av eiendelen i en avtalt periode, på lik linje som om eiendelen var kjøpt.

Siden standarden var såpass mye omdiskutert når man prøvde å innføre balanseføring av leieavtaler, ble det vedtatt at ikke alle leieavtaler måtte innregnes i balansen. Det oppsto da et skille mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler (Camfferman & Zeff, 2007).

En finansiell leieavtale defineres som *en leieavtale som i det vesentlige overfører alle risikoer og fordeler som er forbundet med eierskap av en eiendel. Eiendomsretten kan eventuelt, men*

behøver ikke, å bli overført (IAS 17.4). Dette innebærer at en finansiell leieavtale i utgangspunktet blir vurdert tilsvarende som en salgstransaksjon. Hovedargumentet til kravet om balanseføring var at man fikk en gjennomskjæring til kjøp (Johnsen et al., 2006). Det er dog viktig å påpeke at en finansiell leieavtale i utgangspunktet ikke er et kjøp. Hvis det hadde vært et kjøp, ville det ikke tilfredsstilt definisjonen av en leieavtale etter IAS 17.

En operasjonell leieavtale defineres som *en leieavtale som ikke er en finansiell leieavtale (IAS 17.4).* Dette innebærer at en operasjonell leieavtale *ikke i det vesentlige overfører alle risikoer og fordeler som er forbundet med eierskap (IAS 17.8).*

Finansielle og operasjonelle leieavtaler gir ulik regnskapsmessig behandling. Klassifisering tar utgangspunkt i hvilken grad av risiko og kontroll som er overført. Risiko innebærer risiko for tap dersom eiendelens verdi forringes. Kontroll tar utgangspunkt i at den part som besitter kontrollen av eiendelen er den som har rett på avkastningen knyttet til eiendelen (Beyersdorff, 2016b). Hvorvidt en leieavtale skal klassifiseres som finansiell eller operasjonell må avgjøres ved leieavtalens begynnelse (IAS 17.13).

Leietakere skal innregne finansielle leieavtaler *som eiendeler og forpliktelser i sine respektive balanser til beløp lik den leide eiendommens virkelige verdi eller, dersom verdien er lavere, til minsteleiens nåverdi (IAS 17.20).* Verdien skal beregnes ved leieavtalens begynnelse. Leieavtalens begynnelse defineres som *tidspunktet da leietaker har rett til å utøve sin rett til å bruke den leide eiendelen fra (IAS 17.4).* Det er som regel det tidspunktet leiekontrakten blir signert som anses som det tidspunktet leietaker har rett til å utøve sin rett til å bruke den leide eiendelen.

Virkelig verdi defineres som *det beløp en eiendel kan omsettes for eller en forpliktelse kan gjøres opp med i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, villige parter (IAS 17.4).*

Minsteleien defineres som *de betalingene som leietaker skal betale eller kan bli avkrevd i løpet av leieperioden, unntatt variabel leie, utgifter til tjenester og skatter som skal betales av og refunderes utleieren (IAS 17.4).* Restverdi garantert av leietaker eller av en part knyttet til leietaker, samt beløp for kjøpsopsjon dersom det forventes at denne utøves unntatt fra minsteleien, inkluderes i minsteleien. For å beregne nåverdi av minsteleien må man benytte

en diskonteringsrente. Diskonteringsrenten som skal benyttes er den renten som er implisitt i leieavtalen dersom det er mulig å beregne denne, i motsatt fall skal leietakers marginale lånerente benyttes (IAS 17.20).

Ved operasjonelle leieavtaler skal leiebetalinger innregnes som kostnad på lineært grunnlag i løpet av leieperioden (IAS 17.33).

Regnskapsmessig behandling av finansielle og operasjonelle leieavtaler i balansen kan illustreres slik:

IAS 17	Finansielle leieavtaler	Operasjonelle leieavtaler
Balanse	Balanseføre laveste av virkelig verdi og nåverdi på minsteleie	-
Resultatregnskap	-	Kostnadsføre leiekostnaden lineært over leieperioden

Figur 3.6.1: Viser forskjellig regnskapsmessig behandling av finansielle og operasjonelle leieavtaler i balansen.

Leietaker skal balanseføre finansielle leieavtaler til laveste av virkelig verdi og nåverdi på minsteleie. Det er viktig å påpeke at laveste av virkelig verdi og nåverdi på minsteleie er sjelden lik den prisen selskapet kunne kjøpt eiendelen for i markedet. Selv om disse verdiene er ulike, vil balanseføring av leieavtalen uansett føre til at man får en eiendelspost i balansen. Dette gjør at balansene til et selskap som har bokført en eiendel knyttet til en finansiell leieavtale, og et selskap som eier en tilsvarende eiendel, kan i større grad se like ut på eiendelssiden. En slik regnskapsførsel vil føre til høyere grad av sammenlignbarhet mellom selskap som velger finansiering ved leieavtaler, og selskap som velger å finansiere sine eiendeler ved kjøp. Operasjonelle leieavtaler, på den annen side, skal kostnadsføres lineært over leieperioden.

Regnskapsmessig behandling av finansielle og operasjonelle leieavtaler i resultatregnskapet kan illustreres slik:

IAS 17	Finansielle leieavtaler	Operasjonelle leieavtaler
Driftskostnader	-	Kostnad leieavtale
Avskrivning og nedskrivning	Avskrivning	-
Driftsresultat		
Finanskostnader	Renteelement	-
Resultat før skatt		

Figur 3.6.2: Viser forskjellig regnskapsmessig behandling av finansielle og operasjonelle leieavtaler i resultatregnskapet.

Årlig kostnad i forbindelse med operasjonelle leieavtaler kostnadsføres under ”driftskostnader”. Kostnadsføringen i forbindelse med finansielle leieavtaler blir delt opp i ”avskrivning og nedskrivning”, med et rentelement som fremkommer under ”finanskostnader”. Et selskap med finansielle leieavtaler vil kunne ha et høyere driftsresultat siden rentelementet ikke påvirker dette. Motsatt, vil et selskap med operasjonelle leieavtaler ha et lavere driftsresultat. Dette fordi hele leiekostnaden, for inneværende år, vil inngå i driftsresultatet.

Regnskapsførsel av operasjonelle leieavtaler vil kunne føre til en lavere grad av sammenlignbarhet mellom selskap som velger finansiering ved leieavtaler, og selskap som velger å finansiere sine eiendeler ved kjøp. Selskap som finansierer sine eiendeler ved kjøp, vil både ha høyere gjeld og sum eiendeler i forhold til selskap som bruker operasjonelle leieavtaler for å leie samme eiendel. På den annen side, vil selskap som velger finansiering ved operasjonelle leieavtaler fremstå med høyere egenkapitalprosent enn konkurrenter som kjøper eller finansierer ved finansielle leieavtaler. Det er dog viktig å påpeke at det foreligger krav etter IFRS å opplyse om totalsummen av framtidig minsteleie under uoppsigelige operasjonelle leieavtaler (IAS 17.35). Slik sett vil egentlig regnskapsbrukeren få tilsvarende informasjon om egenkapitalprosent hvis man inkluderer noteopplysningene. Dette blir illustrert under kapittel 7.5.1.

3.7 Hvorfor ny regnskapsstandard for leieavtaler?

IAS 17 er i utgangspunktet en eldre standard som ble publisert før det konseptuelle rammeverket. Skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler i IAS 17 må derfor ses på bakgrunn av definisjonen av eiendeler og gjeld som var gjeldende på det tidspunktet standarden ble utgitt. I den såkalte McGregor-rapporten fra FASB som ble utgitt i 1996, ble skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler forklart ut i fra en historisk tilnærming til definisjonene av eiendeler og gjeld. I rapporten ble det påpekt at dersom leieavtaler skulle regnskapsføres i tråd med rammeverket, ville både finansielle og operasjonelle leieavtaler kvalifisert til innregning. Et mer omfattende diskusjonsnotat som ble utgitt av IASB i 2000 videreførte konklusjonene i McGregor-rapporten. Det faktum at alle leieavtaler i utgangspunktet kunne gi opphav til eiendeler og gjeld, fikk da bred tilslutning (Johnsen et al., 2006).

Det ble konkludert med at behandlingen av operasjonelle leieavtaler i IAS 17 ikke er i samsvar med det konseptuelle rammeverket til IASB. Dersom det foreligger uoppsigelige leieavtaler, uavhengig av om de er finansielle eller operasjonelle, burde disse vært balanseført. Begrunnelsen for denne konklusjonen er at leieavtaler gir opphav til eiendeler og gjeld slik det er definert i det konseptuelle rammeverket. Det vesentligste av risiko og kontroll med hensyn til inntjening til leieobjektet er gått over til leietaker i avtaleperioden. Dette gjelder også når leieperioden kun dekker deler av leieobjektets levetid. Leietaker overdrar bruksretten til en gjenstand, og utleier mottar leie i kontraktsperioden. Siden leietaker har en plikt til å betale, og utleier har en rett til å motta, gir leieavtaler opphav til en finansiell transaksjon. Ser man på dette fra et regnskapsfaglig ståsted er det da uten prinsipiell betydning om betalingsstrømmen har sitt utgangspunkt i en finansiell eller operasjonell leieavtale slik begrepene defineres i IAS 17 (Johnsen et al., 2006).

I 2005 ga SEC uttrykk for bekymringer rundt regnskapsføring av leieavtaler. SEC mente at det etter dagens standard var manglende informasjon i regnskapene over selskapenes forpliktelser (SEC, 2005). På bakgrunn av dette, satte IASB og FASB i gang et prosjekt som skulle forbedre regnskapsføring av leieavtaler. Det ble da enighet mellom IASB og FASB om at leietaker vanligvis oppnår både en eiendel og en forpliktelse ved inngåelse av en leieavtale. Ved anvendelse av tidligere regnskapsstandarder ble de fleste leieavtaler holdt utenfor balansen, og man fikk av den grunn ikke et godt nok bilde av selskapenes finansielle stilling. Langsiktig gjeld i balansen var med andre ord undervurdert (IASB, 2016b).

I 2014 utførte IASB en undersøkelse for å avdekke hvorvidt selskapers langsiktige gjeld er undervurdert i balansen som følge av at leieavtaler ble klassifisert som operasjonelle. I denne undersøkelsen, som inkluderte 1022 selskaper, ble det avdekket at i underkant av 3 trillioner USD ble klassifisert som operasjonelle leieavtaler i noter. Hvorvidt selskapenes langsiktige gjeld var undervurdert i balansen varierte mellom bransje, område og selskaper.

IASB utarbeidet en oversikt over resultatet i følgende tabell (IASB, 2016b):

Undervurdering av langsiktig gjeld som følge av ikke-balanseførte leieavtaler	
27 %	Afrika/Midtøsten
32 %	Asia
26 %	Europa
45 %	Latin Amerika
22 %	Nord Amerika

Tabell 3.7.1: Oversikt over andel selskaper hvor langsiktig gjeld var undervurdert i balansen som følge av ikke-balanseførte leieavtaler. Tabellen er hentet fra IASB prosjektoppsummering, 2016.

Fraværet av opplysninger om leieavtaler i balansen innebar at regnskapsbrukerne ikke hadde en komplett oversikt over selskapets finansielle stilling. Dette blir diskutert nærmere under kapittel 4.3.

3.8 IFRS 16

Utviklingen av IFRS 16 har vært et samarbeidsprosjekt mellom IASB og FASB. Arbeidet ble først startet i 2006. Etter 2006 er det utgitt ett diskusjonsnotat og to høringsutkast. Utarbeidelsen av IFRS 16 har vært mye debattert og kritisert, ettersom endringen vil påvirke flere viktige nøkkeltall til mange selskap. Det er flere som var negative til endringen i starten, men IASB har stått fast ved at man vil få et bedre bilde av et selskaps tilgjengelige ressurser og eksisterende forpliktelse dersom operasjonelle leieavtaler innregnes i balansen (Kvifte & Hansen, 2015).

Endringen kan illustreres slik (IASB, 2016b):

	IAS 17		IFRS 16
	Finansielle leieavtaler	Operasjonelle leieavtaler	Alle leieavtaler, med noen unntak
Eiendeler	X	-	X
Forpliktelser	Y	-	Y
Ikke balanseført		X Y	

Figur 3.8.1: Viser behandling av operasjonelle leieavtaler etter IFRS 16.

I figuren ovenfor er X bruksretten til den underliggende eiendel, mens Y er tilhørende forpliktelse. Dersom leieavtalen klassifiseres som finansiell, må leietaker innregne både X og Y i balansen. Hvis leieavtalen klassifiseres som operasjonell, blir verken X eller Y balanseført, og leiekostnaden blir heller kostnadsført lineært over leieperioden. Etter IFRS 16 ser vi at skillet mellom finansiell og operasjonell leieavtale forsvinner. Her vil alle leieavtaler, med noen unntak, inngå i balansen, og leietaker må innregne X og Y. Unntakene blir presentert senere i dette kapittelet.

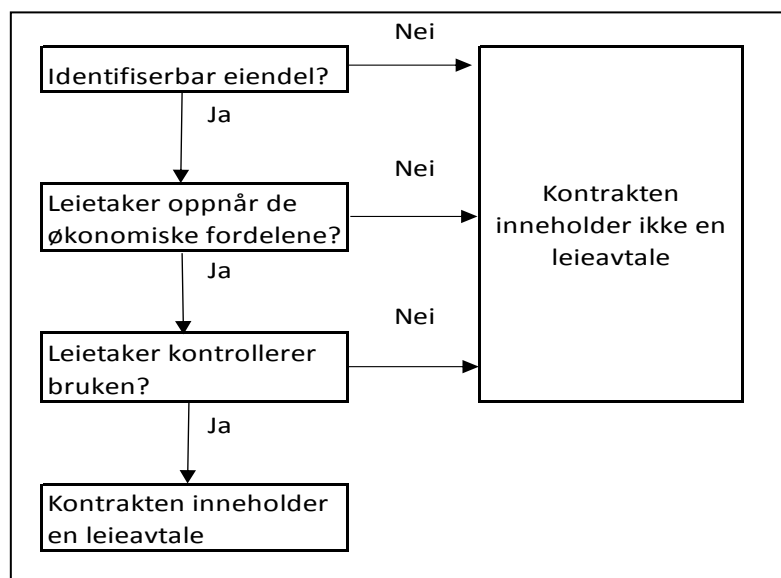
IFRS 16 ble vedtatt og EU-godkjent 1. januar 2016. Standarden må implementeres fra og med 1. januar 2019, men det er også mulig med tidligere anvendelse. Hvis et selskap ønsker tidlig anvendelse av IFRS 16, er det et krav at de må benytte den nye inntektsføringsstandard *IFRS 15 Inntekt fra kontrakter med kunder*, enten samtidig eller før de starter implementeringen (Deloitte, 2016b).

Virkeområde til IFRS 16 kan i stor grad sammenlignes med virkeområde for IAS 17, med noen enkelte justeringer. For eksempel vil leieavtaler om lisensiering, som ikke innebærer rettighet til eksklusiv bruk av eiendelen, falle utenfor virkeområdet til IAS 17. Motsatt, vil leietaker kunne velge som prinsipp å regnskapsføre avtaler om leie av alle typer immaterielle eiendeler etter ny standard. I tillegg vil leie av investeringseiendom omfattes av ny standard, mens alle avtaler om leie av biologiske eiendeler faller utenfor. Etter IAS 17 omfattes ikke leie av investeringseiendom, og leie av biologiske eiendeler unntas kun om avtalene er definert som finansielle (Kvifte & Hansen, 2015).

Formålet med ny regnskapsstandard er å forbedre regnskapsavleggelsen av leieavtaler (Finansdepartementet, 2017). Gjennom ny standard skal regnskapsbrukeren få mer informasjon om blant annet gjeldsgrad, eiendelene en enhet benytter i driften og risikoene man eksponeres for ved inngåelse av leieavtaler.

En leieavtale defineres etter IFRS 16 som *en kontrakt som formidler retten til å kontrollere bruken av en identifiserbar eiendel for en tidsperiode i bytte mot et vederlag* (fritt oversatt). Vurderingen av om en kontrakt inneholder en leieavtale ses i forhold til om leietaker har rett til å *kontrollere* en identifiserbar eiendel for en tidsperiode. *Kontroll* spiller altså en sentral rolle, og innebærer at leietaker både har rett til å kontrollere bruken av den identifiserte eiendelen, samt å motta økonomiske fordeler. Kontrakten blir i dette tilfelle en avtale mellom to eller flere parter som gir opphav til en rettighet for den ene parten, og en forpliktelse for den annen part. Det blir en rettighet for utleier fordi det foreligger en rett til å motta leiebetalinger. På den annen side blir det en forpliktelse for leietaker fordi vedkommende er forpliktet til å betale leie (Beyersdorff, 2016b). Det er viktig å påpeke at IFRS 16 ikke gjelder for servicekontrakter. Service og leieavtaler er ofte kombinert i en enkelt kontrakt, og beløp knyttet til en servicekomponent skal ikke innregnes i balansen. Man skal for øvrig heller ikke balanseføre servicekomponenter etter IAS 17 (IASB, 2016b).

Hvorvidt en kontrakt inneholder en leieavtale kan illustreres slik:

Figur 3.8.2: Illustrasjon som viser hvorvidt en kontrakt inneholder en leieavtale. Figuren er hentet fra forelesning om leieavtaler ved Kathrine Hagalid Wold, 23.09.2016.

For det første må eiendelen være identifiserbar. En identifiserbar eiendel defineres som en eiendel som er spesifisert i leiekontrakten eller implisitt identifisert på samme tidspunkt som leietaker får bruksrett. At eiendelen er spesifikt identifiserbar i leiekontrakten, vil si at det for eksempel oppgis et spesielt serienummer på den enkelte eiendelen. Et eksempel på implisitt identifikasjon kan være at det kun finnes en enkelt eiendel som er kapabel til å utføre det enkelte oppdraget i forhold til hva som står oppgitt i leiekontrakten (IFRS 16.B13).

Selv om eiendelen er identifisert på måten som beskrevet ovenfor, kan leietaker likevel ikke kontrollere eiendelen dersom utleier har en rett til å bytte denne ut med en annen i løpet av leieperioden. Dette foreligger kun hvis utleier faktisk har en praktisk mulighet, samt at utleier vil få de økonomiske fordelene ved å bytte ut eiendelen (IFRS 16.B14). Disse forholdene må vurderes på tidspunkt for oppstart av kontrakten.

En del av en eiendel er identifiserbar hvis den er fysisk distinkt. Et eksempel på fysisk distinkt er gulv av en bygning. Kapasitet av en eiendel som ikke er fysisk distinkt er ikke en identifisert eiendel, med mindre leietaker benytter det all vesentligste av kapasiteten. Eksempel på en slik eiendel er leie av en fiberoptisk kabel eller rørledning (IFRS 16.B20).

For å fastsette hvorvidt en kontrakt inneholder rett til å kontrollere bruken av en identifiserbar eiendel tar man spesielt to forhold til vurdering. Leietaker må kunne motta det all vesentligste av de økonomiske fordelene fra bruk av den identifiserte eiendelen, og samtidig fastsette bruken av eiendelen (IFRS 16.B9, B21-B23).

Økonomiske fordeler innebærer hovedprodukt, bi-produkter og andre økonomiske fordeler som genereres ved bruk av eiendelen. Hvis det for eksempel foreligger muligheter for at utleier kan bruke eiendelen i leieperioden, får ikke leietaker det all vesentligste av de økonomiske fordeler, og kontrakten inneholder da ikke en leieavtale (Deloitte, 2016b).

Å fastsette bruken av eiendelen innebærer at det må foreligge en rett for leietaker til å bestemme hvordan og til hvilket formål eiendelen skal benyttes. Dersom hvordan og til hvilket formål er bestemt av leietaker, har leietaker rett til å drifte eiendelen gjennom hele leieperioden, eller å eventuelt tilpasse eiendelen for et spesifikt oppdrag (IFRS 16.B24). I følge IASB er fastsettelse av hvordan og til hvilket formål eiendelen skal benyttes noe av det som er vesentlig for å vurdere om det foreligger kontroll eller ikke. Hvis det for eksempel er utleier som fastsetter hvordan og til hvilket formål eiendelen skal benyttes, foreligger ingen

leieavtale. Dette fordi det er hvordan og til hvilket formål som til slutt er avgjørende for hvilke økonomiske fordeler man får generert fra en eiendel (Deloitte, 2016b).

IASB forventer at det vil være relativt enkelt å avgjøre hvorvidt det er leietaker eller utleier som kontrollerer hvordan og til hvilket formål eiendelen brukes. Dette gjelder i hvert fall for det store flertallet avtaler. Det er imidlertid rundt dette kriteriet noen av de vanskelige skjønnsmessige vurderingene vil komme. Dette gjelder særlig i de tilfeller der hvordan og til hvilket formål er forhåndsbestemt, og hvor det dermed forventes at det vil være få beslutninger som tas i avtaleperioden (Vigdel, 2016a).

Leieperioden defineres som den uoppsigelige perioden hvor leietaker har rett til å bruke den underliggende eiendel, inkludert opsjoner på flere perioder dersom det anses rimelig at disse vil benyttes, samt perioden etter at leietaker kan si opp avtalen, hvis det er rimelig at leietaker ikke kommer til å si opp avtalen (IFRS 16.18). Det skal da gjøres en konkret vurdering på om leietaker kommer til å si opp avtalen eller ikke. I en slik vurdering skal man både ta hensyn til om det er økonomisk gunstig å gjøre det, og hvordan leietaker sin atferd har vært ovenfor tidligere utleiere. Leieperioden starter når utleier gjør en underliggende eiendel tilgjengelig for leietaker (IFRS 16.Appendix A, B36).

Leietaker skal både innregne en rett-til-bruk-eiendel for bruk av den underliggende eiendel, og forpliktelsen til å betale leie (IFRS 16.22). Rett-til-bruk-eiendel tilsier at det er bruksretten til eiendelen som skal balanseføres, ikke "hele eiendelen". Dette fordi at man ved en leieavtale påtar seg mindre risiko, samt binder opp mindre kapital enn ved kjøp. Leieforpliktelsen skal måles til nåverdien av leiebetalinger for leieperioden. Videre måles rett-til-bruk-eiendelen til en tilsvarende verdi som leieforpliktelsen, justert for mottatt støtte, forskuddsbetalinger, leietakers direkte kostnader ved inngåelse av leieavtalen og et estimat på fjernings- og opprydningsforpliktelser. I utgangspunktet er det kun minimumsforpliktet vederlag som skal inngå i verdien som balanseføres. Man inkluderer forlengelsesopsjoner og utkjøpsopsjoner kun hvis det er rimelig sikkert at leietaker vil utøve opsjonene. Disse skal i tilfelle innregnes på tidspunktet for oppstart av avtalen. Variable leiebetalinger skal inkluderes hvis de i realiteten fremstår som faste, eller hvis de er knyttet opp mot en indeks. En slik indeks kan for eksempel være konsumprisindeksen. Hvis leietaker har forpliktet seg ovenfor utleier til å betale restverdigarantibetalinger, skal også disse inkluderes hvis de forventes å bli betalt (Vigdel, 2016a).

IASB har for øvrig bestemt at det ikke er nødvendig å balanseføre leieavtaler som har varighet på 12 eller færre måneder. Det er også besluttet at leie av ”små” eiendeler som for eksempel kontorinventar og pc-er heller ikke trenger å balanseføres. Dette er såkalte ”lav-verdi” eiendeler, og innebærer leieavtaler på verdier under 5 000 USD. Slike type leieavtaler skal kun fremgå i noteopplysningene (Kvifte & Hansen, 2015). I tillegg er det bestemt av IASB at kontrakter som er definert som leieavtaler under IAS 17, kan beholde sin respektive klassifisering etter implementering av IFRS 16. Denne overgangsregelen omtales som ”grandfathering”. Grandfathering innebærer at selskap kan fortsette å drive slik de gjorde før en ny regnskapsstandard ble introdusert, og heller gjennomføre overgangen gradvis (Deloitte, 2016b).

Det er bestemt av IASB at leieforpliktelsen skal måles til amortisert kost i etterfølgende perioder. For å reflektere diskonteringseffekten øker leietaker leieforpliktelsen, og reduserer deretter leieforpliktelsen med leiebetalingene. Leieforpliktelsen diskonteres ved å enten bruke renten implisitt i leieavtalen eller leietakers marginale lånerente (IFRS 16.26). Dersom leieavtalen modifiseres, leieperioden endres eller forventningen knyttet til leietakers utøvelse av en opsjon endres, skal diskonteringsrenten revurderes. Dette er i motsetning til IAS 17, hvor diskonteringsrenten ikke skal revurderes ved slike endringer. En eventuelt revurdert diskonteringsrente skal benyttes ved måling av leieforpliktelsen. Den tilhørende rett-til-bruk-eiendelen skal justeres tilsvarende som effekten av den revurderte renten på leieforpliktelsen. Det er viktig å påpeke at rett-til-bruk-eiendelen ikke kan reduseres til et lavere beløp enn null, og eventuell restverdi skal derfor resultatføres (Kvifte & Hansen, 2015).

Bruksretten til eiendelen som inngår i leieavtalen skal måles og avskrives ved å benytte prinsippene i IAS 16 *Eiendom, anlegg og utstyr*. For leietakere som benytter seg av lineære avskrivninger, vil summen av avskrivninger og rentekostnaden på leieforpliktelsen medføre en høyere total periodekostnad tidlig i leieperioden. Videre vil bruksretten til eiendelen være gjenstand for nedskrivningstest i samsvar med IAS 36 *Verdifall på eiendeler* (Vigdel, 2016a). Hvordan avskrivnings- og rentekostnaden allokeres i leietakers regnskap illustreres under kapittel 4.9.

3.9 Hva endres med IFRS 16?

Den store endringen ved overgang til ny leieavtalestandard er at skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler forsvinner. I motsetning til IAS 17, skal alle leieavtaler behandles

likt under IFRS 16, med noen unntak. Som tidligere påpekt er unntakene at leieavtaler med kortere levetid enn 12 måneder, og leieavtaler av lav verdi ikke skal innregnes. Disse unntakene gjør at det foreligger tilpasningsmuligheter for leietaker. Det kan for eksempel tenkes at leietaker inngår flere kortsiktige leieavtaler for å unngå innregning (Goodacre, 2003). Denne tilpasningsmuligheten har blitt diskutert av IASB. IASB konkluderte med at risikoen som oppstår i forbindelse med slike kortsiktige leieavtaler, vil mest sannsynlig medføre at utleier vil be om en ekstrakostnad fra leietaker ved inngåelse. Kortsiktige leieavtaler som er knyttet til samme eiendel, skal i tillegg vurderes som én leieavtale hvis det blir ansett som *rimelig sikkert* at leietaker kommer til å fornye leieavtalen. Begge disse faktorene er med på å minimere risikoen for at leietaker benytter seg av denne tilpasningsmuligheten (Deloitte, 2016b).

Leieavtalene innregnes som eiendel og forpliktelse, hvor eiendelen vises sammen med driftsmidler eller spesifiseres som leide eiendeler. På tidspunkt for innregning balanseføres nåverdi av leiebetalinger som eiendel og forpliktelse. Denne endringen vil resultere i økte eiendeler og gjeld i selskapenes balanse sammenlignet med i dag. Balanseføring av leieavtalene vil gi økt avskrivning, økt finanskostnad og reduserte driftskostnader. Følgelig vil endringen gi utslag i nøkkeltall som blant annet egenkapitalprosent, gjeldsgrad og EBITDA. Siden avdragene nå presenteres som finansaktiviteter, og ikke driftskostnader vil man også få en endring i presentasjonen på kontantstrømmen. Hvordan nøkkeltall påvirkes presenteres under kapittel 4.6, 4.7 og 4.8.

3.10 Kritikk av IFRS 16

Som nevnt ovenfor er det bruksretten til en eiendel som balanseføres etter IFRS 16, ikke hele eiendelen. Dette fordi man ved leie påtar seg mindre risiko, og binder opp mindre kapital enn ved kjøp. Dennis W. Monson publiserte i 2001 en artikkel hvor han hevdet at balanseføring av hele eiendelen ville gi et bedre bilde av selskapets finansielle stilling. Han argumenterte med at leietaker benytter hele den underliggende eiendelen til å skape økonomiske fordeler, ikke bare bruksretten. Monson eksemplifiserte dette ved å ta utgangspunkt i flybransjen. Når et selskap flyr passasjerer kontrollerer selskapet det faktiske flyet, ikke bare bruksretten. Monson konkluderte med at balanseføring av hele eiendelen gir best bilde av selskapets finansielle stilling, og stiller best mot kriteriene i det konseptuelle rammeverket. Ved å balanseføre hele flyet, fikk man bedre inntrykk av forholdene som faktisk foreligger, og det

gir dermed en mer korrekt tro gjengivelse i henhold til det konseptuelle rammeverket (Graham & King, 2013).

Med utgangspunkt i Monson sitt studie, ble det i USA utført en ny studie av Roger C. Graham og Raymond D. King. Her ble bruksrettsmetoden sammenlignet med andre kapitaliseringsmetoder. Graham og King mente at bruksrettmetoden kun vil reflektere de fremtidige kontraktsmessige betalingene, mens det er den underliggende eiendelen som faktisk genererer de fremtidige inntektene. Konklusjonen var da at balanseføring av hele eiendelen har en sterkere sammenheng med fremtidig inntjening enn å kun balanseføre bruksretten tilknyttet eiendelen (Graham & King, 2013).

Argumentene ovenfor passer godt i forhold til flybransjen. Sett fra et annet perspektiv; ved at leietaker for eksempel kun leier en etasje i et bygg, blir det lite rasjonelt at leietaker skal balanseføre hele bygget.

Under utarbeidelse av ny standard ble det publisert flere høringsutkast hvor utenforstående kunne komme med innspill til standardsetterne. Utenforstående har spesielt stilt seg kritiske til valg av rentesats ved diskontering av leieavtalene. Ved publisering av høringsutkast i 2010, ble det en diskusjon hvor flere mente at leietakers marginale lånerente ville føre til redusert sammenlignbarhet mellom selskap. Leietakers marginale lånerente baseres nemlig på hvor mye risiko som foreligger innad i det enkelte selskap, og den er følgelig forskjellig fra selskap til selskap. Dette vil igjen føre til at de ulike selskapene får forskjellige verdier på lignende leieavtaler. Som en løsning på dette, ble det foreslått å heller benytte en eksternt tilgjengelig rente, eller noe som var tilsvarende selskapets WACC (Humphreys & Zeyher, 2011). WACC er et selskaps vektet gjennomsnittlige kapitalkostnad.

Etter publisering av nytt høringsutkast i 2013, ble det igjen en diskusjon rundt valg av rentesats. Her var det også flere som mente at sammenlignbarheten mellom selskaper ble redusert ved å bruke leietakers marginale lånerente som diskonteringsrente (AWG, 2013). IASB har valgt å se bort fra denne kritikken, og vil fremdeles bruke leietakers marginale lånerente som diskonteringsrente, gitt at det ikke foreligger noen implisitt rente i selve leiekontrakten.

4 Effekter ved implementering av IFRS 16

4.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapittelet er å gi en forståelse av hvilke effekter som oppstår ved implementering av IFRS 16. I kapittelet blir det først en redegjørelse av effekter i forhold til formålet med regnskapet, og deretter en gjennomgang av de nøkkeltall som vurderes som mest relevante. Avslutningsvis presenteres et utregningseksempel som viser hvordan nøkkeltallene endres, før det diskuteres rundt kostnad vs. nytte for implementering.

4.2 Endringer for leietaker

Balanseføring av leieavtaler som tidligere har vært kostnadsført vil føre til at selskapers driftsmidler og leieforpliktelser vil øke. Både kvalitet på regnskapsføring og sammenlignbarheten mellom selskapene kan forbedres, men samtidig kan endringene påvirke soliditets- og lønnsomhetsmål. Det er med andre ord et selskaps presentasjon av regnskapet som vil endres, mens den underliggende økonomiske lønnsomheten i utgangspunktet vil forbli uendret.

Soliditet sier noe om et selskaps evne til å tåle tap, og vil være viktigst for långivere og øvrige kreditorer. Lønnsomhetsmål innebærer avkastning på den kapital som er investert i selskapet, og vil være viktigst for investorene. Sentrale nøkkeltall som vil endres etter innføring av IFRS 16 er egenkapitalprosent, gjeldsgrad, EBITDA, EBIT, kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter, ROCE og rentedekningsgrad (PWC, 2016). Nøkkeltallene presenteres senere i dette kapittelet.

4.3 Undervurdering av informasjon utenfor balansen

I henhold til IASB sitt rammeverk er det långivere, investorer og andre kreditorer som defineres som den primære regnskapsbrukeren. Det har lenge vært diskutert hvorvidt regnskapsbrukeren blir påvirket når selskap endrer regnskapsprinsipp. Thomas R. Dyckman hevdet at regnskapsbrukerne tok beslutninger basert på hvordan regnskapet ble presentert, og ikke basert på selve driften i selskapet. Følgelig kunne identiske selskap bli vurdert forskjellige ut i fra hvilke regnskapsprinsipp de benyttet (Dyckman, 1964).

Breton og Taffler testet i 1995 om et utvalg av erfarne investeringsanalytikere var i stand til å avdekke såkalt "Window dressing". Window dressing er en strategi som fondsforvaltere

benytter for å bedre avkastningen av fond før publisering av års- eller kvartalsrapporter, slik at de kan presentere et bedre resultat for sine klienter. Dette innebærer blant annet hvordan fondsforvalterne velger å presentere regnskapet (Watts & Hayler, 2017). I eksperimentet ble det avdekket at svært få av analytikerne gjorde justeringer i regnskapet, og det ble derfor konkludert med at ikke-balanseførte forpliktelser kunne gi feil bilde av et selskaps verdier (Breton & Taffler, 1995). Operasjonelle leieavtaler inngikk som ikke-balanseførte forpliktelser i eksperimentet.

Libby, Bloomfield og Nelson ga en lignende konklusjon i 2002. De hevdet at selv om regnskapsbrukeren er klar over at regnskapsprodusenten anvender prinsipper for å optimalisere regnskapet, velger de allikevel ikke å foreta nødvendige justeringer (Libby, Bloomfield, & Nelson, 2002).

Chu, Levesque, Mathieu og Zhang har i nyere tid undersøkt om kredittavdelinger i banker beregner verdier av ikke-balanseførte forpliktelser når de vurderer kredittrisiko. De fleste bankene tok ikke forpliktelser utenfor balansen til betraktning i sine beregninger, og konklusjonen var at operasjonelle leieavtaler bidro til at informasjonen i regnskapet kunne virke misvisende (Chu, Levesque, Mathieu, & Zhang, 2007).

Disse empiriske studiene indikerer at regnskapsbrukeren ofte ikke inkluderer verdien av operasjonelle leieavtaler, og at de følgelig undervurderer informasjon utenfor balansen. Undervurdering av informasjon utenfor balansen kan også føre til at nøkkeltallene som presenteres i selskapenes regnskap gjerne ikke fremstår som pålitelige (IASB, 2016b).

4.4 Kvalitet på regnskapsføring

Ved inngåelse av en leieavtale får leietaker retten til å bruke en underliggende eiendel. Hvis betaling for leieavtalen skjer over tid, oppstår en finansiell forpliktelse. De fleste leieavtaler blir ikke rapportert i leietakers balanse ved anvendelse av IAS 17. Følgelig gir ikke leietaker et komplett bilde av verken eiendeler som benyttes i virksomheten, eller verdien på den finansielle forpliktelsen som oppstår. Slik sett forventer IASB at IFRS 16 vil forbedre kvaliteten på regnskapsføring betydelig for selskaper med operasjonelle leieavtaler. Videre mener IASB at balanseføring av samtlige leieavtaler vil gi en mer tro gjengivelse av og større åpenhet om selskapets finansielle stilling. IFRS 16 vil derfor bidra til at regnskapet er mer i tråd med kvalitetskravene i det konseptuelle rammeverket, og vil følgelig fungere bedre til

beslutningsformål (IASB, 2016a). Dette skyldes hovedsakelig at enkelte regnskapsbrukere ikke har justert for operasjonelle leieavtaler tidligere, når de for eksempel skal verdsette et selskaps forpliktelser.

4.5 Sammenlignbarhet

IASB forventer at IFRS 16 vil forbedre sammenlignbarheten mellom selskaper. Dette fordi eiendeler og forpliktelser for alle leieavtaler både må innregnes og presenteres etter samme standard (IASB, 2016a).

Skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler innebærer nemlig at to leieavtaler med lik økonomisk verdi kan bli rapportert svært forskjellig. Hvis for eksempel vilkårene i en leieavtale til to identiske selskaper er forskjellig, slik de gjerne ofte er, kan dette føre til ulik regnskapsmessig behandling. Ulik regnskapsmessig behandling av tilsvarende leieavtaler kan igjen redusere sammenlignbarhet mellom selskapene. Årsaken til at vilkår i leieavtalen kan fremstå som forskjellig, er blant annet fordi vilkårene struktureres for at leietaker skal kunne oppnå et ønsket regnskapsmessig utfall.

Dette kan eksemplifiseres ved at vilkårene i en kontrakt struktureres slik at leieavtalen blir klassifisert som operasjonell fremfor finansiell. Slik sett kan leietaker unngå å balanseføre bruksretten til en underliggende eiendel med tilhørende forpliktelse, og heller kostnadsføre leieavtalen løpende. Ved en slik regnskapsmessig behandling kan leietaker blant annet fremstå med en høyere egenkapitalprosent enn hva som egentlig er reelt. Det forventes imidlertid at IFRS 16 vil redusere muligheten for å strukturere vilkårene i leieavtalene på slike måter (IASB, 2016a).

IASB forventer også at selskaper som har leieavtaler vil i større grad kunne sammenlignes med selskaper som har kjøpt tilsvarende eiendel (IASB, 2016a).

Hvis et selskap for eksempel inngår en leieavtale for hele levetiden til et nytt fartøy, vil den diskonterte verdien på leieforpliktelsen være relativt lik verdien på et lånebeløp brukt til å kjøpe tilsvarende fartøy. Hvis selskapet derimot velger å leie fartøyet for halvparten av levetiden, vil verdien på leieforpliktelsen være forskjellig fra et eventuelt lånebeløp. Følgelig forventer IASB at verdier på leieavtaler som løper over deler av levetiden til en underliggende eiendel, vil være vesentlig forskjellig fra verdien på et lån for kjøp av en tilsvarende eiendel.

IASB hevder at en slik sammenligning mellom leieavtale og kjøp både er hensiktsmessig, og av interesse for regnskapsbrukeren (IASB, 2016a). Dette er hovedsakelig fordi en leieavtale og kjøp ved opptak av lån strengt tatt ikke er de samme transaksjonene. Gjennom en leieavtale er det nemlig slik at leietaker vanligvis kontrollerer bruken av en underliggende eiendel, og ikke selve eiendelen. Leietaker får imidlertid en forpliktelse, men kun for de leiebetalingene som er presisert i kontrakten. Flexibiliteten som en leieavtale gir reflekteres derfor bra gjennom IFRS 16.

4.6 Soliditetsmål

4.6.1 Egenkapitalprosent

Egenkapitalprosent er kanskje det viktigste soliditetsmålet (Hoff, Pedersen, & Sanne, 2015). Dette nøkkeltallet sier noe om hvor stor del av eiendeler som kan gå tapt før långivere og øvrige kreditorer berøres, og uttrykker følgelig hvor solid et selskap er til å tåle tap. Det er et mål for de fleste selskap å ha en høy egenkapitalprosent fordi det vil øke både kredittverdigheten og muligheten for å få gunstig finansiering. Egenkapitalprosent beregnes slik:

$$\text{Egenkapitalprosent} = \frac{\text{Egenkapital}}{\text{Totalkapital}} \times 100\%$$

Egenkapitalprosenten regnes som en del av covenantskrav mellom låntaker og långiver. Covenantskrav er ulike krav som långivere har til et selskaps økonomiske presentasjoner og/eller finansieringsstruktur ved inngåelse av ulike låneavtaler. Flere selskap har derfor minimumskrav knyttet til egenkapitalprosenten. Hvis det forekommer brudd på covenantskrav som er oppgitt i låneavtalen, kan konsekvensen være at lånet ses på som misligholdt. Vanlig praksis ved mislighold på lån er at hele lånet vil forfalle til betaling innen 14 dager.

Det er vanskelig å gi et endelig svar på hvor høy egenkapitalprosenten bør være (Hoff et al., 2015). Dette avhenger blant annet av hvor kapitalintensivt selskapet er. At selskapet er kapitalintensivt vil si at det krever mye kapital for å skape omsetning. Normal egenkapitalprosent regnes å være mellom 20- og 30%. En egenkapitalprosent som er over 30% anses som bra (Dahl, 2017a).

En innføring av IFRS 16 vil føre til at operasjonelle leieavtaler skal balanseføres. Forpliktelsen som nå skal innregnes vil inngå som en del av selskapets gjeld. Gjelden er en del av selskapets total kapital. En økning i selskapets total kapital vil føre til en reduksjon i egenkapitalprosenten. En reduksjon av egenkapitalprosenten kan føre til at man ikke lenger tilfredsstiller långivers covenantskrav. Det er rimelig og anta at långivere og øvrige kreditorer vil ta hensyn til dette, og det kan følgelig hende at et selskaps eksisterende låneavtaler vil måtte reforhandles mellom låntaker og långiver.

4.6.2 Gjeldsgrad

Gjeldsgraden uttrykker forholdet mellom gjeld og egenkapital, og sier noe om hvor mange kroner det er i gjeld per krone egenkapital. Man beregner gjeldsgraden slik:

$$Gjeldsgrad = \frac{Gjeld}{Egenkapital}$$

Jo lavere gjeldsgrad et selskap har, desto mindre gjeld har selskapet i forhold til egenkapitalen. Lite gjeld vil indikere at det vil være mindre fremtidige betalingsforpliktelser knyttet til renter og avdrag. Følgelig vil en lav gjeldsgrad gi en indikasjon på mindre risiko i selskapet. En synkende gjeldsgrad reduserer den finansielle risikoen (Hoff et al., 2015). Hvis gjeldsgrad er lik 1, tilsier dette at egenkapitalen og sum gjeld er like store (Moe, 2018). Ved innføring av IFRS 16 vil gjeldsgraden øke for selskap som har hatt operasjonelle leieavtaler etter IAS 17. Dette fordi balanseføring av operasjonelle leieavtaler vil gi en økning i forpliktelser. Forpliktelser klassifiseres som gjeld i balansen.

4.7 Lønnsomhetsmål

4.7.1 EBITDA

EBITDA står for Earnings Before Interests, Taxes, Depreciation and Amortization, og kan oversettes til *inntjening før renter, skatt, avskrivninger og nedskrivninger*. Med andre ord er EBITDA driftsresultatet før avskrivninger og eventuelle nedskrivninger (Hoff et al., 2015). EBITDA kan beregnes slik:

$$EBITDA = \text{Inntekter} - \text{kostnader (eksl skatt, renter, avskrivning og amortisering)}$$

Det vil bli en økning i EBITDA etter innføring av IFRS 16 for selskaper som har hatt operasjonelle leieavtaler etter IAS 17. Dette fordi leiekostnaden ikke lenger vil inkluderes (PWC, 2016).

4.7.2 EBIT

Begrepet EBIT tilsvarer selskapets driftsresultat, og står for Earnings Before Interests and Taxes. Dette betyr *inntjenig før renter og skatt* (Hoff et al., 2015). EBIT er et mål på selskapets lønnsomhet når man inkluderer investeringer. Dette fordi man regner med av- og nedskrivninger. EBIT kan beregnes slik:

$$EBIT = \text{Inntekter} - \text{kostnader (eksl skatt og renter)}$$

Etter implementering av IFRS 16 vil det bli en økning i EBIT for selskaper som har hatt operasjonelle leieavtaler etter IAS 17. Dette fordi avskrivning i forbindelse med balanseføring av leieavtaler vil være lavere i forhold til leiekostnaden for operasjonelle leieavtaler (PWC, 2016).

4.7.3 Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter

I kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter grupperes kontantstrømmene som oppstår fra driftsaktivitetene. Kontantstrømmen kan illustreres slik (Hoff et al., 2015):

Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	
	Ordinært resultat før skattekostnad
(+)/(-)	Periodens betalte skatt
(+)/(-)	Gevinst/tap ved salg av anleggsmidler
-	Ordinære avskrivninger
-	Nedskrivninger
(+)/(-)	Endring i varelager
(+)/(-)	Endring i kundefordringer
(+)/(-)	Endring i leverandørgjeld
(+)/(-)	Forskjell mellom kostnadsført pensjon og inn-/utbetalinger i pensjonsordninger
(+)/(-)	Effekt i valutakursendringer
(+)/(-)	Poster klassifisert som investerings- eller finansieringsaktiviteter
(+)/(-)	Endringer i andre tidsavgrensingsposter
=	Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter

Figur 4.7.1: Oversikt over hva som inngår i netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter (Hoff et al., 2015).

Ved kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter fokuserer man på innbetalinger og utbetalinger tilknyttet salg. Det er denne kontantstrømmen selskapet skal leve av på lang sikt. Dette betyr at den må være stor nok til å kunne dekke alle avdrag på lån, samt å gi egenkapitalen et konkurransedyktig utbytte. I tillegg må den kunne bidra med tilstrekkelig likvide midler til både vedlikehold og fornyelse av virksomhetens eiendeler og nysatsinger.

Etter innføring av IFRS 16 vil vi få en økning her. Dette fordi de fleste leiebetalinger flyttes til *kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter* (PWC, 2016). Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter er et annet nøkkeltall som viser nedbetalinger på langsiktig og kortsiktig rentebærende gjeld, nye låneopptak og eventuell innbetaling eller tilbakebetaling av egenkapital (Hoff et al., 2015).

4.7.4 ROCE

ROCE er avkastning på sysselsatt kapital. Sysselsatt kapital vil si totalkapitalen fratrukket rentefri gjeld. Rentefri gjeld innebærer som regel leverandørgjeld, skyldige feriepenger og andre avsetninger. I tillegg inkluderes gjeld til staten som er merverdiavgift, arbeidsgiveravgift, betalbar skatt og utsatt skatt. Sysselsatt kapital kan også uttrykkes som summen av egenkapital pluss finansielle forpliktelser. Avkastning på sysselsatt kapital beregnes slik:

$$\text{Avkastning på sysselsatt kapital} = \frac{\text{Ordinært resultat før skatt} + \text{rentekostnad}}{\text{Gjennomsnittlig sysselsatt kapital}} \times 100\%$$

Avkastning på sysselsatt kapital skiller seg fra avkastning på totalkapitalen. Avkastning på totalkapitalen beregner avkastning på den totale kapitalen et selskap benytter, og inkluderer også derfor den rentefrie gjelden. Ved avkastning på sysselsatt kapital beregnes derimot avkastningen på den kapitalen som *krever* avkastning, inkludert selskapets egenkapital. Et av formålene med dette nøkkeltallet er å se om selskapets drift genererer en avkastning som er større enn selskapets kapitalkostnader (Hoff et al., 2015). Eventuelle endringer etter innføring av IFRS 16 vil avhenge av leieporteføljen. Dette fordi balanseføring av leieavtaler vil føre til at både ordinært resultat før skatt og gjennomsnittlig sysselsatt kapital vil øke (PWC, 2016).

4.8 Rentedeckningsgrad

Rentedekningsgrad er et mål for både soliditeten og lønnsomheten, og uttrykker hvordan et selskap evner å betale sine finansielle forpliktelser. Rentedekningsgraden beregnes slik:

$$\text{Rentedekningsgrad} = \frac{\text{Ordinært resultat før skatt + rentekostnadene}}{\text{Rentekostnadene}}$$

Rentedekningsgraden gir en indikasjon på graden av risiko knyttet til selskapets finansieringsstruktur. Slik sett er dette et soliditetsmål. I tillegg er rentedekningsgraden en indikator på et selskaps evne til å pådra seg større låneforpliktelser. Hvis rentedekningsgraden er høy vil selskapet ha bedre muligheter til å øke gjelden. Slik sett er dette nøkkeltallet også et lønnsomhetsmål (Hoff et al., 2015). Hvis rentedekningsgraden er lik 1, betyr dette at overskuddet fra driften og finansinntektene i sin helhet går med til å betale rentekostnadene. En rentedekningsgrad som er større enn 3 anses som bra (Dahl, 2017b). Implementering av IFRS 16 vil føre til at rentedekningsgraden synker. Dette fordi rentekostnadene vil øke når leieavtalene klassifiseres som finansielle.

4.9 Eksempel på effekter ved implementering av IFRS 16

Anta at et oljeselskapet inngår en leieavtale om å leie ett fartøy som løper over 6 år. Leieavtalen er uoppsigelig. Årlig leie er NOK 500 000 og betales forskuddsvis hvert enkelt år. I leieavtalen er det opplyst om en implisitt rente på 5%. Restverdien på fartøyet er NOK 0.

4.9.1 Beregning av minsteleie for fartøyet

	År 0	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	Rente
Bet. leieavtale		500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000	5 %
Diskontert		500 000	476 190	453 515	431 919	411 351	391 763	
Nåverdi	2 664 738							

Tabell 4.9.1: Beregning av minsteleie for fartøyet.

Beregning av minsteleie gjøres ved å diskontere fremtidige leiebetalinger til nåverdi.

Nåverdien beregnes til å bli 2 664 738.

4.9.2 Regnskapsmessig behandling av leieavtalen

Minsteleie for ett fartøy: 2 664 738.

Årlig leiebetaling: 500 000.

Implisitt rente: 5%.

	Eiend. 01.01	Forpl. 01.01	Leiebet.	AVS	Rentekostn	Avdrag	Forpl. 31.12
År 1	2 664 738	2 664 738	500 000	444 123	108 237	391 763	2 272 975
År 2	2 220 615	2 272 975	500 000	444 123	88 649	411 351	1 861 624
År 3	1 776 492	1 861 624	500 000	444 123	68 081	431 919	1 429 705
År 4	1 332 369	1 429 705	500 000	444 123	46 485	453 515	976 190
År 5	888 246	976 190	500 000	444 123	23 810	476 190	500 000
År 6	444 123	500 000	500 000	444 123	0	500 000	0
Sum			3 000 000	2 664 738	335 262	2 664 738	

Tabell 4.9.2: Regnskapsmessig behandling av leieavtalen.

Ved å klassifisere denne leieavtalen som operasjonell må selskapet kostnadsføre den årlige leiebetalingen. Hvis leieavtalen derimot balanseføres, oppstår en avskrivningskostnad og en

rentekostnad. Avskrivningskostnaden blir som regel fordelt lineært over leieperioden, mens rentekostnaden beregnes med en bestemt rentesats på gjenstående forpliktelse. Rentekostnaden er høyest i starten av leieperioden, før den gradvis avtar. Dette medfører at regnskapet vil vise et lavere resultat i starten av leieperioden.

Anta videre at oljeselskapet har følgende resultatregnskap og balanse. Resultatregnskapet viser regnskapsmessig behandling av leieavtalen under IAS 17 og IFRS 16 i år 1. Tallene er fiktive. For enkelhets skyld er det benyttet en skattesats på 20%:

Resultatregnskap år 1	IAS 17	IFRS 16
Inntekter	5 000 000	5 000 000
Kostnader	(3 000 000)	(3 000 000)
Leiebetaling	(500 000)	
EBITDA	1 500 000	2 000 000
AVS		(444 123)
EBIT	1 500 000	1 555 877
Rentekostnad	(50 000)	(50 000)
Rentekostn leieavtale		(108 237)
Total rentekostnad	50 000	158 237
Resultat før skatt	1 450 000	1 397 640
Skatt	(290 000)	(279 528)
Resultat etter skatt	1 160 000	1 118 112

Tabell 4.9.3: Viser resultatregnskap under henholdsvis IAS 17 og IFRS 16 for et fiktivt oljeselskap.

Balanse etter IAS 17 i år 1:

Eiendeler		EK og gjeld	
DM	2 500 000	1 000 000	EK
OM	2 000 000	3 000 000	Gjeld
		500 000	Lev. gjeld
Sum	4 500 000	4 500 000	Sum

Tabell 4.9.4: Viser balanse under IAS 17 for et fiktivt oljeselskap.

Balanse etter IFRS 16 i år 1:

Eiendeler		EK og gjeld	
DM	5 164 738	1 000 000	EK
OM	2 000 000	5 664 738	Gjeld
		500 000	Lev. gjeld
Sum	7 164 738	7 164 738	Sum

Tabell 4.9.5: Viser balanse under IFRS 16 for et fiktivt oljeselskap.

I balansen etter IFRS 16 øker driftsmidler og gjeld med nåverdien til minsteleie for fartøyet i år 1 som er 2 664 738.

4.9.3 Oversikt over endringer

Nøkkeltall	IAS 17	IFRS 16	Endring	Endring i %
Egenkapitalprosent	22 %	14 %	-8 %	-37 %
Gjeldsgrad	3,00	5,66	2,66	89 %
EBITDA	1 500 000	2 000 000	500 000	33 %
EBIT	1 500 000	1 555 877	55 877	4 %
ROCE	38 %	23 %	-14 %	-38 %
Rentedekningsgrad	30,00	9,83	-20,17	-67 %

Tabell 4.9.6: Oversikt over endringer i nøkkeltall.

Ved balanseføring av leieavtalen vil både eiendels- og gjeldssiden øke, noe som igjen medfører at flere nøkkeltall relatert til balansen vil forverres. I dette eksempelet reduseres egenkapitalprosenten med 37%, mens gjeldsgraden øker med hele 89%. Videre skjer en økning i både EBITDA og EBIT. EBITDA øker med 33% og EBIT øker med 4%. Endringen i disse nøkkeltallene skyldes avskrivnings- og rentekostnaden som oppstår. ROCE og rentedekningsgraden reduseres med henholdsvis 38% og 67%.

Merk at dette eksempelet ikke er reelt, men basert på fiktive tall. Selv om det ikke er reelt, gir det en grei indikasjon på hvilke konsekvenser en implementering av IFRS 16 kan gi.

4.10 Kostnad vs. nytte

IASB forventer at det vil påløpe en del kostnader for selskap med flere operasjonelle leieavtaler ved implementering av IFRS 16. Det forventes derimot ikke at det vil påløpe store kostnader for leieavtaler som allerede er klassifisert som finansielle. Kostnader som mest

sannsynlig vil påløpe innebærer etablering av nye systemer og prosesser, fastsettelse av diskonteringsrenten, opplæring internt og kommunikasjon til regnskapsbrukerne (IASB, 2016a).

IASB har imidlertid konkludert med at fordelene IFRS 16 medfører vil oppveie for kostnadene (IASB, 2016a). IFRS 16 vil for det første føre til at regnskapsbrukeren ikke vil trenge å gjøre justeringer i forhold til verdiene som inngår i operasjonelle leieavtaler, og følgelig gi et bedre innblikk i et selskaps finansielle stilling. Videre vil implementering forbedre sammenlignbarheten mellom selskaper med leieavtaler og selskaper som heller velger å kjøpe tilsvarende eiendel ved opptak av lån. Leieavtalene vil også fremstå som mer pålitelig i forhold til under IAS 17, hvor regnskapsbrukerne gjerne har benyttet flere ulike verdsettelsesmetoder for å estimere verdien.

Det er viktig å påpeke at implementeringskostnadene avhenger av størrelsen på selskapenes leieporteføljer, vilkårene i leieavtalene og systemene som allerede er på plass for regnskapsføring av leieavtaler etter IAS 17. Når et selskap har oppdatert sine systemer i henhold til hva som kreves etter IFRS 16, forventer IASB at kostnadene kommer til å være marginalt høyere enn under IAS 17. Systemene som kreves for å anvende IFRS 16 er relativt like som under IAS 17, med unntak av diskonteringsrenten som vil kreves for samtlige leieavtaler under ny standard (IASB, 2016a).

5 IFRS 16 og energibransjen

5.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapitlet er å gi en redegjørelse av utfordringer som kan oppstå ved implementering av IFRS 16 i energibransjen. Det gis først en presentasjon av energibransjen i Norge. Deretter blir det en gjennomgang av hvordan olje og gass kan transporteres, etterfulgt av en redegjørelse for ulike utfordringer som oppstår rundt balanseføring av *bruksrett*, hvem som bestemmer *hvordan og til hvilket formål*, samt *dekomponering*. Avslutningsvis blir det en gjennomgang av felleskontrollerte ordninger, og videre hvilke utfordringer som oppstår i forbindelse med implementering av IFRS 16 ved slike ordninger.

5.2 Energibransjen

Olje dekker om lag 33% av verdens totale etterspørsel etter energi og var i 2016 den største energikilden (OED & OD, 2018a). Det er transportsektoren som forbruker mest olje i form av drivstoff. Største forbruker etter transportsektoren er petrokjemisk industri. Petrokjemisk industri innebærer produksjon av blant annet maling, sminke, tekstiler og lignende. Resterende oljeproduksjon benyttes hovedsakelig til produksjon av kraft og varme, samt som råvare til produksjon av asfalt.

Den nest største energikilden er naturgass. Naturgass dekker omtrent 23% av verdens totale etterspørsel etter energi (OED & OD, 2018a), og benyttes hovedsakelig i petrokjemisk industri, oppvarming av boliger og produksjon av kraft. I tillegg er naturgass et godt substitutt til fornybar energi. Energien fra fornybare energikilder som sol og vind kan nemlig ikke lagres på en effektiv måte per i dag. Naturgass er derimot ikke avhengig av sollys eller vind for å produsere kraft, og tilbyr derfor en mer fleksibel energiforsyning. I de senere år i Norge har produksjon av gass økt, og gassalget var i 2017 rekordhøyt. Det forventes at totalproduksjon av gass vil holde seg på et høyt nivå fremover (OED & OD, 2018b).

Olje og gass er bestående av en gruppe kjemiske stoffer. Disse kjemiske stoffene kalles hydrokarboner, og ligger lagret under jordens overflate. Å produsere olje og gass er en svært krevende prosess hvor man må lokalisere, utvinne og raffinere hydrokarbonene. Mengde på produksjonen måles i fat oljeekvivalenter. Oljeekvivalenter er måleenheter for energi som tilsvarer energien som blir produsert ved å brenne en bestemt mengde olje (Johnsen, 1993).

Under produksjonsprosessen benyttes driftsmidler som krever mye kapital, i utfordrende miljøforhold med usikre utfall. Energibransjen er følgelig en kapitalintensiv bransje som krever lang ledetid (PWC, 2017a). Ledetid vil si den tid det tar fra en prosess starter til den er fullført.

Norge står for rundt 2% av verdens samlede etterspørsel etter råolje, og er slik sett en relativt liten aktør i en global oljebransje. Når det gjelder gass derimot, er Norge verdens tredje største eksportør og står for om lag 25% av det totale gassforbruket i EU (OED & OD, 2018a). Nærmest all olje og gass som produseres i Norge eksporteres, og utgjør rundt halvparten av samlet norsk vareeksport. Sett i forhold til verdiskapning, statlige inntekter, investeringer og eksportverdi, er petroleumsvirksomheten Norges største virksomhet per i dag (OED & OD, 2018d). Inntektene som staten og de norske oljeselskapene har mottatt fra eksport av olje og gass har derfor vært helt essensielle for utvikling av det Norge vi kjenner i dag.

5.3 Transportkontrakter

Hydrokarboner som utvinnes transporteres først til raffinerier, og deretter eksporteres raffinerte produkter til det globale markedet. Gode transportløsninger er derfor et viktig element for å oppnå størst mulig verdiskapning ved utvinning av de norske petroleumsressursene (OED & OD, 2018c). I Statoil er rørledninger og fartøy mye benyttet til transport av olje og gass (Statoil, 2018a).

5.3.1 Rørledninger

De første store rørledningene ble lagt på 1970-tallet, og var i utgangspunktet transportløsninger for enkeltfelt. I ettertid har denne type transportsystem utviklet seg i samsvar med økt etterspørsel. Rørledningene er nå blitt en del av et integrert system, og det er per i dag totalt 8800 kilometer med rørledninger som betjener norsk sokkel (OED & OD, 2018c). Dette tilsvarer avstanden mellom Oslo og Bangkok.

Rørledninger benyttes hovedsakelig til transport av gass. Det er om lag 95% av norsk gass som blir transportert gjennom rørledninger til andre land i Europa (OED & OD, 2018a). Resterende gassproduksjon blir transportert som naturgass ved bruk av fartøy.

Gasstransportsystemet er i stor grad under statlig kontroll. Dette fordi gasstransportsystemet mer eller mindre er et naturlig monopol, og at det har en vesentlig plass i Norges petroleumsvirksomhet. Siden gasstransportsystemet er såpass viktig i petroleumsvirksomheten, er et av myndighetenes viktigste hensyn å sikre at alle aktører får tilgang til kapasitet ved behov (OED & OD, 2018c).

Det transporteres for øvrig også råolje ved bruk av rørledninger, men mesteparten lastes som regel direkte på fartøy ute på feltet. I 2017 ble rundt 20% av den norske råoljeproduksjonen sendt i rørledninger, mens resterende 80% ble transportert på fartøy (OED & OD, 2018a). Det er på de største feltene at råoljen blir transportert med oljerørledninger. På disse feltene er det utviklet oljeterminaler på fastlandet. Oljerørledningene går da fra felt i Nordsjøen, og inn til terminalene som er lokalisert på Sture, Mongstad, Kårstø og Teesside i Storbritannia (OED & OD, 2018c).

5.3.2 Fartøy

5.3.2.1 Frakt av olje

Flere aktører som opererer ved oljefelt på norsk sokkel benytter såkalte bøyelastere for transport av råolje. Bøyelastere er spesialiserte tankskip som frakter råolje fra oljeplattformer til terminaler på fastlandet. Det er svært viktig at bøyelastere kommer regelmessig til feltet for å hente råolje (OED & OD, 2018a). Dette fordi oljeplattformer ofte har begrenset lagringskapasitet, og råoljen må derfor transporteres for å unngå at produksjonen stopper opp. Transport ved bruk av bøyelastere skjer som regel over korte distanser, og denne oljen leveres derfor hovedsakelig til Nordvest-Europa.

Det benyttes større tankskip når råolje skal transporteres over lengre distanser. Eksempel på lengre distanser kan være fra Norge til Asia, Middelhavet eller USA. Frakt over slike distanser skjer ikke direkte fra feltet, men fra terminaler på fastlandet (OED & OD, 2018a). Råoljen transporteres da som regel til terminaler gjennom rørledninger eller bøyelastere, og lastes videre på såkalte ULCC tankskip. ULCC står for Ultra Large Crude Carrier, og regnes som verdens største skip (Maritime Connector, 2009).

5.3.2.2 Frakt av gass

I underkant av 5% av gassproduksjonen transporteres som nedkjølt gass ved bruk av fartøy. Slik nedkjølt gass er i form av LNG. LNG står for Liquefied Natural Gas, og er naturgass som

er omgjort til væske ved å senke temperaturen. Når temperaturen er senket helt ned til -162 grader, blir naturgassen omgjort fra gassfase til væskefase. LNG blir transportert med spesialiserte skip, såkalte LNG-skip (Shell Global, 2012). Produksjon av LNG er ventet å stige de neste tiårene, mye på grunn av økt etterspørsel fra Asia (OED & OD, 2018a).

5.3.2.3 Transportkontrakter

Det er ulike kontrakter som kan inngås når det gjelder transport av olje og gass ved bruk av fartøy. Eksempel på kontrakter som inngås er ”bareboat charters” og ”time charters”. Bareboat charters innebærer at leietaker leier fartøyet, og er samtidig ansvarlig for all drift. Leietaker får da full kontroll over fartøyet, som også innebærer økonomisk og juridisk ansvar. Ansvaret inkluderer blant annet drivstoff, mannskap og andre driftskostnader (PWC, 2017b).

Time charters innebærer at leietaker leier et fartøy for en bestemt periode, mens utleier står ansvarlig for drift. Leietaker kontrollerer da retningene fartøyet skal, og betaler for drivstoff, mannskap og andre driftskostnader. I tillegg betaler leietaker en leiekostnad (PWC, 2017b).

5.4 IFRS 16 og transportkontrakter

Statoil inngår gjerne leieavtaler ved transport med rørledninger og fartøy (Statoil, 2018a). Ved innføring av IFRS 16 må man mest sannsynlig revurdere hvorvidt slike transportkontrakter er leieavtaler.

Etter IFRS 16 må en eiendel være *fysisk distinkt* for å kunne balanseføres. Leietaker skal videre balanseføre *bruksretten* til den utskillbare eiendelen, samt kunne bestemme *hvordan og til hvilket formål*. Noe som er karakteristisk ved leie av rørledninger og fartøy er at leietaker gjerne bare leier en spesifisert del, ikke hele eiendelen. Ved slike transportkontrakter kan det da oppstå utfordringer ved fysisk distinkt eiendel, balanseføring av bruksretten, samt hvilken part som egentlig fastsetter hvordan og til hvilket formål. Disse utfordringene kan gi betydning for utarbeidelse av regnskapet, og for strategiske og økonomiske beslutninger (EY, 2017).

En annen utfordring som kan oppstå er hvordan selskaper skal skille ut hvilke komponenter som ikke inngår i en leieavtale. Leieavtaler inneholder nemlig ofte en leieavtalekomponent og en servicekomponent (IASB, 2016b). Inngår for eksempel leietaker en time charter for leie av et fartøy, vil selve fartøyet bli leieavtalekomponenten, mens drift av fartøyet blir

servicekomponenten. Etter IFRS 16 skal en eventuell servicekomponent ikke balanseføres. Konsekvenser av å behandle en kontrakt som en leieavtale når det egentlig er en serviceavtale, eller motsatt, kan være vesentlig (EY, 2017). Dette diskuteres nærmere under kapittel 7.3.2.

5.4.1 Balanseføring av "bruksrett"

Etter IFRS 16 må en eiendel først og fremst være identifiserbar for å kunne balanseføres. Identifiserbar vil si at eiendelen må være fysisk distinkt. Videre er det bruksretten til den identifiserte eiendelen som skal innregnes i balansen, ikke hele eiendelen.

I noen tilfeller kan det være relativt enkelt å avgjøre om en underliggende eiendel er identifiserbar. Dette er typisk hvis eiendelen er spesifisert i leiekontrakten ved at det for eksempel oppgis et serienummer.

I andre tilfeller kan det være mer krevende å identifisere en underliggende eiendel. Hvis leietaker for eksempel leier en prosentdel av en underliggende eiendel, er det kun den identifiserte prosentdelen som skal balanseføres. Å avgjøre hvorvidt en prosentdel av en underliggende eiendel er identifiserbar, må ses i forhold til om leietaker benytter seg av det vesentligste av eiendelens kapasitet. Det all vesentligste av en eiendels kapasitet innebærer at den identifiserte prosentdelen må kunne skilles ut. Den identifiserte prosentdelen må med andre ord være fysisk distinkt. En prosentdel av en underliggende eiendel som er mindre enn det vesentligste av en eiendels kapasitet, kan være vanskeligere å identifisere fordi den gjerne ikke er fysisk distinkt. Å avgjøre hvorvidt en prosentdel av en eiendels kapasitet er vesentlig, vil kunne kreve skjønnsmessig vurdering (EY, 2017).

Selv om bruksretten til eiendelen er identifiserbar, kan den likevel ikke balanseføres hvis det foreligger en rett for utleier å bytte eiendelen ut med en annen i løpet av leieperioden. Faktorer som er viktig å ta til betraktning i forhold til erstatning er om alternative eiendeler er lett tilgjengelige for utleier, og at en eventuell erstatning faktisk er praktisk mulig. I tillegg kan det være viktig å vurdere hvorvidt en eiendel er spesielt tilpasset et enkelt oppdrag (EY, 2017). Hvis en eiendel er spesielt tilpasset et enkelt oppdrag, er den gjerne ikke like lett å erstatte.

Hvis utleier har anledning til å bytte ut eiendelen, bør leieavtalen behandles som en serviceavtale (EY, 2017). Her må det imidlertid forventes at utleier kan oppnå økonomiske fordeler av å bytte ut eiendelen. ”Økonomiske fordeler” kan eksemplifiseres ved en kontrakt om å benytte et bestemt fartøy til å transportere råolje, hvor utleier kan dra nytte av å bytte ut fartøyet med et annet. Årsaken til at utleier gjerne ønsker å bytte ut fartøyet, er fordi vedkommende har mulighet til å benytte sin ”pool” av tilgjengelige fartøy på mest mulig effektiv måte. Såkalt ”pooling” er ofte vanlig for leieavtaler som inngås i energibransjen. Pooling innebærer at man allokere de ulike ressursene i et selskap for å gjøre driften mest mulig effektiv (Talley, 2011).

5.4.2 ”Hvordan og til hvilket formål”

I tillegg til å være identifiserbar, må leietaker også ha rett til å kontrollere bruken av en eiendel for at den skal kunne innregnes i balansen. Rett til å kontrollere bruken innebærer at leietaker vil motta det all vesentligste av de økonomiske fordeler som genereres, og samtidig fastsette hva eiendelen skal benyttes til. Når det gjelder de økonomiske fordelene, må leietaker vurdere hvilken tilgang utleier har på eiendelen i leieperioden, hvilken type eiendel det er snakk om og hvilke forhold som står beskrevet i kontrakten. Dette innebærer blant annet leietakers tilgang til å bestemme type produkt som eiendelen produserer, når eiendelen skal brukes til produksjon, hvor eiendelen skal være plassert under produksjon, og hvor mye som skal produseres (IFRS 16:B25 & B26). Dersom utleier har mulighet til å benytte seg av eiendelen i leieperioden, får ikke leietaker det all vesentligste av økonomiske fordeler. Det kan for eksempel hende at utleier trenger å bruke en eiendel som allerede er utleid til å utføre et oppdrag som vil generere inntekter for utleier. Slik sett vil ikke det all vesentligste av inntekter genereres til leietaker (Deloitte, 2016b). I et slikt tilfelle kan man si at leietaker ikke kontrollerer bruken.

Fastsettelse av hvordan en eiendel skal benyttes innebærer at leietaker må bestemme hvordan og til hvilket formål. Hvis det er slik at utleier fastsetter hvordan og til hvilket formål, foreligger ikke kontroll hos leietaker, og det eksisterer dermed ingen leieavtale i henhold til definisjonen etter IFRS 16. Hvorvidt leietaker har rett til å bestemme hvordan og til hvilket formål krever ofte en nøye vurdering. I en slik vurdering fokuserer man blant annet på om leietaker har rett til å ta beslutninger som vil påvirke det vesentligste av økonomiske fordeler som genereres. Dette vil som regel avhenge av både hvilken type eiendel det er snakk om, samt hvilke betingelser som er oppgitt i kontrakten. I noen tilfeller kan det for eksempel være

slik at leietaker har rett til å kontrollere bruken av en eiendel for en gitt periode av kontraktens løpetid. Da er det i tilfelle kun bruksretten i den aktuelle perioden som skal innregnes i balansen (EY, 2017).

Noe som skiller seg ut med leieavtaler i energibransjen er at enkelte kontrakter gjerne legger opp til at leietaker og utleier bestemmer hvordan og til hvilket formål sammen. Har man for eksempel en kontrakt som innebærer leie av et bestemt fartøy, kan kontraktbetingelsene være formulert slik at leietaker bare leier fartøyet, mens utleier står ansvarlig for drift. I et slikt tilfelle kan utleier blant annet ha rett til å avgjøre om værforhold er sikkert nok for å drifte fartøyet. Det er for øvrig viktig å påpeke at utleier ofte tar slike beslutninger av sikkerhetsmessige årsaker, og ikke økonomiske. Isolert sett vil derfor slike beslutninger ofte ikke påvirke det vesentligste av økonomiske fordeler som genereres av eiendelen i løpet av leieperioden. Derfor vil man også i slike tilfeller som regel regne leietaker som den kontrollerende part (EY, 2017).

5.4.3 Dekomponering

I tilfeller med leieavtaler som inneholder en leieavtalekomponent og en servicekomponent er hovedregelen at kontrakten må dekomponeres (EY, 2017). Leietaker må da identifisere servicekomponenten, og regnskapsføre denne separat i samsvar med andre aktuelle standarder. Et unntak fra hovedregelen er at leietaker kan velge å ikke dekomponere avtalen, og heller regnskapsføre servicekomponenten som en del av leien. Anvendelse av dette unntaket tilsier at leietaker faktisk balansefører servicekomponenten. Dette er ikke konsistent med hvordan servicekomponenter skal regnskapsføres etter IFRS, men IASB har, av forenklingshensyn, likevel valgt å tillate dette. Dersom leietaker velger å benytte seg av unntaket, vil dette regnes som et prinsippvalg som må gjøres per klasse av underliggende eiendeler (Deloitte, 2016a). Prinsippvalg innebærer at leietaker må benytte seg av unntaket for hver type eiendel, for eksempel at det gjelder for en bestemt gruppe fartøy. Det er viktig å påpeke at et slikt unntak ikke er gitt for utleier. Utleier må dekomponere kontrakten, og regnskapsføre servicekomponenten separat fra leieavtalekomponenten.

Hvis det besluttes at kontrakten skal dekomponeres, må leietaker allokere de kontraktsmessige betalingene mellom leieavtalekomponenten og servicekomponenten. Allokeringen baseres på den relative stand-alone-prisen for leieavtalekomponenten, og den totale stand-alone-prisen for servicekomponenten. Stand-alone-prisen fastsettes på bakgrunn

av prisen leietaker må betale for å leie en tilsvarende eiendel og kjøpe tilsvarende service hver for seg. Dersom det ikke er mulig å innhente slike priser, må leietaker estimere prisene. Estimeringen baseres i hovedsak på tilgjengelig markedsinformasjon (PWC, 2016).

5.5 Felleskontrollerte ordninger

Selskaper i energibransjen inngår ofte i felleskontrollerte ordninger (EY, 2017). Felleskontrollerte ordninger defineres som en ordning der to eller flere parter har felles kontroll (IFRS 11.4). Partene i en felleskontrollert ordning er bundet av en kontraktsregulert ordning som gir to eller flere av disse partene felles kontroll over den felleskontrollerte ordningen (IFRS 11.5).

Det er flere årsaker til at selskaper velger å inngå felleskontrollerte ordninger (EY, 2015). I ulike bransjer ønsker selskaper gjerne å starte prosjekter som krever såpass mye kapital at de ikke kan starte det på egenhånd, og felleskontrollerte ordninger blir en god løsning for å få tilgang til finansiering. I tillegg er slike ordninger hensiktsmessig for å fordele risiko mellom partene, ettersom et selskap som regel ikke ønsker å ha full eksponering mot risiko i spekulative investeringer alene. En del selskap i energibransjen har nok kapital til å starte prosjekt på egenhånd, og det er derfor ofte fordeling av risiko ved spekulative investeringer som blir det mest avgjørende ved vurdering om man skal inngå i felleskontrollert ordninger. Spekulative investeringer kan for eksempel innebære et prosjekt som skal ta i bruk helt ny teknologi.

Felleskontrollerte ordninger muliggjør videre en unik informasjonsdeling mellom partene som gjør at man kan få tilgang til ressurser man ellers ikke ville hatt. Slike ressurser innebærer blant annet tilgang til ny teknologi eller annen spesialkompetanse, og kan bidra til at et prosjekt kan nå sitt maksimale potensial (EY, 2015).

Sett i forhold til energibransjen, er det verdt å nevne at det ofte foreligger spesielle lovkrav i de ulike geografiske områder. Noen land krever for eksempel at utenlandske selskaper skal samarbeide med lokale aktører for å kunne etablere seg i det aktuelle landet. Slik sett er det ikke alltid like lett for enkelte selskaper å etablere seg utenlands, og det vil være hensiktsmessig å inngå en felleskontrollert ordning med en lokal aktør i disse tilfeller (EY, 2015).

Det er ulike typer felleskontrollerte ordninger som kan inngås. Etter IFRS skilles det mellom to hovedtyper av felleskontrollerte ordninger. Dette er ”felleskontrollert driftsordning” og ”felleskontrollert virksomhet”. Hvordan ordningen skal klassifiseres, avhenger av rettighetene og pliktene til partene i ordningen (IFRS 11.14).

En felleskontrollert driftsordning defineres som en *felleskontrontrollert ordning der de partene som har felles kontroll over ordningen, har rettigheter til eiendelene og ansvar for forpliktelsene knyttet til ordningen. Disse partene kalles ”driftsansvarlige”* (IFRS 11.15). Det medfølger en del innregningskriterier for de driftsansvarlige. Innregningskriteriene er som følger:

En driftsansvarlig skal innregne følgende i tilknytning til sin interesse i en felleskontrollert driftsordning:

- a) sine eiendeler, herunder sin andel av eiendeler som holdes i fellesskap,*
- b) sine forpliktelser, herunder sin andel av forpliktelser som pådras i fellesskap,*
- c) sine inntekter fra salget av sin andel i produksjonen som oppstår av den felleskontrollerte driftsordningen,*
- d) sin andel av inntektene fra salget og av produksjonen fra den felleskontrollerte driftsordningen, og*
- e) sine kostnader, herunder sin andel av kostnader som pådras i fellesskap* (IFRS 11.20).

En felleskontrollert virksomhet defineres som *en felleskontrollert ordning der de partene som har felles kontroll over ordningen, har rett til ordningens netto eiendeler. Disse partene kalles ”deltakere i felleskontrollert virksomhet”* (IFRS 11.16). En deltaker i felleskontrollert virksomhet skal *innregne sin interesse i en felleskontrollert virksomhet som en investering, og regnskapsføre denne investeringen ved hjelp av egenkapitalmetoden i samsvar med ”IAS 28 Investeringer i tilknyttede foretak og felleskontrollert virksomhet”, med mindre foretaket er unntatt fra å anvende egenkapitalmetoden slik det er angitt i den nevnte standarden* (IFRS 11.20). Egenkapitalmetoden innebærer at investeringen skal vurderes til den enkelte parts andel av egenkapitalen. Videre skal andel av resultatet fra den felleskontrollerte virksomheten resultatføres.

Under de to hovedtypene for felleskontrollerte ordninger, skiller man mellom flere ulike undergrupper. I energibransjen er det vanlig at det opprettes egne juridiske enheter, altså egne selskaper, som videre inngås i enten operasjonelle ordninger, ordninger som fordeler risiko

eller ordninger som fordeler kapasitet (EY, 2015). Operasjonelle ordninger kommer under felleskontrollert virksomhet (EY, 2017), og innebærer at to eller flere parter investerer i driftsmidler som skal benyttes for å utvikle og gjennomføre et prosjekt. Ordninger som fordeler risiko karakteriseres ofte ved at en part står for drift, mens en annen part står for finansiering. Ordninger som fordeler kapasitet innebærer at man skal utnytte mest mulig av de ulike partenes ressurser. Her kan for eksempel en part stå ansvarlig for hvilke eiendeler som skal benyttes, mens en annen part står ansvarlig for utfordringer ved politiske forhold. Både ordninger som fordeler risiko og ordninger som fordeler kapasitet faller under felleskontrollert driftsordning (EY, 2015).

5.6 IFRS 16 og felleskontrollerte ordninger

På et oljefelt organiseres de ulike aktørene som regel med en operatør, og flere partnere. Operatøren er den aktøren som har rettigheter til å lete etter olje og gass i et geografisk begrenset område, og videre bygge ut felt ved et eventuelt funn. Aktøren som er operatør opptrer da på vegne av de ulike partnerne (Ptil, 2004). Ved inngåelse av et slikt partnerskap opprettes gjerne en felleskontrollert ordning (Deloitte, 2016c).

Felleskontrollerte ordninger krever ofte bruk av leide eiendeler (Deloitte, 2016c). Etter IFRS 16 er det den felleskontrollerte ordningen som skal anses å være kunden i en leiekontrakt, ikke de enkelte partene (IFRS 16.B11). IASB har derfor avklart at utleier bør vurdere den felleskontrollerte ordningen som leietaker når det skal vurderes hvorvidt en kontrakt inneholder en leieavtale. Følgelig må det fastsettes om den felleskontrollerte ordningen har rett til å kontrollere bruken av en identifiserbar eiendel gjennom hele bruksperioden. En eventuell leiekontrakt blir gjerne signert av den felleskontrollerte ordningen, gitt at det foreligger en egen juridisk enhet. Ellers kan en eventuell kontrakt signeres i fellesskap av operatøren og de ulike partnerne som inkluderes (EY, 2017).

Det faktum at hele den felleskontrollerte ordningen anses som kunden, introduserer naturligvis nye utfordringer ved implementering av IFRS 16. Utfordringene innebærer hovedsakelig hvilken part som faktisk skal balanseføre den underliggende eiendelen, og følgelig om leieavtalen skal presenteres brutto eller netto i balansen. Brutto presentasjon innebærer at kun en part innregner hele leieavtalen, mens netto presentasjon innebærer at de ulike partene innregner leieavtalen forholdsmessig.

Når man skal vurdere hvordan en leieavtale skal presenteres for en felleskontrollert ordning er det flere faktorer som må tas til betraktning. Dette er blant annet hvem av partene som kontrollerer det vesentligste av en eiendels kapasitet. Som regel er dette operatøren, og det kan følgelig hende at operatøren må balanseføre leieavtalen brutto. Brutto presentasjon kan føre til at operatørens balanse blåses opp fordi man innregner en leieavtale som egentlig burde vært fordelt forholdsmessig mellom operatør og partnere (EY, 2017).

Ved brutto presentasjon vil imidlertid operatøren som regel motta periodevise betalinger fra partnerne. De periodevise betalingene vil derimot gå over resultatregnskapet, og vil slik sett ikke utlignes mot balanseverdiene som blåses opp (EY, 2017).

6 Statoil

6.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapittelet er å gi en introduksjon av Statoil, samt presentere hvor store verdier som inngår i Statoils leieavtaler. Kapittelet starter med en presentasjon av selskapet, og gir deretter en oversikt over forretningsområdene. Videre gis en oversikt over finansielle og operasjonelle leieavtaler, etterfulgt av hvordan felleskontrollerte ordninger klassifiseres. Avslutningsvis blir det en kvantitativ presentasjon av finansielle nøkkeltall og netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter.

6.2 Statoil

Statoil er et norsk energiselskap som har virksomhet i mer enn 30 land, med om lag 20 245 ansatte. Det ble stiftet som et aksjeselskap under navnet *Den norske stats oljeselskap AS* i 1972 (Statoil, 2018a). Statoil har vokst parallelt med den norske olje- og gassindustrien, og har hovedsakelig fokusert på leting, utvikling og produksjon av olje og gass på norsk sokkel. Norsk sokkel omfatter Barentshavet, Nordsjøen og Norskehavet (Statoil, 2018d).

Statoil hadde en betydelig vekst på 80-tallet. Veksten skyldes hovedsakelig utvikling av store felt på norsk sokkel. Feltene inkluderer blant annet Statfjord, Gullfaks, Oseberg og Troll. Under samme tiår sikret Statoil store salgskontrakter for utvikling og drift av gasstransportsystemer og terminaler, og ble derfor en stor aktør i det europeiske gassmarkedet. I tillegg ble det etablert et omfattende nettverk av bensinstasjoner i Skandinavia. Statoil solgte seg imidlertid helt ut av virksomheten knyttet til bensinstasjoner i 2012.

Siden 2000 har Statoil hatt ytterligere vekst etter vesentlige investeringer på norsk sokkel og internasjonalt. Selskapet ble notert på Oslo Børs og New York Stock Exchange i 2001, og ble et allmennaksjeselskap under navnet Statoil ASA. Etter børsnotering ble det etablert virksomhet i Algerie, Angola, Gulf of Mexico og flere andre land. I 2007 fusjonerte Statoil med Norsk Hydros olje- og gassvirksomhet (Statoil, 2018c). Denne sammenslåingen ga et sterkere og mer konkurransedyktig selskap både nasjonalt og internasjonalt.

I dag er Statoil blant verdens største leverandører av råolje og kondensat, og den nest største leverandøren av naturgass til det europeiske markedet. Statoil har i tillegg en betydelig

virksomhet innenfor prosessering og raffinering, og innehar to tredjedeler av den samlede produksjonen på norsk sokkel. Totalt driver Statoil mer enn 40 produserende olje- og gassfelt, og har etablert virksomhet i flere av de viktigste olje- og gassprovinsene i verden. Dette gjør Statoil til den største operatøren på norsk kontinentalsokkel, samt verdens største operatør på havdyp over 100 meter (Statoil, 2018b). Selskapets hovedkontor er på Forus i Stavanger.

6.3 Forretningsområder

Virksomheten til Statoil styres gjennom åtte forretningsområder (Statoil, 2018d). Nedenfor følger en kort presentasjon av de ulike forretningsområdene.

6.3.1 Utvikling og produksjon Norge (UPN)

UPN er ansvarlig for utvikling og produksjon av olje- og gassressurser på norsk sokkel. Avdelingens mål er å sørge for effektiv og sikker drift, samt å sikre maksimum verdiskapning. I løpet av 2017 hadde Statoil en produksjon på 1,334 millioner fat oljeekvivalenter per dag på norsk sokkel. Dette tilsvarer om lag to tredeler av Statoils egenproduksjon (Statoil, 2018a).

6.3.2 Utvikling og produksjon USA (DPUSA)

DPUSA innebærer Statoils virksomhet i USA og Mexico, og ledes fra Houston i Texas. Dette forretningsområdet er organisert i to avdelinger. Avdelingene er Offshore USA og Onshore USA. Offshore USA er ansvarlig for utvikling og produksjon til havs, mens Onshore USA er ansvarlig for å ivareta Statoils posisjon innenfor petroleumsproduksjon fra skiferformasjoner (Statoil, 2018d). Målsetningen til DPUSA er å sikre en betydelig og lønnsom posisjon i USA og Mexico, blant annet ved dypvannsområdene i Mexicogolfen.

6.3.3 Utvikling og produksjon internasjonalt (DPI)

Forretningsområdet DPI er ansvarlig for utvikling og produksjon av olje- og gassressurser globalt, med unntak av Norge, USA og Mexico. DPI har en ambisjon om å bygge en stor og lønnsom internasjonal produksjonsportefølje (Statoil, 2018a).

6.3.4 Markedsføring, midtstrøm og prosessering (MMP)

MMP styrer Statoils markedsførings- og handelsvirksomhet. Dette innebærer ansvar for markedsføring, handel, prosessering og transport av våtgass, raffinerte produkter og råolje og kondensat. Forretningsområdet står videre ansvarlig for drift av Statoil-opererte raffinerier, prosessanlegg og terminaler, samt å utvikle transportløsninger for naturgass og væske fra

Statoils olje- og gassfelt (Statoil, 2018a). MMP er inndelt i tre resultatområder. Dette er marketing & trading, asset management og processing & manufacturing.

6.3.5 Teknologi, prosjekter og boring (TPD)

TDP står ansvarlig for den globale prosjektporteføljen, boring av brønner og innkjøp på tvers av konsernet (Statoil, 2018a). Forretningsområdet er organisert i fem resultatområder. Dette er teknisk ekspertise, prosjekter, boring og brønn, anskaffelser og leverandørrelasjoner, og forskning, utvikling og innovasjon. Målsetningen til TDP er å oppnå kostnadseffektive brønn- og prosjektleveranser, høy teknologisk kompetanse, og forskning og utvikling. Å sikre innkjøp til konkurransedyktige priser er et eksempel på viktige bidrag fra TDP.

6.3.6 Leting (EXP)

Forretningsområdet EXP styrer den globale letevirksomheten, og har som målsetning å posisjonere Statoil som et av verdens fremste leteselskap. En viktig del av forretningsområdets oppgaver er å bore brønner i vekstområder verden over, samt å drive betydelig letevirksomhet på norsk sokkel (Statoil, 2018d). I tillegg jobber forretningsområdet med å sikre tilgang til nye arealer. Nye arealer med høyt potensiale for verdiskapning er helt essensielt for at EXP skal oppnå sin målsetning (Statoil, 2018a).

6.3.7 Nye energiløsninger (NES)

NES omfatter Statoils langsiktige satsning om å gradvis tilføre olje- og gassporteføljen med lønnsom fornybar energi og andre lavkarbonløsninger (Statoil, 2018a). Forretningsområdet står ansvarlig for å forvalte og drive vindparker, karbonfangst og –lagring, og i tillegg andre fornybare energi- og lavkarbonløsninger.

6.3.8 Global strategi og forretningsutvikling (GSB)

Forretningsområdet GSB skal fastsette konsernets strategiske retning, samt identifisere potensielle forretningsutviklings- og fusjons- og oppkjøpsmuligheter. GSB har som overordnet målsetning å sikre nær tilknytning mellom konsernstrategi, forretningsutviklings- og fusjons- og oppkjøpsmuligheter (Statoil, 2018a). Denne målsetningen skal sikre videreutvikling av Statoil som selskap.

6.4 Leieavtaler i Statoil

Statoil har både finansielle og operasjonelle leieavtaler. Nedenfor følger en presentasjon av disse.

6.4.1 Finansielle leieavtaler

Leieavtaler som overfører risiko og kontroll i all vesentlighet regnskapsføres som finansielle leieavtaler i Statoil. Når det er inngått en leieavtale på vegne av en felleskontrollert ordning som Statoil deltar i, og denne kvalifiserer som finansiell, regnskapsfører Statoil sin forholdsmessige andel av verdien på leieavtalen. De finansielle leieavtalene klassifiseres som henholdsvis varige driftsmidler og finansiell gjeld (Statoil, 2018a).

Finansielle leieavtaler er i samsvar med IAS 17.20 innregnet til det laveste av virkelig verdi og minsteleiens nåverdi. Per 31.12.2017 var forpliktelser relatert til finansielle leieavtaler 478 millioner USD, med virkelig verdi på 496 millioner USD. Av den totale verdien er 439 millioner USD bestående av varige driftsmidler, herunder maskiner, inventar, transportmidler og fartøy (Statoil, 2018a).

Finansielle leieavtaler settes til det laveste av virkelig verdi og minsteleiens nåverdi fordi de skal *regnskapsføres og presenteres i samsvar med deres innhold og finansielle realitet, og ikke bare i samsvar med deres juridiske form* (IAS 17.21). Hvis de finansielle leieavtalene ikke presenteres i samsvar med deres innhold og finansielle realitet, *vil de økonomiske ressursene og nivået av plikter i et selskap være unvdervurdert, og de finansielle nøkkeltallene blir dermed misvisende* (IAS 17.22). Slik sett gir dette et bra bilde av et Statoil sine underliggende økonomiske forhold knyttet til finansielle leieavtaler.

Virkelig verdi beregnes etter IFRS 13 *Måling av virkelig verdi*. IFRS 13 definerer virkelig verdi som *den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel eller betalt for å overføre en forpliktelse i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunkt* (IFRS 13.9). Videre fastsetter IFRS 13 et hierarki for virkelig verdi i tre nivåer. Nivå 1 er *noterte priser (ikke justerte) i aktive markeder for identiske eiendeler eller forpliktelser som foretaket har tilgang til på måletidspunkt* (IFRS 13.76). Videre er nivå 2 *andre priser enn noterte priser som omfattes av nivå 1 og er observerbare for eiendelen eller forpliktelsen, enten direkte eller indirekte* (IFRS 13.81). Til slutt defineres nivå 3 som *ikke-observerbare priser for eiendelen eller forpliktelsen* (IFRS 13.86).

Virkelig verdi for de finansielle leieavtalene i Statoil er, ved tilgjengelighet, fastsatt etter nivå 1. I de tilfeller hvor noterte priser ikke er tilgjengelige, er virkelig verdi basert på nivå 2. Her er det benyttet eksterne modeller som baserer seg på markedsobservasjoner fra ulike kilder som faller under nivå 2 i virkelig verdi hierarkiet (Statoil, 2018a).

6.4.2 Operasjonelle leieavtaler

Statoil leier diverse eiendeler, hovedsakelig borerigger, fartøy og kontorbygninger. I 2017 utgjorde netto leiekostnad 2.075 millioner USD. Netto leiekostnad for 2017 er bestående av minsteleie på 2.333 millioner USD, justert for fremleie på 272 millioner USD (Statoil, 2018a). Fremleie vil si at leietaker overdrar sine rettigheter etter leieavtalen til en tredjeperson, uten å selv tre ut av leieforholdet. Sum fremtidig minsteleie på operasjonelle leieavtaler kalkuleres til å bli 8.101 millioner USD nominelt i 2017. Det at de operasjonelle leieavtalene er presentert nominelt betyr at verdien ikke er justert for ulike faktorer som for eksempel inflasjon.

Her følger en oversikt over minsteleie under uoppsigelige leieavtaler per 31.12.2017:

Operasjonelle leieavtaler							
(tallene er oppgitt i millioner USD)					Sum	Fremleie	Netto
	Rigger	Fartøy	Tomter og bygninger	Andre			
2018	1039	615	155	152	1961	(125)	1836
2019	712	393	140	113	1358	(105)	1253
2020	509	382	136	92	1119	(104)	1015
2021	374	304	133	60	871	(68)	803
2022	352	233	134	57	776	(22)	754
2023-2027	287	498	621	47	1453	(61)	1392
2028-2032	0	93	369	23	485	0	485
Deretter	0	13	50	13	76	0	76
Sum fremtidig minsteleie	3273	2531	1738	557	8101	(485)	7614

Tabell 6.4.1: Viser minsteleie under uoppsigelige leieavtaler per 31.12.2017. Tallene er hentet fra Statoils årsrapport 2017 (Statoil, 2018a).

Statoil vil benytte seg av grandfathering ved implementering av IFRS 16 (Statoil, 2018a). Tabellen ovenfor viser hvordan operasjonelle leieavtaler går over til å bli klassifisert til

finansielle leieavtaler ved at verdiene reduseres gradvis. Grandfathering blir diskutert nærmere under kapittel 8.3.1.

6.5 Felleskontrollerte ordninger i Statoil

For at det skal eksistere en felleskontrollert ordning i Statoil må det først og fremst foreligge en kontraktsmessig avtale om deling av kontroll mellom partene. Deling av kontroll foreligger hvis beslutninger om relevante aktiviteter krever enstemmighet mellom partene som deler kontrollen (Statoil, 2018a). I samsvar med IFRS 11, klassifiseres disse ordningene enten som en felleskontrollert driftsordning eller en felleskontrollert virksomhet.

Hvorvidt en felleskontrollert ordning skal klassifiseres som driftsordning eller virksomhet avhenger av særpreg ved produktene og markedene til selve ordningen, samt om vilkårene i kontrakten tilsier at partene har rettigheter til det alt vesentligste av ordningens eiendeler. Dersom det foreligger en felleskontrollert driftsordning innregnes eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader forholdsmessig i samsvar med prinsippene som gjelder for slike eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader. Hvis det foreligger en felleskontrollert virksomhet hvor Statoil har rettigheter knyttet til selve ordningens netto eiendeler, benyttes egenkapitalmetoden (Statoil, 2018a).

6.6 Kvantitativ presentasjon

6.6.1 Finansielle nøkkeltall

Nedenfor følger en oversikt over utvalgte nøkkeltall i Statoil. Dette er nøkkeltall som vil endres ved en innføring av IFRS 16. EBITDA og EBIT er oppgitt i millioner USD.

Nøkkeltall	Årsregnskap 2017
Egenkapitalprosent	35,9 %
Gjeldsgrad	1,79
EBITDA	5 127
EBIT	13 771
ROCE	25,5 %
Rentedekningsgrad	15,86

Tabell 6.6.1: Oversikt over utvalgte nøkkeltall som vil kunne endres ved innføring av IFRS 16.

Tallene er hentet fra Statoils årsrapport 2017 (Statoil, 2018a).

Året 2017 var et veldig godt år for Statoil, og skiller seg fra foregående år. I løpet av 2016 var energibransjen preget av mye nedgang globalt. Selve nedgangen har sin start fra 2014, og skyldes både den store skiferrevolusjonen i USA, samt det såkalte OPEC-sjokket (Fredriksen & Johansen, 2015).

Skiferrevolusjonen innebærer bruk av ny teknologi ved utvinning av olje og gass fra skiferformasjoner. Bruk av den nye teknologien gjorde at produksjonen ble mye billigere og enklere, og medførte at USA sin oljeproduksjon ble mer enn doblet på noen få år. Dette førte videre til at USA var mye mindre avhengig av å importere olje og gass enn før. Slik ble det et stort oljeoverskudd globalt.

Et land som virkelig fikk konsekvenser av dette var Saudi-Arabia. Saudi-Arabia er verdens største oljeeksportør, og regnes som det mektigste landet i OPEC. OPEC er et samarbeid mellom ikke-vestlige oljeeksporterende land, og står for om lag 40% av verdens oljeproduksjon (NRK, 2016).

Da USA sin oljeproduksjon økte, satt OPEC med mange måter på nøkkelen til oljeprisen i verden. Først holdt OPEC tilbake sin egen produksjon for å unngå et kraftig prisfall, men i 2014 ble det vedtatt at de skulle fortsette produksjonen, og det ble følgelig et overskudd av olje på det globale markedet. Tilbudet var større enn etterspørselen, noe som igjen førte til ett kraftig fall i oljeprisen. I juni 2014 var oljeprisen på 115 USD per fat, mens i januar 2016 var oljeprisen helt nede i 30 USD per fat (NRK, 2016). Med en såpass lav oljepris, ble det svært vanskelig å kunne drive med lønnsom oljeproduksjon. Dette gjaldt spesielt for Norge, hvor det er dyrere produksjonskostnader enn i for eksempel USA eller Saudi-Arabia.

I 2017 har imidlertid både priser og marginer økt. For Statoil var året 2017 preget av rekordhøy produksjon, sterk inntjening fra alle segmenter, redusering av kostnader og ytterligere effektivisering (Statoil, 2018e).

En egenkapitalprosenten på 35,9% tyder på god soliditet, og Statoil fremstår som et selskap med god evne til å tåle eventuelle tap. Videre har Statoil lav gjeldsgrad, noe som indikerer at selskapet har lite gjeld i forhold til egenkapital. Høy egenkapitalprosent og lav gjeldsgrad tilsier at det foreligger lav risiko.

Både EBITDA og EBIT er solide. Dette viser at Statoil har hatt veldig god lønnsomhet i 2017, og følgelig levert et svært godt resultat. I tillegg er ROCE og rentedekningsgraden også svært høye. Et veldig godt resultat før skatt for 2017 er hovedårsaken til dette. Statoil har både hatt god avkastning på sysselsatt kapital, samt en god evne til å betjene finansielle forpliktelser.

6.6.2 Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter

Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		
	Resultat før skattekostnad	13 420
-	Avskrivninger, amortisering og netto nedskrivninger	8 644
+	Kostnadsføring av tidligere års balanseførte undersøkelsesutgifter	(8)
(-)/(+)	Gevinst/tap på valutatransaksjoner	(453)
(-)/(+)	Gevinst/tap på nedsalg	395
(-)/(+)	Økning/reduksjon i andre poster knyttet til operasjonelle aktiviteter	(391)
(-)/(+)	Økning/reduksjon i netto finansielle derivater	(596)
+	Mottatte renter	282
-	Betalte renter	(622)
=	Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter før betalte skatter og arbeidskapital	20 671
-	Betalte skatter	(5 766)
(-)/(+)	Økning/reduksjon i arbeidskapital	(542)
=	Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	14 363

Tabell 6.6.2: Oversikt over netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter. Tallene er hentet fra Statoil årsrapport 2017, og er oppgitt i millioner USD (Statoil, 2018a)

De viktigste driverne bak Statoils kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter er prisene og produksjonsnivået på olje og gass. Disse driverne påvirker inntekter, varekostnader, betalte skatter og endringen i arbeidskapital. I regnskapsåret 2016 var netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter 9.034 millioner USD, mens i regnskapsåret 2017 er denne kontantstrømmen økt til 14.363 millioner USD. Det er altså en økning på 5.329 millioner USD fra 2016 til 2017. Økningen skyldes hovedsakelig høyere produksjon og en reduksjon i arbeidskapital, kombinert med høyere priser på olje og gass. Videre er for øvrig kontantstrømmen delvis motvirket av høyere skattebetalinger.

7 Implementering av IFRS 16 i Statoil

7.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapittelet er å gi en forståelse for hvordan et selskap i energibransjen løser utfordringene som oppstår ved implementering av IFRS 16. Det blir først presentert hva som har vært Statoil sine største utfordringer med standarden. Deretter redegjøres det for utfordringer Statoil har hatt i forhold til transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger, før det avslutningsvis gis en forenklet oversikt over mulige effekter på utvalgte nøkkeltall. Det meste som står skrevet i dette kapittelet er basert på dybdeintervju med Morten Haukaas gjennomført 14.05.2018.

7.2 Utfordringer med IFRS 16

For Statoil er IFRS 16 et såkalt ”compliance” prosjekt. Dette vil si at samtlige aktiviteter skal gjennomføres i samsvar med gjeldende lover, forskrifter og andre bestemmelser, og samtidig i tråd med interne retningslinjer. Når IFRS 16 skal implementeres er det altså svært viktig å være forberedt. Forberedelser innebærer både å ha alle systemer på plass, og å ha kvalitet i alle ledd på tvers av selskapet. Det er hovedsakelig de ulike forretningsområdene som har ansvaret for å vurdere hvorvidt en kontrakt inneholder en leieavtale, samt å registrere riktige verdier på leieavtalene. Det er helt essensielt at de enkelte forretningsområdene er forberedt og kan gjøre riktige vurderinger.

Statoil har gjennomført en enorm ryddejobb for å kartlegge hvor IFRS 16 vil gi størst konsekvenser. Det har vist seg at det hovedsakelig er regnskapsføring av de varige driftsmidlene som vil gi størst effekter ved implementering av IFRS 16, og det var egentlig en begrenset mengde kontrakter som var viktige. Varige driftsmidler inkluderer rigger, flytende produksjonsplattformer (også kalt FPSO), fartøy og bygninger. Dette er de fire typer driftsmidler som er spesielt viktig å ha kontroll på fordi det blir veldig store verdier når disse summeres. Årsaken til at det er slik er mest sannsynlig fordi olje- og gassindustrien er en relativt spesiell bransje. Her kreves store eiendeler for å skape verdier. Fra årsrapport 2017 vises det at det er totalt 8.101 millioner USD er minimums leiebetalinger som er målt etter gjeldende IAS 17 regler. Det er klart at dette vil gi konsekvenser når IFRS 16 skal implementeres.

Videre har det oppstått en del andre utfordringer som man gjerne ikke hadde tatt like mye høyde for på forhånd. Dette inkluderer IT-systemer, leie av land og valuta.

7.2.1 IT-system

Etter IFRS 16 kreves det at man inkluderer en del ekstra informasjon som ikke var nødvendig etter IAS 17. Dette innebærer virkelig verdi av leieavtalen, den underliggende eiendels estimerte brukstid, diskonteringsrenten og andre kriterier spesifisert i avtalen. Dette kan bli spesielt utfordrende for multinasjonale oljeselskaper som har kontrakter på ulike språk, og hvor kontraktene gjerne er basert på lokale lovkrav (Deloitte, 2016c).

Data om leieavtaler kan for eksempel opprettholdes i regneark eller som fysiske dokumenter. Det kan bli svært krevende å samle inn all denne dataen ved implementering av ny standard, spesielt for større selskaper med flere operasjonelle leieavtaler som skal omgjøres til finansielle.

Når Statoil hentet inn tilbud på IT-systemer, var det spesielt en leverandør som presenterte et IT-system som skilte seg ut fra andre leverandører. Etter hvert viste det seg imidlertid at dette systemet ikke løste Statoil sine problemer. Det var blant annet ingenting i dette systemet som kunne løse problemer rundt felleskontrollerte ordninger, det var dårlige løsninger på fremleie, samt vanskelig å håndtere interne leieavtaler. Leverandøren måtte da bruke flere ressurser på å tilpasse systemene etter Statoil sine behov. I disse tider hvor flere lignende selskaper er ute etter slike løsninger samtidig, ble dette fort en knapp ressurs. Statoil valgte da, gjerne som en overraskelse for andre aktører, å heller benytte et allerede eksisterende system som beregner bruksretten til en eiendel. I systemet beregnes det da en leieforpliktelse på transaksjonsnivå. Dette var et system hvor Statoil allerede hadde en hovedmodul som de kunne benytte, supplert med en del sideprosesser som brukes manuelt for å følge opp hva som skjer med andre faktorer. Andre faktorer er for eksempel forlengelsesopsjoner.

7.2.2 Leie av land

Leie av land viste seg å bli en stor utfordring for Statoil ved implementering av IFRS 16. Dette er på grunn av den store onshore aktiviteten i USA, hvor Statoil har flere tusen brønner under produksjon. En slik brønn produserer raskt i starten, og avtar etter hvert. Den kan derfor produsere gjennom 30-40 år, og man kan følgelig ende opp med veldig mange brønner etterhvert som virksomheten ekspanderer.

Der hvor produksjonspadden skal stå, må man leie et stykke land. Det som er spesielt med USA er at den som eier landet, eier som regel ikke mineralrettighetene til ressursene under jordoverflaten. Landet som en bygning står på er altså atskilt fra rettighetene til mineraler. Det er kun den parten med mineralrettighetene som har rett til å utvinne ressursene under jordoverflaten.

Selv om Statoil har rettigheter til å utvinne ressursene under jordoverflaten, må de i tillegg ha en leiekontrakt for å plassere produksjonspadden. Mineralrettigheter til ressursene under jordoverflaten omfattes ikke av IFRS 16. Leie av land er derimot omfattet. Ser man på IAS 17 og den tilsvarende amerikanske standarden, så står det at leie av land i slike forbindelser er unntatt. Det er altså en tydelig forskjell både mellom IAS 17 og IFRS 16, og mellom IFRS og US GAAP på dette området.

Etter samtale mellom Statoil og IASB viser det seg at denne forskjellen aldri var ment å foreligge. Årsaken til at forskjellen oppsto var fordi IASB ikke hadde rettet fokus mot dette. Ved implementering av IFRS 16, skulle det egentlig ikke være noe endringer fra hvordan tilsvarende leiekontrakter ble regnskapsført under IAS 17. Hvis leie av land er direkte knyttet til utvinning av olje og gass har Statoil valgt å legge dette sammen som en leiekontrakt. Siden mineralrettigheter ikke omfattes av IFRS 16, balanseføres ikke slike leiekontrakter.

7.2.3 Valuta

Valuta er den siste faktoren som man på forhånd ikke hadde forventet ville gi betydelig utslag. Den største enheten i Statoilkonsernet, Statoil Petroleum, har NOK som funksjonell valuta. Funksjonell valuta er definert i IAS 21 *Virkningene av valutakursendringer* som den valutaen innenfor det primære økonomiske miljøet der selskapet driver sin virksomhet (IAS 21.8). Siden flere av leiekontraktene inngås i USD, må man føre opp bruksretten til eiendel i USD, og deretter omregne til NOK basert på transaksjonsvaluta. Transaksjonsvaluta vil si den transaksjonsprisen som forelå på transaksjonstidspunktet. Deretter fører man opp en forpliktelse. Forpliktelsen blir en pengepost som etter IAS 21.39 skal vurderes til balansedagens kurs.

Valuta kan være en effekt som undervurderes av de aller fleste. I Statoil sin årsrapport fremkommer det at sum fremtidig minsteleie på operasjonelle leieavtaler er 8.101 millioner

USD. Med slike verdier kan dermed valutautslaget fort bli større enn effekten av blant annet avskrivninger og renter.

Et eksempel på en uheldig valutaeffekt kan omfatte leieavtaler inngått på vegne av en felleskontrollert ordning. Her har man gjerne en leieavtale som er presentert brutto av en operatør, og operatøren presenterer følgelig deler av leieavtalen på vegne av de andre partnerne. En eventuell valutaeffekt i et slikt tilfelle får man ikke belastet partnerne, og operatøren som presenterer leieavtalen brutto kan få hele valutautslaget. Dette skaper utfordringer som Statoil fremdeles ikke har en klar løsning på.

7.3 Transportkontrakter

Ved transport av olje og gass opererer Statoil ganske ulikt i forhold til andre aktører på norsk sokkel. Andre aktører omfatter blant annet BP, Shell og Total. Transportprosessen fungerer forskjellig fordi Statoil innehar en dominerende posisjon på norsk sokkel, mens de andre aktørene gjerne har en mer balansert portefølje med operatøransvar spredd utover hele verden. På grunn av dominansen på norsk sokkel, kan Statoil sette sammen de ulike lisensene til en stor portefølje. De får da mye større frihet til å utnytte de ressursene som foreligger, enten det er skip, rørledninger, helikopter eller landbaser. Dette innebærer at de leier en underliggende eiendel, og kan benytte seg av denne avhengig av hvor de har det største behovet.

Mens de andre aktørene gjerne trenger en transporttjeneste, leier Statoil heller inn hele tjenesten fordi de har et stort behov for å kontrollere bruken. Leie av hele tjenesten innebærer at Statoil både leier eiendelen, og samtidig står for drift. Dette fordi Statoil i størst mulig grad vil kontrollere hvor eiendelen skal transporteres til en hver tid, for å kunne dekke alle behov ved lisensene som de innehar. Derfor blir Statoil som oftest sett på som den kontrollerende part, og må ha 100% av forpliktelsen.

7.3.1 Rørledninger

I Statoil skilles det mellom leieavtaler og kapasitetskontrakter. Leieavtaler gir rett til å bruke en underliggende eiendel for en gitt periode. Kapasitetskontrakter gir rettigheter til, samt også plikt til å betale for, en gitt tilgang volumkapasitet av en underliggende eiendel. Slike kapasitetskontrakter som verken omfatter en fysisk distinkt eiendel eller det alt vesentligste av kapasiteten til en underliggende eiendel, blir vurdert å ikke kvalifisere som leieavtale for regnskapsformål (Statoil, 2018a).

Leie av rørledninger blir sett på som leie av tilgang til volumkapasitet av en enhet som er større. Transportkontrakter som innebærer frakt med rørledninger klassifiseres derfor oftest som en kapasitetskontrakt, og ikke som en leieavtale. Følgelig vil en implementering av IFRS 16 få minimal effekt på leie av rørledninger.

7.3.2 *Fartøy*

Når det gjelder fartøy ønsker Statoil i størst mulig grad å kontrollere bruken. Det kan for eksempel hende at man får værforhold ved et område, som gjør at man heller ønsker å benytte eiendelen ved et annet område. Har man ikke denne muligheten til å kontrollere bruken, blir man låst og har ikke like mye frihet. Ettersom det mest sannsynlig kommer til å foreligge kontroll på de fleste leieavtaler med fartøy, kommer det til å måtte balanseføres en del flere leieavtaler enn hva som ble balanseført under IAS 17. Dette vil gi effekter ved implementering av IFRS 16.

En av de store utfordringene ved leie av fartøy er når kontrakten er bestående av en leieavtalekomponent og en servicekomponent. Leietaker kan velge ulike løsninger her. Hovedregelen er at man skal skille ut servicekomponenten, men man kan som et alternativ velge å innregne alt som en leieavtale. Hvis leietaker velger å innregne alt som en leieavtale, blir dette i tilfelle et prinsippvalg.

Å innregne hele kontrakten som en leieavtale blir gjerne den enkleste løsningen, men dette vil også gi en uheldig effekt ved enda mer oppblåsing av balanseverdier, og leietaker får følgelig mye mer driftselementer enn hva som egentlig er underliggende.

Selv om innregning av servicekomponentet fremstår som den enkleste løsningen, er det verdt å nevne at det som regel foreligger nok informasjon til å dekomponere kontraktene Statoil inngår. Hvis det er problematisk på enkelte kontrakter, skal det alltid være mulig å finne en løsning.

Det er rimelig å anta at muligheten for dekomponering er tilsvarende i andre selskap i samme bransje, og det blir følgelig interessant å se hvilke løsninger de ulike selskapene velger når IFRS 16 skal implementeres. Leieavtaler som inngås er ofte milliardkontrakter, og når en stor andel er servicekomponent vil hvilket prinsipp man velger gi store utslag i verdier. Dette kan igjen påvirke sammenlignbarheten mellom selskapene.

7.4 Felleskontrollerte ordninger

En av de største utfordringene ved implementering av IFRS 16 viser seg å være leieavtaler inngått på vegne av felleskontrollerte ordninger. Utfordringen innebærer hvordan leieavtalene skal presenteres i regnskapet. Presentasjonen skal enten være brutto eller netto, og må vurderes opp mot hvem som kontrollerer størst del av ordningen. Siden Statoil er en såpass stor aktør på norsk sokkel og opptrer som operatør på flere felt, kan dette føre til en betydelig oppblåsing av balansen. Oppblåsing skyldes at Statoil må balanseføre leieavtaler på vegne av partnere som inngår i den felleskontrollerte ordningen.

Ved en felleskontrollert ordning som driver virksomhet som omfatter leting etter og utvinning av olje og gass, er det vanlig praksis at operatøren styrer leieforholdet, betaler utleier, og deretter viderebelaster partnerne for deres forholdsmessige andel (Statoil, 2018a). Det blir følgelig viktig å avgjøre om det er operatøren som er eneste leietaker i avtalen. Hvis operatøren er eneste leietaker i avtalen, blir det videre viktig å vurdere om viderebelastningen til partnerne kan representere fremleie, eller om den felleskontrollerte ordningen faktisk er leietaker, og at hver deltaker balansefører sin andel forholdsmessig.

Hvorvidt ulike leieavtaler inngått på vegne av felleskontrollerte ordninger presenteres kan ha vesentlig innvirkning på verdier i balansen. Denne problemstillingen gjelder for Statoil, men også energibransjen generelt, og det pågår fremdeles diskusjoner med IASB for hvordan dette skal løses.

7.5 Kvantitative endringer

7.5.1 Finansielle nøkkeltall

Statoil har foreløpig ikke valgt å gå ut med noe kvantitativt om endringer i nøkkeltall. Det er dog ganske tydelig at IFRS 16 vil ha en stor innvirkning på Statoil. Som et første moment har Statoil 8.101 millioner USD i operasjonelle leieavtaler per 31.12.2017. Dette vil naturligvis gi en økning av verdier i selskapets balanse. Andre momenter som kan bidra til en betydelig oppblåsing av balansen er prinsippvalg når man har kontrakter med både en leieavtalekomponent og en servicekomponent, samt presentasjon av leieavtaler inngått på vegne felleskontrollerte ordninger.

Hvordan EBITDA, EBIT, kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter, ROCE og rentedekningsgrad vil påvirkes er vanskelig å estimere. Dette fordi disse nøkkeltallene er

avhengig av flere ulike faktorer. Faktorene inkluderer blant annet inntekter, kostnader, resultat og rentekostnader. Med en forenklet tilnærming kan man derimot få en indikasjon på hvordan egenkapitalprosent og gjeldsgrad vil endres.

Endringene i egenkapitalprosent og gjeldsgrad kan vi se ved å legge til 8.101 millioner USD som en forpliktelse i balansen. Total gjeld per 31.12.2017 er 71.214 millioner USD. Innregning av 8.101 millioner USD vil øke gjelden til 79.313 millioner USD.

Dette kan gi følgende egenkapitalprosent og gjeldsgrad:

Nøkkeltall	Ved innregning av 8101 millioner USD
Egenkapitalprosent	33,5 %
Gjeldsgrad	1,99

Tabell 7.5.1: Viser hvilken egenkapitalprosent og gjeldsgrad Statoil kan få ved innregning av operasjonelle leieavtaler i balansen.

Oversikt over hvilke effekter en innregning av 8.101 millioner USD kan medføre:

Nøkkeltall	Ved innregning av 8101 millioner USD	Årsregnskap 2017	Endring
Egenkapitalprosent	33,5 %	35,9 %	-2,44 %
Gjeldsgrad	1,99	1,79	0,20

Tabell 7.5.2: Viser hvilken effekt innregning av 8.101 millioner USD kan gi.

Her ser vi at det blir en reduksjon på 2,44% i egenkapitalprosent, og en økning med 0,20 på gjeldsgraden. Denne tilnærmingen vil naturligvis ikke gi et reelt bilde, og man kan egentlig allerede nå konkludere med at disse tallene ikke er riktige. Dette er særlig med tanke på hvilke prinsippvalg Statoil gjør, samt presentasjon i forhold til felleskontrollerte ordninger. I tillegg er minsteleie for operasjonelle leieavtaler presentert nominelt i notene. Verdien på 8.101 millioner USD er altså ikke diskontert. Etter at nåverdi er beregnet, kan det hende at tallet blir annerledes. Slik sett kan det bli vanskelig å konkludere om en innføring av IFRS 16 faktisk gir et bedre bilde av selskapet basert på informasjonen som foreligger per i dag.

Når det er sagt er det viktig å påpeke at dette er en grei forenkling for å få en indikasjon på hva implementering av IFRS 16 kan medføre for Statoil. En lignende tilnærming er benyttet

av Mesrobian, Moen og Stenheim for å få en indikasjon på effekter IFRS 16 vil ha på børsnoterte selskaper i Norge (Mesrobian, Moen, & Stenheim, 2018).

7.5.2 Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter

Det vil skje store endringer i Statoil sin kontantstrømoppstillingen ved implementering av IFRS 16. Tidligere har Statoil klassifisert leieavtalene som en driftsaktivitet og verdiene har derfor havnet under netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter. Etter IFRS 16 deles leieavtalen opp i to elementer; nedbetaling av gjeld og et renteelement. Nedbetaling av gjeld skal klassifiseres som en finansiell aktivitet, og skal følgelig under kontantstrøm fra finansielle aktiviteter. Renteelementet skal enten under kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter eller kontantstrøm fra investeringsaktiviteter. Hvordan renteelementet klassifiseres avhenger av om eiendelen benyttes til henholdsvis driftsformål eller investeringsformål. Klassifiseringen kan føre til at man får en mye bedre kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter, men gjerne en negativ kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter. I Statoil er det fremdeles ikke helt klart hvordan verdiene i kontantstrømmene vil fremstå etter implementering av IFRS 16.

8 IFRS 16 mot det konseptuelle rammeverket

8.1 Kapittelintroduksjon

Formålet med dette kapitlet er å vurdere IFRS 16 opp mot det konseptuelle rammeverket, og videre vurdere hvorvidt implementering av standarden gir mer beslutningsnytte for regnskapsbrukeren. I kapitlet blir det foretatt en gjennomgang av kvalitetskravene, herunder relevans og tro gjengivelse, mot IFRS 16. Deretter blir det en drøftelse om IFRS 16 faktisk leder til bedre sammenlignbarhet mellom selskaper.

8.2 Kvalitetskrav

Regnskapets formål er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon, både i forhold til investerings- og kontrollformål. De primære regnskapsbrukerne skal da kunne bruke regnskapet som informasjonsgrunnlag i sine beslutninger. I henhold til IASB sitt konseptuelle rammeverk er det långivere, investorer og andre kreditorer som defineres som den primære regnskapsbrukeren.

For at informasjonen skal være beslutningsnyttig, må den oppfylle bestemte kvalitetskrav. De primære kvalitetskravene er relevans og tro gjengivelse, mens de forsterkende kriteriene er sammenlignbar, verifiserbar, tidsriktig og forståelig.

8.2.1 Relevans

For at informasjonen i regnskapet skal være relevant må den ha en effekt på brukernes avgjørelser basert på regnskapet. Relevant informasjon deles i tre deler. Dette er prediksjonsverdi, tilbakemeldingsverdi og selskapsspesifikk vesentlighet.

Eiendeler og forpliktelser i et selskap, og hva som kreves for at et selskap oppnår de resultatene de gjør, vil være relevant for en del regnskapsbrukere. Balanseføring av leieavtaler som tidligere har vært klassifisert som operasjonelle vil gi en økning i et selskaps eiendelsposter. En økning i eiendelspostene vil vise hvilke eiendeler som faktisk anvendes, og kan videre gi en indikasjon på investeringer som må gjøres for at selskapet skal opprettholde fremtidige resultater. Slik sett kan en økning av eiendeler og gjeld være av interesse for investorer.

En økning av eiendeler og gjeld kan videre slå direkte ut i covenantskrav fra långivere og andre kreditorer. Endringer i balanseførte verdier kan følgelig være utslagsgivende for regnskapsbrukerens handlinger. Slik sett kan en økning av eiendeler og gjeld være av interesse for långivere og andre kreditorer.

Balanseføring av eiendel og tilhørende forpliktelse for å betale fremtidige leiebetalinger kan styrke både prediksjonsverdien og tilbakemeldingsverdien. Prediksjonsverdien kan blant annet styrkes gjennom at det blir enklere å forutse hvilke fremtidige kontantstrømmer et selskap vil generere. Tilbakemeldingsverdi kan styrkes ved at man får en god indikasjon på hvilke investeringer ledelsen har gjort for å skape resultater. Hvis man for eksempel ser på senere års resultater, kan balanseføring av eiendeler gi tilbakemelding i forhold til hva som var balanseført før kontra nå.

Når det gjelder selskapsspesifikk vesentlighet, innebærer dette at informasjonen som presenteres må kunne påvirke beslutningene regnskapsbrukerne tar basert på regnskapet. Under vurderingen av om noe er vesentlig for et selskap, må man også ta høyde for arten og omfanget av informasjonen som presenteres. Selskapsspesifikk vesentlighet må derfor vurderes konkret ut i fra hvert enkelt tilfelle.

8.2.2 Tro gjengivelse

Tro gjengivelse betyr at den finansielle informasjonen skal gjengi den informasjonen som det faktisk har til hensikt. For at det skal foreligge tro gjengivelse, må informasjonen være fullstendig, nøytral og feilfri. En fullstendig beskrivelse innebærer at all informasjonen som trengs for å forstå det som rapporteres er til stede. Nøytralitet innebærer at man er objektiv og ikke legger vekt på enkelte ting man ønsker å fremheve. Feilfri informasjon innebærer at informasjonen som oppgis ikke må inneholde feil eller utelukkelse.

Det faktum at operasjonelle leieavtaler skal kostnadsføres løpende gjennom leieperioden, innebærer at leietaker i utgangspunktet har en eksisterende plikt til å foreta fremtidige utbetalinger. Slik sett vil også operasjonelle leieavtaler gi leietaker tilgang til økonomiske fordeler gjennom en rett-til-bruk-eiendel. Balanseføring av disse leieavtalene vil dermed gi en mer fullstendig beskrivelse av et selskaps underliggende økonomiske forhold.

Hvordan operasjonelle leieavtaler skal behandles etter IFRS 16 vil være likt for samtlige leietakere. Balanseføring av operasjonelle leieavtaler vil derfor i større grad redusere regnskapsprodusentenes anledning til å styre informasjonen i regnskapet mot en ønsket retning. Slik sett vil IFRS 16 bidra til å kunne gjøre at regnskapet fremstår som mer nøytralt.

Det at en regnskapspost skal være feilfri, betyr ikke at den skal være 100% korrekt. Når regnskapsbrukere skal estimere verdien av operasjonelle leieavtaler, benyttes flere ulike verdsettelsesmetoder. Usikkerhet rundt estimatet kan skape konsekvenser. Konsekvensene kan for eksempel være at det oppstår usikkerhet om hvilke beslutninger som vil være best basert på estimatet, eller det kan tenkes at det blir tatt feil beslutninger basert på estimatet hvis det viser seg at dette er feil. Selskapene som anvender internasjonale regnskapsstandarder er i overvekt børsnoterte. Dette er med andre ord store og ressursrike selskap, og det er derfor rimelig å anta at feil ved beregning av virkelig verdi og minsteleiens nåverdi vil være minimale. Slik sett kan det tenkes at innregning av leieavtaler som før har vært klassifisert som operasjonelle kan medføre at informasjonen kan fremstå som mer sammenlignbar. Dette fordi verdien ikke estimeres av regnskapsbrukeren, men det enkelte selskapet.

8.3 Sammenlignbarhet

Informasjon er mer beslutningsnyttig når den kan sammenlignes med lignende informasjon fra andre enheter, eller fra samme enhet på tvers av ulike perioder. Slik som det er påpekt tidligere, forventer IASB at IFRS 16 vil forbedre sammenlignbarheten mellom selskaper. Hovedargumentet til at sammenlignbarheten vil øke er at eiendeler og forpliktelser for alle leieavtaler nå må innregnes og presenteres etter samme standard, og at regnskapsbrukeren derfor ikke vil måtte gjøre såpass mange justeringer som under dagens standard. I tillegg hevdes det at man vil få bedre sammenlignbarhet mellom selskaper som har leieavtaler med selskaper som har kjøpt tilsvarende eiendel.

Det er imidlertid ulike momenter som gjør at IFRS 16 kan fremstå til å gi noe mindre sammenlignbarhet mellom selskaper. Dette er særlig med tanke på muligheten for grandfathering, prinsippvalg, felleskontrollerte ordninger og lengden på leieperioden.

8.3.1 Grandfathering

Grandfathering innebærer at et selskap har anledning til å gjennomføre en gradvis overgang til IFRS 16. Slik sett kan kontrakter som er definert som leieavtaler under IAS 17 beholde sin

respektive klassifisering selv etter implementering av IFRS 16. Tabell 6.4.1 viser hvordan operasjonelle leieavtaler gradvis går over til å bli klassifisert som finansielle i Statoil. Ut i fra tabellen ser man at det kan eksistere operasjonelle leieavtaler helt frem til etter 2032. Her foreligger et valg for selskaper. Det er nemlig ikke nødvendig at alle leieavtaler klassifiseres som finansielle umiddelbart etter implementering. Dette kan blant annet medføre at et selskap fortsetter å regnskapsføre en kontrakt som en leieavtale, selv om den ikke tilfredsstillere definisjonen etter IFRS 16 (KPMG, 2017). I tillegg kan denne overgangsregelen føre til at ulike selskaper behandler tilsvarende leieavtaler forskjellig i sine respektive regnskap. Det er tydelig at sammenlignbarheten mellom selskap kan svekkes hvis et selskap velger å benytte seg av grandfathering, mens et annet ikke benytter denne overgangsregelen.

8.3.2 Valgmuligheter ved dekomponering

Det er i utgangspunktet ikke tillatt å balanseføre servicekontrakter etter IFRS 16. Hvis en leietaker inngår en leieavtale som er bestående av en leieavtalekomponent og en servicekomponent, er hovedregelen at leieavtalen må dekomponeres. Servicekomponenten må da identifiseres, og regnskapsføres separat i tråd med andre aktuelle standarder.

Et unntak fra hovedregelen er at leietaker kan velge å ikke dekomponere avtalen, og heller regnskapsføre servicekomponenten som en del av leien. Hvorvidt leietaker regnskapsfører servicekomponenten som en del av leien, blir et prinsippvalg. Det foreligger med andre ord også her en valgmulighet for selskapene. I likhet med grandfathering, er det tydelig at sammenlignbarheten vil kunne svekkes hvis et selskap velger å dekomponere en leieavtale, mens et annet selskap ikke velger å dekomponere en tilsvarende leieavtale.

I tillegg til at sammenlignbarheten vil kunne svekkes, kan et slikt prinsippvalg også medføre en oppblåsing av et selskaps balanse. Si at man for eksempel har to ulike oljeselskaper som har inngått en time charter på leie av et fartøy. Her kan det hende at det ene selskapet velger å innregne både leie av skipet og leie av mannskap med eventuelle andre tillegg, mens det andre velger å dekomponere. Følgelig er det naturlig at verdiene i balansen blir høyere i selskapet som innregner servicekomponenten, kontra et selskap som velger dekomponering. Slik sett kan kvalitetskravet om tro gjengivelse svekkes, ved at regnskapsbrukeren gjerne ikke får fullstendig informasjon om de underliggende økonomiske forhold.

8.3.3 Felleskontrollerte ordninger

Ved felleskontrollerte ordninger er det selve ordningen som blir ansett som leietaker. Det at operasjonelle leieavtaler skal balanseføres etter IFRS 16, reiser spørsmål om hvordan en leieavtale inngått på vegne av en felleskontrollert ordning skal behandles. Leieavtalen må enten presenteres brutto eller netto. Hovedutfordringen oppstår rundt brutto presentasjon.

Hvis man for eksempel har to oljeselskaper som inngår i ulike felleskontrollerte ordninger, kan sammenlignbarheten også her kunne svekkes avhengig av om leieavtalene presenteres brutto eller netto i selskapenes balanse.

Dersom et av selskapene presenterer en leieavtale brutto vil dette i tillegg gi en betydelig oppblåsing av balansen. Følgelig kan kvalitetskravet om tro gjengivelse kunne svekkes.

Det er viktig å påpeke at sammenlignbarheten mellom selskaper som inngår i felleskontrollerte ordninger kan slå begge veier. Ser man på Statoil for eksempel, er de gjerne operatør i de fleste felleskontrollerte ordninger på norsk sokkel, men er samtidig partner i andre ordninger som er etablert utenfor den norske sokkelen. Slik sett kan det hende at Statoil må presentere leieavtaler inngått på norsk sokkel brutto, mens leieavtalene inngått utenfor vil måtte presenteres brutto av et annet selskap.

8.3.4 Leieperioden

Basert på empirisk forskning presentert under kapittel 4.3, er det bevist at regnskapsbrukeren ofte undervurderer informasjonen i balansen. Som nevnt tidligere er et av hovedargumentene til IASB at IFRS 16 vil gi regnskapsbrukeren mindre behov for å foreta justeringer i et selskaps regnskap.

Men selv når to selskaper leier en identisk eiendel, og leieavtalen innregnes i balansen, hevdes det at regnskapsbrukeren fremdeles vil måtte gjøre justeringer (Vigdel, 2016b). Hvis to selskaper for eksempel leier nøyaktig to like fartøy, hvor det ene selskapet inngår en leieavtale på to år og det andre en ti års leieavtale, vil selskapene få forskjellige verdier i balansen. Dette kan videre svekke sammenlignbarheten ved at regnskapsbrukeren faktisk må justere resultatstørrelsen eller balansestørrelsen for å utføre sine beregninger.

8.4 Noteopplysninger

Regnskapsføring under nåværende IAS 17 bygger mye på at informasjon om operasjonelle leieavtaler skal presenteres i noter. Man kan da stille seg det spørsmål om det faktisk er nødvendig med balanseføring av operasjonelle leieavtaler.

SEC publiserte en artikkel i 2005 hvor de krevde at endringer måtte skje med nåværende regelverk for å skape mer åpenhet i regnskapet, og følgelig fremskaffe regnskapsbrukerne mer beslutningsnyttig informasjon. For de regnskapsbrukerne som justerer balansen er noteopplysningene i leietakers regnskap ofte ikke tilstrekkelige, og kan derav gi misvisende justeringer. Justeringene som blir foretatt kan derfor variere betraktelig, avhengig av hvilke økonomiske antakelser de ulike regnskapsbrukerne tar (SEC, 2005).

Dette synet ble også uttrykt under høringsrunden for høringsutkastet fra mai 2013. Flere av investorene som IASB hadde møte med mente at innregnings- og målekriteriene av leieavtaler ikke burde endres fra dagens praksis. Det burde i stedet innføres en forbedring av noteopplysningene (IASB, 2013).

8.5 Kapittelavslutning

Overordnet så vil innregning av operasjonelle leieavtaler gi en regnskapsmessig behandling av leieavtaler som er mer i tråd med det konseptuelle rammeverket. Gjennomgangen i dette kapittelet illustrerer imidlertid at det er identifisert en del områder hvor det kan oppstå problemer rundt å tilfredsstille kravet om sammenlignbarhet. Når det er sagt er de fleste selskaper fremdeles i en implementeringsprosess, og man har egentlig ikke klare svar på hvordan innregningsutfordringene kommer til å bli løst. Det er i utgangspunktet fremdeles ikke gitt hvordan IFRS 16 vil slå ut på ulike selskaper på tvers av bransjer. Selve implementeringsprosessen vil nok ta lang tid, og hvis man ser 10-15 år frem i tid vil nok IFRS 16 i større grad kunne tilfredsstille kriteriene i rammeverket. Dette fordi det innen den tid mest sannsynlig har blitt enighet mellom selskaper og standardsetterne om hvordan utfordringene skal løses, og at regnskapsstandarden følgelig vil gi mer sammenlignbar informasjon.

9 Konklusjon

Opgaven har søkt å besvare hvorvidt IFRS 16 leder til et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren. Videre er det vurdert hvilke utfordringer som kan oppstå ved implementering av IFRS 16 i energibransjen.

IAS 17 skiller mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler. Finansielle leieavtaler skal balanseføres i leietakers regnskap på oppstartstidspunkt for leieavtalen, og gir tilgang til økonomiske fordeler gjennom en rett-til-bruk-eiendel. Operasjonelle leieavtaler skal derimot kostnadsføres løpende gjennom leieperioden.

Et av formålene med IFRS 16 er å fjerne skillet mellom finansielle og operasjonelle leieavtaler. Etter IFRS 16 skal leietaker innregne samtlige leieavtaler i balansen, med noen unntak. IASB hevder at dette vil gi en mer reell fremstilling av et selskaps eiendeler og forpliktelser, og følgelig være mer i overenstemmelse med regnskapets formål. Regnskapets formål er å gi beslutningsnyttig informasjon.

For at regnskapet skal være beslutningsnyttig må det utarbeides i samsvar med kvalitetskravene i det konseptuelle rammeverket. Kvalitetskravene innebærer at regnskapet må være relevant for de beslutninger som tas, og det må gi en tro gjengivelse av underliggende økonomiske forhold. Videre anses informasjonen å være mest beslutningsnyttig når den kan sammenlignes med lignende informasjon fra andre enheter, eller fra samme enhet på tvers av ulike perioder. I tillegg er det viktig med verifiserbarhet slik at informasjonen faktisk gjengir den informasjonen som er hensikten.

Det faktum at operasjonelle leieavtaler skal kostnadsføres løpende gjennom leieperioden, innebærer at leietaker i utgangspunktet har en eksisterende plikt til å foreta fremtidige utbetalinger. Slik sett vil også operasjonelle leieavtaler gi leietaker tilgang til økonomiske fordeler gjennom en rett-til-bruk-eiendel. Balanseføring av disse leieavtalene kan dermed tenkes å gi et bedre bilde av et selskaps underliggende økonomiske forhold. Krav om at leieavtaler som tidligere har vært klassifisert som operasjonelle skal innregnes i balansen vil også øke sammenlignbarheten. Dette er spesielt med tanke på behovet for å justere balansen for ikke-balanseførte leieavtaler mer eller mindre vil forsvinne.

Ser man på blant annet energibransjen kan IFRS 16 derimot virke til å gi noe mindre sammenlignbarhet mellom selskaper. Dette er særlig med tanke på et selskaps anledning til å gjøre ulike prinsippvalg, samt felleskontrollerte ordninger. Det er rimelig å anta at disse utfordringene også gjelder for andre bransjer.

Sett fra et mer overordnet ståsted, med et lengre tidsperspektiv på tvers av ulike bransjer, er det rimelig å anta at regnskapene i større grad enn tidligere vil gi mer relevant og sammenlignbar informasjon. Dette vil gi en bedre tro gjengivelse av den finansielle informasjonen, og det er følgelig forsvarlig å konkludere med at IFRS 16 vil gi et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren.

10 Videre forskning

Samtlige børsnoterte selskaper skal implementere IFRS 16 fra 1. januar 2019. Etter at standarden er implementert, er det flere interessante vinklinger og områder å fokusere på i nye studier.

Et forslag til videre forskning er å vurdere faktisk regnskapsmessig behandling etter endelig standard for leieavtaler mot det konseptuelle rammeverket. Her kan det være interessant å vurdere hvorvidt standarden er mer i overensstemmelse med regnskapets formål, og derav framtrer som mer beslutningsnyttig for regnskapsbrukeren. Her kan man for eksempel foreta en regnskapsmessig analyse av et selskap, eventuelt flere selskaper, og se på hvilke effekter implementering av ny standard faktisk har hatt på de finansielle nøkkeltallene.

Videre kan det være av interesse å forske videre på hvordan andre energiselskaper løser utfordringene ved de nye innregningskriteriene. Her kan det hende at selskaper i samme bransje velger ulike regnskapstekniske løsninger når leieavtaler skal balanseføres, som blant annet kan påvirke sammenlignbarheten. Det vil naturligvis også være interessant å studere hvilken praktisk betydning de nye innregningskriteriene vil ha for selskaper i andre bransjer.

Litteraturliste

- AWG, A. W. G. (2013). Summary of Position on Lease Accounting Exposure Draft September 2013. Retrieved from <http://www.awg.aero/assets/docs/Lease-Accounting-AWG-Summary.pdf>
- Beattie, V., Edwards, K., & Goodacre, A. (1998). The impact of constructive operating lease capitalisation on key accounting ratios. *Accounting and Business Research*, 28(4), 233-254.
- Beyersdorff, M. (2016a). *International GAAP 2016 : generally accepted accounting practice under International Financial Reporting Standards (Volume 1)*. Chicester: EY/Wiley.
- Beyersdorff, M. (2016b). *International GAAP 2016 : generally accepted accounting practice under International Financial Reporting Standards (Volume 2)*. Chicester: EY/Wiley.
- Breton, G., & Taffler, R. J. (1995). Creative Accounting and Investment Analyst Response. *Accounting and Business Research*, 25(98), 81-92. doi:10.1080/00014788.1995.9729931
- Camfferman, K., & Zeff, S. A. (2007). *Financial reporting and global capital markets : a history of the International Accounting Standards Committee, 1973-2000*. In.
- Chu, L., Levesque, T. J., Mathieu, R., & Zhang, P. (2007). Does the Current Accounting Treatment of Operating Leases provide Sufficient Information on the Lease Liabilites?
- Dahl, G. A. (2017a). Egenkapitalandel (Bokført). Retrieved from <https://www.lederkilden.no/tema/egenkapitalandel-bokfort>
- Dahl, G. A. (2017b). Rentedekningsgrad. Retrieved from <https://www.lederkilden.no/tema/rentedekningsgrad>

- Deloitte, D. T. T. L. (2016a). IASB har endelig vedtatt IFRS 16 leieavtaler. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/no/Documents/audit/IASB-har-vedtatt-ny-IFRS-16-om-leieavtaler.pdf>
- Deloitte, D. T. T. L. (2016b). Leases, A guide to IFRS 16. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/sg/Documents/audit/sea-audit-IFRS-16-guide.pdf>
- Deloitte, D. T. T. L. (2016c). Oil and Gas Spotlight: Production Phase of the Leases Standard Complete. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/mx/Documents/energy-resources/Oil-Gas-in-Mexico.pdf>
- Dyckman, T. R. (1964). On the Investment Decision. *The Accounting Review*, 39(2), 285-295.
- EY, E. Y. (2015). Joint ventures for oil and gas megaprojects. Retrieved from <http://www.ey.com/gl/en/industries/oil---gas/ey-joint-ventures-for-oil-and-gas-megaprojects>
- EY, E. Y. (2017). Applying IFRS, IASB issues a new leases standard - Oil and Gas. Retrieved from [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_New_IASB_leases_standard_%E2%80%93_Oil_and_gas/\\$File/Apply-Leases-Oil-and-gas-Feb2017.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_New_IASB_leases_standard_%E2%80%93_Oil_and_gas/$File/Apply-Leases-Oil-and-gas-Feb2017.pdf)
- Finansdepartementet. (2017). Internasjonale regnskapsstandarder: IFRS 16. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2017/nov/internasjonale-regnskapsstandarder-ifrs-16/id2580182/>
- Fleischer, C. A. (1998). *Rettskilder og juridisk metode*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Fredriksen, A. W., & Johansen, E. (2015). Derfor er det krise i oljebransjen. Retrieved from <https://e24.no/energi/oljebremesen/derfor-er-det-krise-i-oljebransjen/23468755>
- Goodacre, A. (2003). Operating lease financing in the UK retail sector. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*.

- Graham, R. C., & King, R. D. (2013). Decision usefulness of whole-asset operating lease capitalizations. *Advances in Accounting*, 29(1), 60-73.
doi:10.1016/j.adiac.2013.03.006
- Gripsrud, G., Silkoset, R., & Olsson, U. H. (2010). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2. utg. ed.). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Grønnhaug, K. (1993). *Metoder og perspektiver i økonomisk-administrativ forskning* ([Ny utg.]. ed.). Oslo: Pensumtjeneste.
- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (7. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Hoff, K. G., Pedersen, A. O., & Sanne, N. (2015). *Grunnleggende regnskap 2 : analyse av finansregnskapet* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Humphreys, D., & Zeyher, D. (2011). Leases: Comment letter summary - main issues. *IASB/FASB Meeting January 2011*.
- IASB, I. A. S. B. (2010). The Conceptual Framework for Financial Reporting 2010. Retrieved from <https://dart.deloitte.com/resource/1/7036afd8-3f7e-11e6-95db-2d5b01548a21>
- IASB, I. A. S. B. (2013). *Summary of Investor outreach*. Retrieved from <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Leases/Documents/Lessee-accounting-investor-outreach-summary-May-to-September-2013.pdf>
- IASB, I. A. S. B. (2016a). IFRS 16 Leases: Effect Analysis. *IFRS Foundation*. Retrieved from <https://www.ifrs.org/-/media/project/leases/ifrs/published-documents/ifrs16-effects-analysis.pdf>
- IASB, I. A. S. B. (2016b). IFRS 16 Leases: Project Summary and Feedback Statement. *IFRS Foundation*. Retrieved from <https://www.slideshare.net/sazzad128/project-summary-and-feedback-statement-ifrs-16-leases>

- IASB, I. A. S. B., & FASB, F. A. S. B. (2009). IASB and FASB launch public consultation on a future standard on lease accounting [Press release]. Retrieved from <https://www.iasplus.com/en/binary/pressrel/0903leasedp.pdf>
- IFRS, F. (2004). IFRIC Interpretation 4, Determining whether an Arrangement contains a Lease. Retrieved from <http://www.frascanada.ca/international-financial-reporting-standards/resources/unaccompanied-ifrss/item45659.pdf>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg. ed.). Oslo: Abstrakt forl.
- Johnsen, A., Kvifte, S. S., Kvaal, E., & Gjesdal, F. (2006). *Internasjonale regnskapsstandarder*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Johnsen, J.-H. (1993). *Olje og gass fra felt til raffineri* (Fellespråklig utg. ed.). Sandvika: Vett & viten.
- KPMG. (2017). IFRS 16 - Lease definition. Retrieved from <https://home.kpmg.com/xx/en/home/insights/2017/04/lease-definition-balance-sheet-test-ifs16-270417.html>
- Kvifte, S. S., & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utg. ed.). Oslo: Den norske revisorforening.
- Kvifte, S. S., & Hansen, L. M. (2015). «Alle» leieavtaler i balansen. *NR. 4, Regnskap*. Retrieved from <https://www.revregn.no/i/2015/4/revisjon-4-15-a-1255>
- Libby, R., Bloomfield, R., & Nelson, M. W. (2002). Experimental research in financial accounting. *Accounting, Organizations and Society*, 27(8), 775-810. doi:10.1016/S0361-3682(01)00011-3
- Maritime Connector, M. C. (2009). World's Largest Ships. Retrieved from <http://maritime-connector.com/worlds-largest-ships/>

- Mesrobian, H., Moen, K. T., & Stenheim, T. (2018). Effekter av ny leasingstandard IFRS 16 for børsnoterte foretak i Norge. Retrieved from <https://www.magma.no/effekter-av-ny-leasingstandard-ifrs-16-for-borsnoterte-foretak-i-norge>
- Moe, T. E. (2018). Gjeldsgrad. Retrieved from <http://www.finansleksikon.no/Formelsamling/G/Gjeldsgrad.html>
- NRK, N. R. (2016). Forstå oljekrisa på tre minutt. Retrieved from <https://www.nrk.no/rogaland/forsta-oljekrisa-pa-tre-minutt-1.13112473>
- OED, O.-o. e., & OD, O. (2018a). Eksport av olje og gass. Retrieved from <http://www.norsketroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/>
- OED, O.-o. e., & OD, O. (2018b). Olje- og gassproduksjon. Retrieved from <https://www.norsketroleum.no/produksjon-og-eksport/olje-og-gassproduksjon/>
- OED, O.-o. e., & OD, O. (2018c). Rørtransportsystemet. Retrieved from <http://www.norsketroleum.no/produksjon-og-eksport/rortransportsystemet/>
- OED, O.-o. e., & OD, O. (2018d). Statens inntekter. Retrieved from <https://www.norsketroleum.no/okonomi/statens-inntekter/>
- Petersen, C. V., Plenborg, T., & Kinserdal, F. (2017). *Financial statement analysis : valuation, credit analysis, performance evaluation*. Bergen: Fagbokforl.
- Ptil, P. (2004). Ord og uttrykk i petroleumsvirksomheten. Retrieved from <http://www.ptil.no/ord-og-uttrykk/ord-og-uttrykk-i-petroleumsvirksomheten-bokstav-o-article2873-38.html>
- PWC, P. (2016). Ny IFRS-standard for regnskapsføring av leieavtaler. Endelig er standarden klar, er du? Retrieved from <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/ifrs/regnskapsforing-av-leieavtaler.pdf>

- PWC, P. (2017a). Financial reporting in the oil and gas industry, International Financial Reporting Standards. Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/services/audit-assurance/assets/pwc-financial-reporting-in-the-oil-and-gas-industry-2017.pdf>
- PWC, P. (2017b). In depth: A look at current financial reporting issues - shipping industry supplement for IFRS 16 «Leases». . *inform.pwc.com*. Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/shipping-industry-supplement-for-ifrs-16-leases.pdf>
- SEC, U. S. S. a. E. C. (2005). *Report and Recommendations Pursuant to Section 401(c) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 On Arrangements With Off-Balance Sheet Implications, Special Purpose Entities, and Transparency of Filings by Issuers*. Retrieved from <https://www.sec.gov/news/studies/soxoffbalancerpt.pdf>
- Shell Global, S. G. (2012). LIQUEFIED NATURAL GAS (LNG). Retrieved from <https://www.shell.com/energy-and-innovation/natural-gas/liquefied-natural-gas-lng.html>
- Smith, M. (2003). *Research Methods in Accounting*. London: England, London: SAGE Publications, Ltd, United Kingdom, London: SAGE Publications, Ltd.
- Statoil, A. (2018a). *2017 Årsrapport*. Retrieved from <https://www.statoil.com/content/dam/statoil/documents/annual-reports/2017/statoil-aarsrapport-2017.pdf>
- Statoil, A. (2018b). Hva vi gjør. Retrieved from <https://www.statoil.com/no/hva-vi-gjoer.html>
- Statoil, A. (2018c). Om oss - Vår historie. Retrieved from <https://www.statoil.com/no/om-oss.html - v%C3%A5r-historie>
- Statoil, A. (2018d). Organisasjon. Retrieved from <https://www.statoil.com/no/om-oss/organisation.html>

- Statoil, A. (2018e). Statoil presenterer års- og bærekraftrapportene for 2017. Retrieved from <https://www.statoil.com/no/news/23mar2018-annual-sustainability-reports-2017.html>
- Talley, C. (2011). Oil and gas leasing: what is pooling? *Michigan State University, Extension*. Retrieved from http://msue.anr.msu.edu/news/oil_and_gas_leasing_what_is_pooling
- Vigdel, L. R. (2016a). IFRS 16 Leases: Ny regnskapsstandard for leieavtaler. *NR. 4, Regnskap*. Retrieved from <https://www.revregn.no/asset/pdf/2016/2-22-8.pdf>
- Vigdel, L. R. (2016b). Ny regnskapsstandard for leasing. Retrieved from <https://www.magma.no/ny-regnskapsstandard-for-leasing>
- Watts, O., & Hayler, R. (2017). Window Dressing in M&A Transactions. Retrieved from <https://globalarbitrationreview.com/chapter/1141927/window-dressing-in-m-a-transactions>
- White, C. G. (2018). Global Leasing Report 2018. Retrieved from <https://www.whiteclarkgroup.com/reports/global-leasing-report-2018 - download-form>
- Zeff, S. A. (2005). The evolution of U.S. GAAP: the political forces behind professional standards, Part 1: 1930-1973; Harnessing capital markets and driving growth.(Generally Accepted Accounting Principles)(Cover story). *The CPA Journal*, 75(1), 18.

Vedlegg 1: Formeloversikt

Beregning av minsteleie for fartøyet:

Leiebet.	500000					
Rente	5%					
	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6
Leiebet.	500000	500000	500000	500000	500000	500000
Diskontert	=D7	=E7/(1+J7)	=F7/(1+J7)^2	=G7/(1+J7)^3	=H7/(1+J7)^4	=I7/(1+J7)^5
Nåverdi	=SUMMER(D8:I8)					

Regnskapsmessig behandling av leieavtalen:

Leiebet	500000					
	Eiend. 01.01	Forpl. 01.01	AVS	Rentekostn	Avdrag	Forpl. 31.12
År 1	=C24	=M21	=M21/6	=(N21-C19)*J21	=C19-P21	=N21-Q21
År 2	=M21-O22	=R21	=M21/6	=(N22-C19)*J21	=C19-P22	=N22-Q22
År 3	=M22-O23	=R22	=M21/6	=(N23-C19)*J21	=C19-P23	=N23-Q23
År 4	=M23-O24	=R23	=M21/6	=(N24-C19)*J21	=C19-P24	=N24-Q24
År 5	=M24-O25	=R24	=M21/6	=(N25-C19)*J21	=C19-P25	=N25-Q25
År 6	=M25-O26	=R25	=M21/6	=(N26-C19)*J21	=C19-P26	=N26-Q26
Sum			=M21	=SUMMER(P21:P26)		=SUMMER(Q21:Q26)

Resultatregnskap år 1:

Resultatregnskap år 1	IAS 17	IFRS 16
Inntekter	5000000	5000000
Kostnader	(3000000)	(3000000)
Leiebetaling	=(O7)	
EBITDA	=SUMMER(AA6:AA8)	=SUMMER(AB6:AB7)
AVS		=(P7)
EBIT	=AA10	=AB10+AB12
Rentekostnad	(50000)	(50000)
Rentekostn leieavtale		=-Q7
Total rentekostnad	=(AA16)	=(AB16-AB17)
Resultat før skatt	=AA14-AA18	=AB14-AB18
Skatt	=(AA19)*0,2	=(AB19)*0,2
Resultat etter skatt	=AA19+AA20	=AB19+AB20

Balanse IAS 17:

Balanse IAS 17			
Eiendeler		EK og gjeld	
DM	2500000	1000000	EK
OM	2000000	3000000	Gjeld
		500000	Lev. gjeld
Sum	=SUMMER(V7:V8)	=SUMMER(W7:W9)	
EK-prosent	=W7/W10		
Gjeldsgrad	=W8/W7		

Balanse IFRS 16:

Balanse IFRS 16			
Eiendeler		EK og gjeld	
DM	=V7+C10	1000000	EK
OM	2000000	=W8+C10	Gjeld
		500000	Lev. gjeld
Sum	=SUMMER(V16:V17)	=SUMMER(W16:W18)	
EK-prosent	=W16/W19		
Gjeldsgrad	=W17/W16		

Avkastning på sysselsatt kapital:

Avkastn. på sysselsatt kapital	IAS 17	IFRS 16
ROCE	$=(AA19+AA18)/(W10-W9)$	$=(AB19+AB18)/(W19-W18)$

Rentedekningsgrad:

Rentedekningsgrad	IAS 17	IFRS 16
R. dekn. grad	$=(AA19+AA18)/AA18$	$=(AB19+AB18)/AB18$

Oversikt over endringer:

Nøkkeltall	IAS 17	IFRS 16	Endring	Endring i %
Egenkapitalprosent	=V12	=V21	=SUMMER(AQ6-AP6)	=AR6/AP6
Gjeldsgrad	=V13	=V22	=SUMMER(AQ7-AP7)	=AR7/AP7
EBITDA	=AA10	=AB10	=AQ8-AP8	=AR8/AP8
EBIT	=AA14	=AB14	=AQ9-AP9	=AR9/AP9
ROCE	=AG6	=AH6	=AQ10-AP10	=AR10/AP10
Rentedekningsgrad	=AL6	=AM6	=AQ11-AP11	=AR11/AP11

Oversikt over endringer en innregning av 8.101 millioner USD kan medføre:

Nøkkeltall	Ved innregning av 8101 millioner USD	Årsregnskap 2017	Endring
Egenkapitalprosent	=D44	0,359	=W48-Y48
Gjeldsgrad	=G44	1,79	=W49-Y49

Vedlegg 2: Intervjuguide

En eiendel må være "fysisk distinkt" for å kunne balanseføres etter IFRS 16. Leietaker skal videre balanseføre bruksretten til eiendelen, samt kunne bestemme hvordan og til hvilket formål. Jeg får inntrykk av at det kan oppstå en del problemer rundt transportkontrakter og felleskontrollerte ordninger når det gjelder å identifisere bruksretten til en eiendel og hvem som faktisk bestemmer "hvordan og til hvilket formål". Når det gjelder transport er det vel hovedsakelig rørledninger og fartøy som benyttes til å transportere olje og gass på norsk sokkel. Jeg ønsker av den grunn å se litt nærmere på leieavtaler som er inngått med disse eiendelene.

Utgangspunkt til problemstilling: Balanseføring av "bruksrett" og hvem som egentlig fastsetter "hvordan og til hvilket formål", sett i forhold til rørledninger, fartøy og felleskontrollerte ordninger. Må man ta nye vurderinger med tanke på hva som er en leieavtale? Er det noen leieavtaler som er bestående av en leieavtalekomponent og en servicekomponent, og følgelig må dekomponeres? Er det utfordringer i forhold til dette? Hvordan kan disse utfordringene løses?

Jeg vil forsøke å bruke informasjonen som gis til å forklare endringer i nøkkeltall, og til slutt gi en konklusjon på hvorvidt IFRS 16 gir et bedre beslutningsgrunnlag for regnskapsbrukeren.

Rørledninger:

Her kan det vel ofte være slik at leietaker kun leier en spesifisert del av rørledningen, og det kan følgelig oppstå utfordringer ved å vurdere hvorvidt en spesifisert del av en rørledning er fysisk distinkt eller ikke.

Bruksrett:

- Hvordan har det vært å måtte innregne bruksretten?

Hvordan og til hvilket formål:

- Hvordan har det vært med et større fokus på hvem som faktisk kontrollerer eiendelen?

Dekomponering:

- Er det noen leieavtaler som må dekomponeres?

Fartøy:

Her kan det vel gjerne være slik at leieavtalen er bestående av en leieavtalekomponent og en servicekomponent ved at leietaker leier fartøyet, mens utleier står ansvarlig for selve driften. Jeg får inntrykk av at det kan være ulike kontrakter som inngås, blant annet bareboat charter og time charter. Disse kontraktene ønsker jeg å fokusere videre på, gitt at det er noe som er aktuelt i forhold til Statoil. Hvilke fartøy vil være mest hensiktsmessig å fokusere på? Bøyelastere og LNG-skip? Gjerner ULCC skip?

Bruksrett:

- Hvordan har det vært å måtte innregne bruksretten?

Hvordan og til hvilket formål:

- Hvordan har det vært med et større fokus på hvem som faktisk kontrollerer eiendelen?

Dekomponering:

- Er det noen leieavtaler som må dekomponeres?